

В. М. САМОРОДОВ, О. В. ХАЛИМОН, В. М. ТИЩЕНКО

СОРТОЗНАВЕЦЬ ВАСИЛЬ МЕДИНЕЦЬ

СОРТОЗНАВЕЦЬ

В. М. САМОРОДОВ,
О. В. ХАЛИМОН,
В. М. ТИЩЕНКО

**ВАСИЛЬ
МЕДИНЕЦЬ**

(1924 – 2014):

ІДЕЇ, СПРАВИ, СПАДЩИНА

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Історико-бібліографічна серія
«Постаті аграрної та біологічної науки Полтавщини:
факти, документи, бібліографія»
Книга 17*

В. М. Самородов, О. В. Халимон, В. М. Тищенко

**СОРТОЗНАВЕЦЬ ВАСИЛЬ МЕДИНЕЦЬ
(1924 – 2014):
ІДЕЇ, СПРАВИ, СПАДЩИНА**

*На посвяту 100-річчя від дня народження
доктора сільськогосподарських наук
В. Д. Мединця та 55-річчя відкритого ним
явища екологічного ефекту ЧВВВ*

Науковий редактор В. М. Самородов

Полтава
«Дивосвіт»
2024

УДК 631.526.3(477)(092) Мединець
С 17

Історико-бібліографічна серія
**«Постаті аграрної та біологічної науки Полтавщини:
факти, документи, бібліографія»**
заснована доцентом Полтавського державного аграрного університету
В. М. Самородовим у 2005 р.

Рецензенти:

С. В. Поспелов, доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри землеробства та агрохімії імені професора В. І. Сазанова Полтавського державного аграрного університету;
С. Л. Кигим, наукова співробітниця науково-експозиційного відділу природи Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського

Самородов В. М., Халимон О. В., Тищенко В. М.
Сортознавець Василь Мединець (1924 – 2014): Ідеї, справи, спадщина / за наук. ред. В. М. Самородова. – Полтава: «Дивосвіт», 2024. – 112 + 4 вкл.

ISBN 978-617-633-322-7

Книга присвячена дослідженню життя та діяльності доктора сільськогосподарських наук Василя Дмитровича Мединця. Тематичний аналіз його праць показує, що основним предметом його наукових пошуків було сортознавство та агроекологія. Крім цього, він проявив себе й як дендролог-паркобудівник.

Адресовано науковцям, аспірантам, докторантам різних профілів аграрної науки, а також усім тим, хто цікавиться її історією.

УДК 631.526.3(477)(092) Мединець

© Самородов В. М., 2024
© Халимон О. В., 2024
© Тищенко В. М., 2024
©«Дивосвіт», оригінал-макет, 2024

ISBN 978-617-633-322-7

Василь Дмитрович
МЕДИНЕЦЬ
(1924 – 2014)

ГОЛОС ТА ВІДЛУННЯ ЖИТТЯ І ЗВЕРШЕНЬ В. Д. МЕДИНЦЯ (1924–2014)

*Благословенні ті уми,
той Розум світлий і сміливий,
що як озон після грози,
як листя чисте – після зливи.*

Юрій Буряк

Дати – це віхи історії, які позначають ті чи інші події в житті людини і суспільства. Численні ювілеї, річниці тощо дають змогу об'єктивно і всебічно оцінювати значення фактів, явищ, котрі залишилися в минулому, та роль у них реальної особи. Отже, необхідна певна концентрація даних, за якими можна отримати уявлення про життєвий шлях і здобутки цілком конкретної людини. Тож потреба у працях, що містять про це лаконічну та об'єктивну інформацію, корисну різним фахівцям, постійно зростає.

Саме як таке видання і створювалася запропонована читацькому загалу книжка про видатного українського сортознавця та організатора сортознавчої справи Василя Дмитровича Мединця. Її появу зумовили дві знакові події: 100-річчя від дня народження вченого та 55-річчя зробленого ним надзвичайно важливого наукового узагальнення, відомого під назвою «Екологічний ефект часу відновлення весняної вегетації зимуючих рослин» (ЧВВВ).

Розглянута нами історіографічна література та джерельна база стосовно життя В. Д. Мединця засвідчують, що з різних причин діяльність і творча спадщина вченого не були предметом системного та цілісного дослідження. Нині цю прогалину ми прагнемо заповнити нашим виданням. У ньому вдосконалено деталізацію матеріалів, що стосуються біографії Василя Дмитровича та його внеску в поступ вітчизняної й світової науки, відображено використання ЧВВВ для розвитку генетично-селекційних досліджень. У книзі подана найбільш повна та перевірена de visu бібліографія вченого. У джерелознавчому плані новизна видання полягає в запровадженні до наукового обігу значної кількості фото- та бібліоматеріалів, раніше майже не відомих історикам аграрної науки і краєзнавцям.

Усе це разом – наче розмова, яку В. Д. Мединець веде з читачем. А той, у свою чергу, ніби чує голос Василя Дмитровича, а в його здобутках – відлуння невтомної праці науковця.

Для цього нам допомогли цікавими матеріалами, вивіреними літературними джерелами, новими світлинами добродії, яким ми сердечно дякуємо, це, перш за все, внучата племінниця В. Д. Мединця – Ольга Едуардівна Мединець. Ми також вдячні ректорові Полтавського державного аграрного університету професору А. О. Галичу, професорці Дніпровського аграрно-економічного університету Л. М. Курбацькій, завідувачці відділу селекції Дослідної станції лікарських рослин Інституту природокористування та агроекології НААН Н. І. Куценко, завідувачці відділу документів із технічних і природничих наук Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського А. М. Павленко.

Автори

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ДОКТОРА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК ВАСИЛЯ ДМИТРОВИЧА МЕДИНЦЯ

- 2 січня 1924** Народився в с. Долинське П'ятихатського району Дніпропетровської області.
- 1937** Закінчив Олеферівську неповну середню школу Дніпропетровської області.
- 1939–1941** Студент агрофаку Полтавського сільськогосподарського інституту.
- 1941–1943** Проживав на тимчасово окупованій німецько-фашистськими загарбниками території Дніпропетровської області, де навчався у Єрастівському сільськогосподарському технікумі.
- 14 грудня 1944** Зарахований студентом агрофаку Дніпропетровського сільськогосподарського інституту як переведений із Полтавського сільськогосподарського інституту.
- 1946** Закінчив агрономічний факультет Дніпропетровського сільськогосподарського інституту, здобувши диплом агронома-рільника.
- 1948** Агроном-помічник завідуючого Красноградської сортодільниці Держкомісії з випробування та охорони сортів рослин у Харківській області.
- 1949** Завідуючий Близнюківської сортодільниці Держкомісії з випробування та охорони сортів рослин у Харківській області.
- 1950** Завідуючий Савинської сортодільниці Держкомісії з випробування та охорони сортів рослин у Харківській області.
- 1951–1957** Головний агроном Золочівської машинно-тракторної станції Харківського обласного управління сільського господарства.

- 1957–1960** Завідуючий Красноградської сортодільниці Держкомісії з випробування та охорони сортів рослин у Харківській області.
- 1960–1963** Головний агроном обласної інспектури Держкомісії з випробування та охорони сортів рослин у Полтавській області.
- 1963** Запропонував оцінювати сорти зернових культур у сортовипробуванні за величиною виходу зерна. Пленум Держкомісії з випробування та охорони сортів рослин включив цю пропозицію до методики сортовипробування.
- 14 лютого 1964** На засіданні Вченої ради Білоцерківського сільськогосподарського інституту захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата сільськогосподарських наук на тему «Условия повышения выхода зерна как фактор увеличения урожайности озимой пшеницы».
- 16 червня 1964** Присуджено вчений ступінь кандидата сільськогосподарських наук.
- 1964–1989** Начальник обласної інспектури Держкомісії з випробування та охорони сортів рослин у Полтавській області.
- 24 вересня 1965** На Першій обласній конференції спеціалістів сільського господарства обраний до складу її ради.
- 1968–1974** За результатами багаторічних наукових спостережень відкрив нове явище в біології зимуючих культур «Екологічний ефект часу відновлення весняної вегетації». Для його персоналізації направив заявку до Держпатенту про відкриття.
- 1972** Запропонував експрес-метод оцінки зимостійкості сортів озимих культур, впроваджений у практику Державного сортовипробування.
- 1974** На засіданні Вченої ради Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему «Влияние экологических условий и времени возобновления весенней вегетации растений на соотношение органов и продуктивность озимой пшеницы, их значение для сортовой агротехники и селекции».

- 1976** Започаткував розбудову дендрарію Держсортмережі та Полтавського відділення Українського ботанічного товариства у с. Огуївка Машівського району Полтавської області.
- 7 травня 1976** Присуджено вчений ступінь доктора сільськогосподарських наук.
- 17 січня 1978** Затверджений першим директором дендрарію Держсортмережі – природоохоронного об'єкта місцевого значення.
- 1979** У провідній газеті колишнього СРСР «Известия» в номері за 20 березня вперше надруковано нарис про діяльність В. Д. Мединця та його відкриття екологічного ефекту «Часу відновлення весняної вегетації» (ЧВВВ).
- 1979** На базі дендрарію Держсортмережі вперше в Україні організував сортовипробування верб, тополь і садового жасмину.
- 1982** У головному видавництві сільськогосподарської літератури колишнього СРСР «Колос» у серії «Нове в сільському господарстві» тиражем 15 тисяч примірників вийшла головна наукова праця «Весеннее развитие и продуктивность озимых хлебов», яка викликала величезний інтерес читацького загалу.
- 1983** Учасник засідання Відділення рослинництва і селекції ВАСГНІЛ, на якому зробив доповідь «Технология дифференцированного ухода за посевами озимых культур и ее теоретические основы».
- 1984 – 1991** Член редакційної колегії Республіканського наукового збірника «Селекція і насінництво».
- 1987 – 2014** Член Полтавського відділення Українського ботанічного товариства.
- 1988** Затверджений головою Державної екзаменаційної комісії у Полтавському сільськогосподарському інституті зі спеціальності «Агрономія».
- 27 грудня 1989** Затверджений до складу Державної комісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур Держагропрому УРСР.
- 1991 – 2002** Директор Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур.

- 1991** На річних зборах Держкомісії по сортовипробуванню вручено ювілейну медаль М. І. Вавилова АН СРСР.
- 1996 – 2014** Науковий консультант на громадських засадах за спеціальністю «Агрономія» Полтавської державної аграрної академії з питань використання ЧВВВ у селекційному процесі пшениці озимої.
- 17 лютого 1998** Нагороджений Почесною грамотою Держкомісії України по випробуванню та охороні сортів рослин.
- 29 вересня 1998** Обраний почесним професором Полтавської державної аграрної академії.
- 1999** За комплекс досліджень із вивчення екологічних умов часу відновлення весняної вегетації пшениці озимої висунутий на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки.
- 19 вересня 2000** Відповідно до Указу Президента України призначена державна стипендія як видатному діячу науки.
- 2003** Написав і видав під псевдонімом «Василь із Полтави» поему з восьми розділів «Апокаліпсис».
- 9 січня 2004** У Полтавській державній аграрній академії на посвяту 80-річчя її почесного професора В. Д. Мединця відбулася наукова конференція «Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх вегетації». За її матеріалами видана збірка статей.
- 14 січня 2014** У Полтавській державній аграрній академії відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин», присвячена 90-річчю від дня народження почесного професора В. Д. Мединця, на якій ювіляр виступив із цікавою та змістовною доповіддю. За її матеріалами видана збірка статей.
- 2 квітня 2014** Пішов із життя на 91-му році в м. Полтава. Похований на кладовищі у с. Крутий Берг Полтавського району.

В. М. Самородов,

доцент кафедри захисту рослин.

Полтавський державний аграрний університет

О. В. Халимон,

старша наукова співробітниця науково-дослідного

експозиційного відділу природи.

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського

ВАСИЛЬ МЕДИНЕЦЬ (1924–2014): ВЕЛИЧ ДОЛІ ТА ПРОФЕСІЙНОСТІ

*Я йду у вічність, а ви – залишайтеся,
сонцю радійте, дітьми пишайтеся,
пестіть онуків, казки їм читайте.
Час не марнуйте, любіть і кохайте,
не бійтесь упасти, сил вам підняти,
дай, Боже, помилки всі виправляти.
Справу по серцю собі відшукайте,
життя ж бо коротке – про це пам'ятайте!*

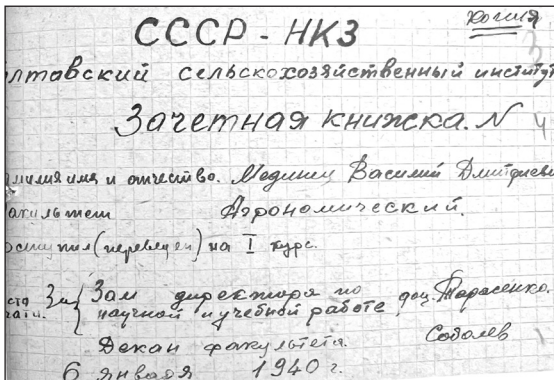
Олена Халимон

Без імені доктора сільськогосподарських наук, почесного професора Полтавського державного аграрного університету Василя Дмитровича Мединця не можна уявити історію розвитку сортовипробування та сортознавства на Полтавщині зокрема, та в Україні взагалі [11]. Тому що він був однією із найяскравіших постатей згаданих важливих напрямів аграрної галузі. Адже з його ім'ям пов'язане не лише їх становлення, а й наукове забезпечення, надто комплексними аналітичними узагальненнями [11]. За останні роки багато що змінилося в сортовивченні України. Але все ж приємно усвідомлювати, що у цій царині є чимало напрацювань сортознавця з великої літери – В. Д. Мединця, чий теоретичні узагальнення уславили національну аграрну науку.

ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ТА АВТОРСЬКИЙ СТИЛЬ

Василь Дмитрович Мединець народився 1 січня 1924 р. (але в паспорті записано – 2-го) у селі Долинське П'ятихатського району Дніпропетровської області в селянській сім'ї, яка мала міцний козацький родовід і в якій завжди на першому місці були високі національні ідеали,

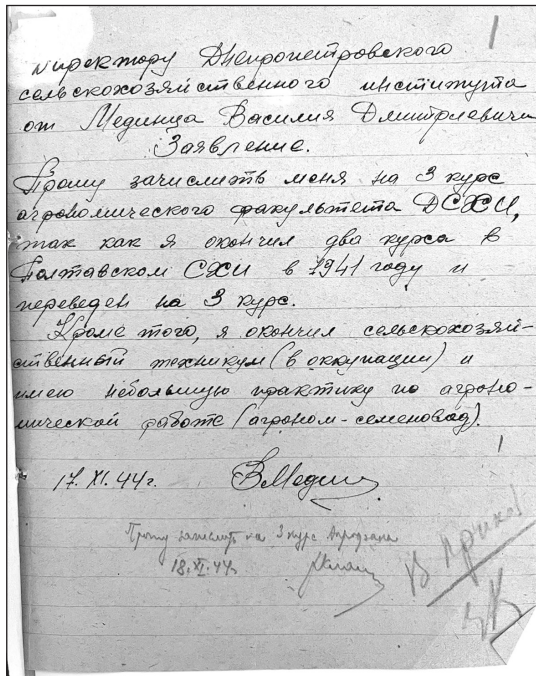
що згодом передалися і Василю [10]. Він змолоду виявляв великий інтерес до навчання, а головню – до дослідження рослин. Цьому сприяли його батьки – мати Олександра Кононівна (1900–1985) та батько Дмитро Йосипович (1900–1970). Вони мали п'ятьох дітей. Один із них – Леонід – рано помер. Троє інших – Петро (1921–1984), Василь (1924–2014), Вадим (1935–2021) та сестра Валентина (1938–?) стали освіченими й відомими людьми. Василь Дмитрович ними дуже пишався. Це стосувалося не лише найближчої рідні, а й більш далеких родичів. У цьому вбачав природну талановитість родини Мединців–Коваленків, родовід якої Василь Дмитрович добре знав від 1775 р., склавши його у 2009 р. для своєї внучаті племінниці, котру він завжди називав своєю онукою, Олі Мединець. У ньому він намагався максимально точно охарактеризувати кожного із близьких та далеких родичів, а їх було чимало. Достатньо лише зазначити, що бабуся Василя Дмитровича – Марія Юхимівна Герасимова (1842–1945) народила 25 дітей! Мати Василя була її останньою дитиною. Про неї знаємо лише те, що вона мала гарний слух і голос, була регентшею церкви Захарія та Єлизавети. Разом із хором Олександра Кононівна об'їздила всіх місцевих землевласників. Багатьох із них вона добре запам'ятала, особливо благодійника Ераста Бродського. Він вразив її своєю простотою й енергійністю. Про це вона оповідала домашнім. Василь запам'ятав її розповіді й дуже цікавився цим достойником. Згодом здібному хлопцю довелося навчатися у заснованому ним сільськогосподарському технікумі [11].

Копія залікової книжки В. Д. Мединця – студента агрономічного факультету Полтавського сільськогосподарського інституту. 1940 р. (Публікується вперше)

З дитинства Василь був закоханий у світ навколишньої природи. Особливо вабив його степ. А найбільше любив полин. Де б потім його не зустрічав, завжди розтирав зірвані листки і вдихав їх неповторний гіркий запах. А ще полюбляв білу акацію під час квітнування, що наповнювала повітря п'яним ароматом. Вже будучи 80-річним авторитетним ученим, присвятив їй один із перших своїх ліричних віршів, порівнявши квітуче дерево із молодю дівчиною, яку він кохав [3].

Швидко пролетіла юність, а припала вона на неймовірно важкі 30-ті роки ХХ століття. Як їх пережила багатодітна родина Мединців, нам не відомо. Знаємо лише, що в 1937 р. Василь закінчив Олеферівську неповну середню школу. Так само автори не знайшли ніяких відомостей про те, де жив і що робив Василь Мединець від 1937 по 1939 р. Раніше ми вважали, що у цей період він вчився в Єрастівському сільськогос-

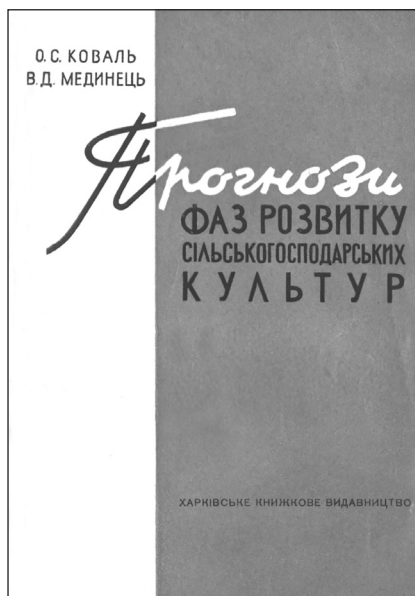

Заява Василя Мединця про зарахування студентом агрономічного факультету Дніпропетровського СГІ. 17.11.1944 р. (Публікується вперше)

подарському технікумі, але насправді з'ясувалося, це було пізніше. А щодо зазначених років, можемо припустити, що він навчався на робітничому факультеті, скоріш за все, Полтавського сільськогосподарського інституту. Новим для нас стало й те, що з 1939 по 1941 р. Василь Мединець здобував освіту на агрономічному факультеті тодішнього Полтавського сільськогосподарського інституту (нинішньому аграрному університеті) [1]. Про це ми довідалися з його особової справи, копію якої отримали з архіву Дніпровського аграрно-економічного університету. Судячи з наведеної в ній залікової книжки, студент Василь Мединець досить добре вчився. На першому курсі він показав відмінні знання з таких дисциплін, як ботаніка, хімія, геодезія [1, арк. 3, 4]. На другому курсі мав лише дві четвірки (німецька мова та військова справа), решта – відмінні оцінки [1, арк. 5]. В особовій справі зазначено, що під час німецько-радянської війни В. Мединець перебував на окупованій території у Дніпропетровській області від 1941 по 1943 р. і не працював [1, арк. 6]. Уже 17 листопада 1944 р. у заяві на ім'я директора Дніпропетровського сільськогосподарського інституту Василь Мединець просить зарахувати його на третій курс цього вишу [1, арк. 1], зазначивши, що закінчив два курси Полтавського сільськогосподарського інституту і переведений на третій курс, а також «сільськогосподарський технікум (в окупації)» [1, арк. 1]. Скоріш за все, це і був згаданий нами вище Ерастівський сільськогосподарський технікум. Крім цього, заявник повідомляє, що у нього є навички практичної роботи агронома-насінневода [1, арк. 1]. Уже 18 листопада 1944 р. Василь Мединець зарахований до агрономічного факультету Дніпропетровського сільськогосподарського інституту. І хоч тоді ВНЗ лежав у руїнах і доводилося багато працювати над відновленням його матеріальної бази, та то були незабутні студентські роки. Вони запам'яталися новими друзями і, звичайно ж, викладачами-наставниками. Це були знані професори: ґрунтознавець М. О. Бекаревич, селекціонер М. І. Салтиковський, герболог І. Н. Шевелев. Найбільший вплив на Василя мав М. І. Салтиковський – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри селекції та насінництва [10]. Цей науковець добре знався на селекції пшениці озимої, будучи автором семи сортів, а також на фізіології цієї культури. Він був розробником монолітного методу діагностики стану озимих культур, методики прогнозування зимово-весняної загибелі рослин, методів боротьби з льодяною кіркою. Саме

Професор М. І. Салтиковський

*Обкладинка першої монографії
В. Д. Мединця. 1959 р.*

під його керівництвом Василь, поєднуючи навчання з роботою лаборанта вищеназваної кафедри, був залучений до проведення польового дослідження з оцінки зимостійкості сортів пшениці та пирійно-пшеничних гібридів методом «штучного безсніжжя» [9]. Цей метод, розроблений Михайлом Івановичем, на думку Василя Дмитровича, був дуже трудомістким і малонадійним. Ось чому майбутній сортовипробувач увесь час шукав свій метод розв'язання цього складного та важливого для агрономії питання.

Закінчивши навчання, все своє подальше трудове життя – а це 56 років – В. Д. Мединець присвятив служінню сортовипробуванню рослин. Водночас показав себе не лише здібним фахівцем та організатором, а й неперевершеним аналітиком величезного обсягу цифрового матеріалу, отриманого в різних екологічних умовах. Йому завжди була притаманна висока вимогливість до себе, професійність і принциповість. Від підлеглих він також вимагав точності й оперативності. Для В. Д. Мединця як сортовипробувача головними критеріями роботи були методика, методи та методологія.

Недарма на конференції з нагоди 80-річчя В. Д. Мединця колишній його співробітник, а

згодом кандидат сільськогосподарських наук, доцент тодішньої Полтавської державної аграрної академії Є. Г. Чернявський, характеризує Василя Дмитровича як керівника, відмічав: «... в питаннях методики сортовипробувань він був вимогливим і безкомпромісним. Ця риса передалася його численним вихованцям, в тому числі і мені, як науковцю».

Від 1947 р. Василь Дмитрович працював на посадах помічника завідувача, завідувача сортодільниць різних районів Харківщини: Красноградської, Куп'янської, Близнюківської та Савинської. На деякий час (1951–1957 рр.) молодий спеціаліст був направлений на роботу головним агрономом Золочівської машинно-тракторної станції Харківського обласного управління сільського господарства. Згодом (1957–1960 рр.) знову повернувся до сортовипробування вже завідувачем згаданої вище Красноградської сортодільниці.

З ім'ям В. Д. Мединця як дослідника наукова спільнота колишнього СРСР вперше познайомилася у 1948 р. Саме тоді на сторінках відомого авторитетного журналу «Селекція и семеноводство» (№ 12. С. 67–68) світ побачила його перша наукова стаття. Мало хто з читачів міг припустити, що її автору всього 24 роки! І це не якесь коротеньке повідо-

СВЕДЕНИЯ				О РАБОТЕ		
№ записи	Дата			Сведения о приеме на работу и увольнении	работу, перемещений по (с указанием причин)	На основании чего внесена запись (документ, его дата и номер)
	Год	Месяц	Число			
1				Сведения о приеме на работу и увольнении ГОССОРТОСЕТЬ	работу, перемещений по (с указанием причин)	На основании чего внесена запись (документ, его дата и номер)
1				Курдюков стале до посидинок Дискусія з Кошаровим з сільськогосподарських культур	в Харьковскую по сортодільниці агрономом з три года	Подтверждено документами — справками (3 три года)
2	1948	II	10	Заявка на должность помощника заведующего сортодільниці	испыт агронома Красноградским	Приказ № 3 от 7.11.1948г.
3	1949	II	5	Переведен на должность Близнюковским	на должность заведующего сортодільниці	Приказ № 3 от 11.11.1948г.
4	1950	I	30	Переведен на должность Савинским	на должность заведующего сортодільниці	Приказ № 5 от 30.1.1950г.

Перші записи у трудовій книжці В. Д. Мединця. (Публікується вперше)

млення, а важливе спостереження, що стосувалося методики сорто-випробування. Молодий агроном Красноградської сортодільниці вже тоді звернув увагу на зв'язок між врожайністю різних сортів ярової пшениці та агрометеорологічними умовами й їх впливом на проявлен-ня сортових ознак.

Згодом він продовжив роботу в цьому напрямі. Вже через два роки у вищезгаданому журналі (№ 8. С. 58–61) з'являється нова його публікація. У ній сортовипробувальник викладає цікаві дані з оцінки низки сортів вівса та ярої пшениці при посушливих умовах зростання за матеріалами, отриманими на чотирьох сортодільницях Харківської області. Все це красномовно свідчить, що вже змолоду В. Д. Мединцю був притаманний дослідницький поступ справжнього натураліста, котрому хотілося розібратися в явищах, які він спостерігав. Ось чому в подальшому, маючи досвід і вміння, а також певне становище, адже на той час він обіймав посаду завідувача Красноградської сортодільниці, Василь Дмитрович узявся за відповідальну та нову для нього роботу. Він узагальнив матеріали багаторічних спостережень на 11 сортодільницях Харківської області з визначенням в їхніх умовах такого важливого для методики сортовипробування показника, як час настання фаз розвитку головних польових сільськогосподарських культур. Разом із Олександром Степановичем Ковалем – агрономом Харківської обласної інспектури Держкомісії з випробування та охорони сортів рослин – Василь Мединець довів, що їхнє настання тісно взаємопов'язане з термічним фактором. Усе це було викладено у спільній монографії, яка на довгий час стала обов'язковим посібником для кожної сорто-випробувальної дільниці України [4]. В. Д. Мединець умів чітко і просто викладати свої ідеї. У його наукових працях завжди був присутній авторський стиль, особливо коли це стосувалося власних досліджень. У подальшому така «авторизація» найбільше проявилася у головній праці В. Д. Мединця [6]. Ось чому ця монографія викликала, на нашу думку, так багато дискусій. Але це вже відбулося у Полтаві...

ПОЛТАВСЬКІ СОРТОВИПРОБУВАННЯ: ІСТИНА ПЕРЕДУСІМ!

У травні 1960 р. В. Д. Мединець переїхав на Полтавщину, де набув унікального досвіду сортовипробувальника, показав себе вмілим організатором дуже відповідальної та необхідної як науковцям, так

і практикам роботи. Спочатку працював головним агрономом Полтавської обласної інспектури Держкомісії з випробування та охорони сортів рослин (1960–1963 рр.), згодом – начальником (1964–1989 рр.), а опісля – директором Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур (1991–2002 рр.) [10]. Василь Дмитрович зумів перетворити Полтавську інспектуру в справжній флагман Держкомісії не лише України, а й усього колишнього СРСР. За його ініціативи в Полтавській області замість 11 сортодільниць, що діяли на виробничій базі колгоспів, почали працювати п'ять потужних сортовипробувальних станцій: Карлівська, Машівська, Миргородська, Глобинська та Решетилівська. На кожній сортодільниці Василь Дмитрович створив виробничо-наукову структуру з бездоганим методичним випробуванням сортів і забезпеченням ними агропромислового комплексу області. Тут із кожним роком нарощували виробництво кондиційного насіння кращих сортів. Згадані сортовипробувальні станції стали місцем, де отримали перші в області рекордні врожаї низки провідних польових культур: пшениці озимої сорту Смуглянка – по 110 ц/га, ячменю озимого Зимовий – по 92,5 ц/га, кукурудзи Мартонвашар – по 162,3 ц/га.

Самостійною виробничою одиницею стала Республіканська лабораторія сортової екології зимуючих культур. Згідно з положенням, затвердженим Держкомісією, основним завданням цієї наукової установи було проведення досліджень у галузі управління онтогенезом рослин, створення експрес-методів оцінки сортів у сортовипробуванні та низка інших фундаментальних спостережень.

Початок планомірної наукової роботи В. Д. Мединця припадає на 50-ті роки ХХ ст. Уже тоді він сформулював поняття про інтенсивні сорти пшениці м'якої та їхні ознаки. Серед останніх домінуючою, на його думку, слід вважати вихід зерна від урожаю сухої надземної маси. Це положення він висвітлив у своїй кандидатській дисертації (1963 р.) [8]. Науковим керівником роботи була знана фахівчиня з біології пшениці озимої Н. А. Федорова. Вона дала високу оцінку першому фундаментальному науковому дослідженню В. Д. Мединця, передбачила його подальші здобутки. Водночас Василь Дмитрович зробив внесок у розвиток теорії про взаємодію органів рослин, запропонував низку практичних заходів для підвищення виходу зерна за найвищої врожайності біомаси.

Цим самим започаткував комплексний підхід до вирішення важливої біологічної проблеми – використання вже нагромаджених пластичних речовин вегетативних органів для формування господарської продукції. Крім цього, науковець став співавтором методик державних випробувань сортів зернових культур за інтенсивної технології їхнього вирощування, оригінальних експрес-методів оцінки зимостійкості й екологічної пластичності сортів зимуючих культур. Багато з них були включені до методики сортовипробування усього колишнього СРСР.

Усе це Василь Дмитрович теж узагальнив, вже у докторській дисертації [7]. На її захисті він отримав значну кількість позитивних відгуків, надто від своїх ушлюблених та маститих опонентів – професорів М. А. Ільїнської-Центилевич, М. О. Зеленського та Д. Ф. Лихваря. Вони разом із членами вченої ради одностайно відзначили високий науковий рівень докторської дисертації В. Д. Мединця, її новизну та глибину. Про це саме йшлося у 33 відгуках. Серед тих, хто їх підписав, були викладачі різних вишів і науковці провідних аграрних НДІ, зокрема такі знані, як академіки В. М. Ремесло, Ф. Г. Кириченко, П. Х. Гарка-

В. Д. Мединець на посівах пшениці озимої лінії №87, яку він виділив із сорту Безоста 1. 1970 р.

вий. Усе своє подальше життя Василь Дмитрович пишався, що диплом доктора сільськогосподарських наук він отримав у травні 1976 р. з рук самого Бориса Євгеновича Патона – відомого українського вченого, президента Академії наук республіки [5].

Разом із професійним зростанням В. Д. Мединця відбувалося зростання очолюваної ним Полтавської інспектури. У царині сортовипробування вона без перебільшення стала найавторитетнішою установою не лише в Україні, а й у всьому колишньому СРСР. Її очільник був справжнім творцем методик та правил сортовипробування. На його думку, до цієї справи слід підходити комплексно, адже тут діють не лише технологічні, а й екологічні, економічні та соціальні чинники. Саме тому науковець прийшов до свого новаторського напрацювання – екологічного ефекту часу відновлення весняної вегетації (ЧВВВ). Впровадження останнього в аграрне виробництво вважається основним досягненням ученого [2, 5, 10, 11].

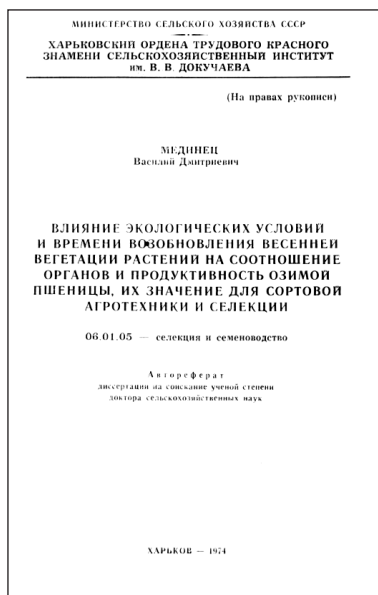
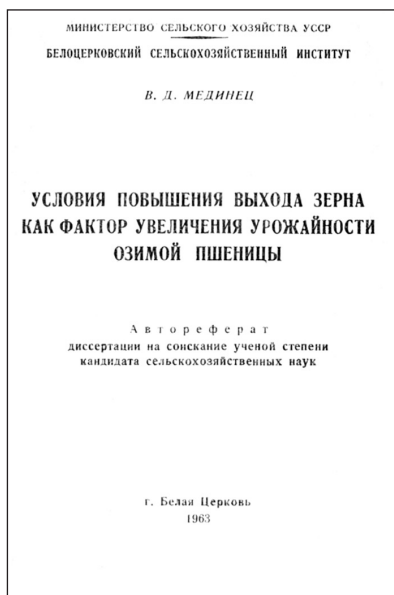
Починалося усе тоді, коли Василь Дмитрович став працювати начальником інспектури Держкомісії з сортовипробування по Полтавській області. Саме в 1964 р. на Полтавщині пересівали майже половину площ пшениці озимої, а та, яку залишили, пересічно дала по 11,2 ц/га. Ніхто, навіть досвідчений академік М. І. Кулешов, який спеціально приїхав на Полтавщину, щоб із місцевими фахівцями розібратися, у чому слід шукати першопричину, не міг знайти її. І лише пізніше В. Д. Мединець звернув увагу, що згаданий рік вирізнявся пізнім ЧВВВ, який розпочався 6 – 8 квітня.

Василь Дмитрович запам'ятав це і вже за таких самих умов навесні 1967 р. зміг зробити об'єктивні висновки. Все знову упиралося у пізній ЧВВВ. Це стало стимулом до прискіпливого аналізу даних держсортівипробування в Полтавській області, за який тоді взявся сортознавець. Опрацьовані ним дані чітко показали, що всі негаразди із пшеницею озимою на початку 60-х рр. ХХ ст. напряму пов'язані із ЧВВВ. Та, дуже обережний, а головне – об'єктивний, В. Д. Мединець не міг повірити в те, що до нього про таку закономірність наукова спільнота не знала. Це примусило його продовжити аналіз, і не лише літератури. Він знову взявся за перегляд матеріалів сортовипробування пшениці озимої за всі роки, починаючи від 1945 і по 60-ті, не тільки в Україні, а й по всій європейській території колишнього СРСР. Результати виявилися переконливими, вони свідчили на користь того, що не лише

перезимівля, але і подальший розвиток рослин пшениці озимої, їх органогенез і навіть якість зерна підпорядковані ЧВВВ.

Усе це зміцнило віру Василя Дмитровича у правильності своїх попередніх висновків, що дало змогу оформити їх у вигляді публікації. У ній він стверджував, що відкрив нове явище у природі зимуючих рослин. Згадану статтю Василь Дмитрович направив до редакції тодішнього Всесоюзного науково-виробничого журналу Міністерства сільського господарства СРСР «Зерновые и масличные культуры». Її редактор вирішив опублікувати матеріал як дискусійний, розпочавши відкрите обговорення. Але ніхто з науковців-аграріїв не наважився долучитися до запропонованої розмови з огляду на новизну теми.

Після цього В. Д. Мединець почав сам інтенсивно популяризувати своє відкриття. Він використовував будь-які семінари, конференції, з'їзди, де роз'яснював феномен ЧВВВ. Та багато представників наукової спільноти, надто академічної, уперто не хотіли визнавати узагальнення полтавського агроєколога. Ось як влучно з цього приводу ви-

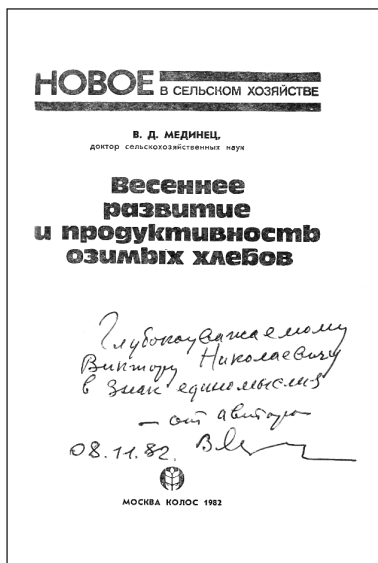
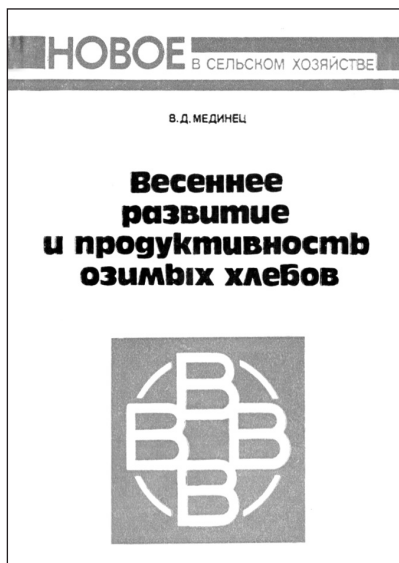

Автореферати кандидатської та докторської дисертацій В. Д. Мединця

словився доктор сільськогосподарських наук, професор Г. П. Жемела: «Свого часу робота В. Д. Мединця наробила переполоху в науковому світі. Захиталися позиції деяких вчених, була недовіра» [16]. В. Д. Мединцю доводилося вислуховувати публічну критику своїх розробок на багатьох наукових зібраннях. Але були і такі, що прийняли у 70-ті рр. ХХ ст. рішення вважати розробку В. Д. Мединця «Екологічний ефект часу відновлення весняної вегетації зимуючих рослин» науковим відкриттям у галузі рослинництва. В Україні, зокрема, Інститут землеробства УААН, Інститут рослинництва імені В. Я. Юр'єва УААН, Уманський сільськогосподарський інститут, Харківський сільськогосподарський інститут імені В. В. Докучаєва.

ГОЛОВНИЙ НАУКОВИЙ НАБУТОК – ЕКОЛОГІЧНИЙ ЕФЕКТ ЧВВВ

Нині разом із 100-річним ювілеєм ученого виповнилося й 55 років його головному науковому узагальненню, яке отримало назву «Екологічний ефект часу відновлення весняної вегетації зимуючих рослин (ЧВВВ)» [9]. Саме воно стало його найголовнішим внеском у розвиток фундаментальних досліджень вітчизняної агрономії ХХ ст., справжньою авторською інновацією [2]. До цього важливого напрацювання В. Д. Мединець ішов багато років, використовуючи величезний дослідний матеріал даних сортовипробування майже всіх областей і республік колишнього СРСР. Таку змогу він мав тому, що майже уся його трудова діяльність, а це 56 років, була пов'язана з Держкомісією з випробування та охорони сортів рослин. Працюючи в цій установі, В. Д. Мединець показав себе не лише здібним фахівцем і організатором, а й неперевершеним аналітиком величезного обсягу цифрового матеріалу, отриманого в різних екологічних умовах. Однак не тільки скрупульозна аналітична робота лежала в основі дослідження ЧВВВ. Щоб переконатися в його закономірності як раніше невідомого природного явища, Василь Дмитрович разом зі своїми помічниками поставив майже 1000 дослідів на пшениці озимій в умовах Полтавської області. Крім цього, були експериментально вивчені інші зернові культури (7 видів), польові багаторічні трави (7), лукопасовищні трави (8), багаторічні овочеві (3) та плодоягідні культури (8). Досліди проводилися не лише на видовому, а й на різноманітному сортовому рівні [9]. Важливо, що все це В. Д. Мединець провів поза межами планів роботи, а відтак і без бюджетного фінансування [16].

У 1968 р., коли було завершено обробку отриманого матеріалу, В. Д. Мединець на його основі опублікував першу наукову статтю, що засвідчила світовий пріоритет у цій галузі українського вченого [6]. У ній йшлося про відкриття невідомого раніше природного явища, а саме «Екологічного ефекту ЧВВВ». Його наукова сутність полягала в біологічній реакції зимуючих рослин на відхилення параметрів фототермічних умов від середньобогаторічного рівня (оптимуму, норми). Рання вегетація сприяє адаптації, регенерації та нагромадженню біомаси, завдяки чому отримуються вищі врожаї [6, 9]. При пізній же вегетації – сильному екологічному стресі – переважають несприятливі для адаптації та утворення біомаси умови. Це спричиняє подальше уповільнення розвитку зимуючих рослин, що і призводить до їх низької продуктивності на момент збирання врожаю. Такі посіви зріджені, забур'янені, мають меншу кількість продуктивних пагонів [6, 9]. Чим більше ЧВВВ відхиляється від норми, тим менше розвиток рослин залежить від змін погоди [6, 9].

Отже, розуміння цього явища дає змогу прогнозувати врожайність зимуючих рослин, передусім – головних польових культур, через те, що вони по-різному реагують на ранній і пізній ЧВВВ. Проаналізував-

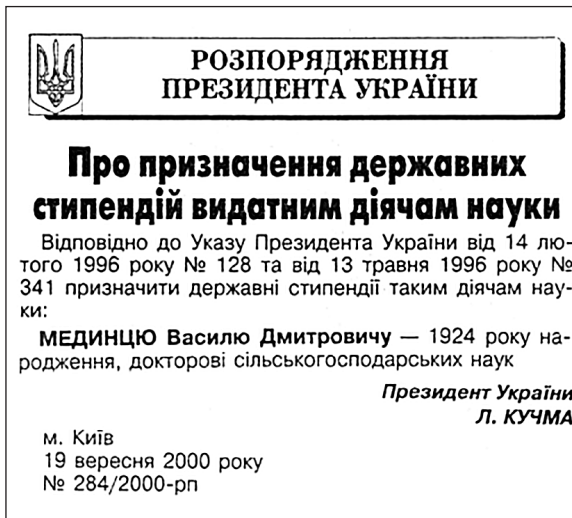
ши дані за всі роки другої половини ХХ ст., В. Д. Мединець установив дві дуже важливі для виробництва закономірності:

- урожайні роки для пшениці озимої – це роки з ранньою вегетацією, що практично не залежать від суворої зими;
- великі пересіви озимини в Полтавській області відбулися лише в роки з пізньою весняною вегетацією – без винятку, а в роки з ранньою вегетацією їх не було – незалежно від осінніх посух.

На підставі цього В. Д. Мединець запропонував чотири важливі прикладні розробки:

- спосіб ранньовесняної діагностики перезимівлі посівів пшениці озимої;
- стратегію підсіву та пересіву ушкоджених посівів залежно від ЧВВВ;
- спосіб оцінки зимостійкості сортів озимих культур і багаторічних трав;
- метод прогнозування врожайності пшениці озимої.

Надалі, провівши низку досліджень із підживлення азотом пшениці озимої, а також застосування на її посівах ретардантів (препарат ТУР) та узагальнивши дані про це, напрацьовані в різних аграрних НДІ, В. Д. Мединець знову отримав цікаві закономірності, пов'язані з ран-

нім та пізнім ЧВВВ [9]. Такий диференційний підхід допоміг з'ясувати низку питань зимостійкості рослин, їх вилягання та формування якості зерна. На цій підставі науковець запропонував виробництву опрацьовану ним розробку з ощадної технології диференційованого догляду озимих культур і багаторічних трав. Про це вперше написала одна з провідних газет колишнього СРСР «Известия» [2]. Після цього В. Д. Мединця завалили листами від аграріїв із усіх куточків країни [5]. Інтерес був величезний не лише у практиків – для науковців це теж стало несподіванкою. Недарма ж тодішній заступник міністра сільського господарства колишнього СРСР, який відав науковою роботою, доктор біологічних наук В. С. Шевелуха під час зустрічі з В. Д. Мединцем сказав йому пророчі слова: «Я здивований і вражений, що можна було зробити такий прорив у науці. І саме на стику фізіології рослин і прикладного рослинництва, де, здається, і так було все ясно і не очікувалось ніяких подій...» [5].

Від 1984 р. ця розробка була офіційно впроваджена в Україні як складова частина інтенсивної технології виробництва пшениці озимої на площі 4 мільйони 350 тисяч гектарів [16]. Це суттєво вплинуло на врожайність культури як локально на Полтавщині, так і загалом в Україні. За офіційними даними, використання зазначеної наукової розробки щорічно давало Україні додаткову продукцію рослинництва на суму 500 млн доларів США [16]. Взагалі ж напрацювання В. Д. Мединця з ЧВВВ отримали позитивну оцінку в широких колах науковців і виробничників не лише України, а й близького та далекого зарубіжжя [9, 16]. Адже до цього теоретичного узагальнення нічого не треба було додумувати. Виробничникам воно зразу ж стало зрозумілим, надто простою застосування як універсальний засіб для вирішення складних явищ і процесів. Його прихильниками і популяризаторами стали також такі непересічні аграрії Полтавщини, як колишній заступник начальника Головного управління сільського господарства і продовольства Полтавської обласної державної адміністрації С. Л. Москаленко та колишній голова Карлівської райдержадміністрації Полтавської області В. А. Слепцов. Сприяв їх проведенню та впровадженню у виробництво тогочасний Голова Державної служби з охорони прав на сорти рослин В. В. Вовкодав. Тому не дивно, що розробку з ЧВВВ почали використовувати не лише в рослинництві, а й ентомології, дендрології, генетиці та селекції. Вважається, що В. Д. Мединець є продовжувачем

досліджень академіка В. О. Поггенполя, в яких він комплексно зумів поєднати напрацювання з агрометеорології, кліматології та фенології в єдине узагальнення як теоретичного, так і прикладного аспекту. Це справді визначне інтелектуальне надбання належить вітчизняній аграрній науці, набуває в Україні все більше послідовників [16]. Зазначений доробок увійшов до низки підручників із рослинництва, програмування врожайності, фізіології рослин не лише в Україні, а й інших країнах. У 1999 р. ця розробка навіть висувалася на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки.

*Член-кореспондент НААН
В.В. Вовкодав*

Василь Дмитрович інформував про її сутність своїх колег із Німеччини, Чехії та Угорщини, куди він виїжджав у різні роки читати лекції [16]. Василь Мединець мав значний авторитет у наукових колах, довгі роки він підтримував дружні стосунки не лише з відомими українськими дослідниками, а й науковцями близького та далекого зарубіжжя, ведучи з ними величезне ділове листування. Це забезпечило йому імідж вченого-першовідкривача. Про значення його наукового доробку свідчить чисельна цитованість його публікацій, надто книг [16].

Узагальнення з ЧВВВ узяли на озброєння науковці Полтавського державного аграрного університету, передусім професори М. М. Чекалін і В. М. Тищенко. Вони запропонували спосіб добору генотипів пшениці м'якої за їхньою реакцією на ЧВВВ. У цій роботі В. Д. Мединець брав активну участь, передбачав появу адаптованих сортів, що поєднують високу чутливість до фотоперіоду та видовжений період яровизації як складові зимостійкості [9].

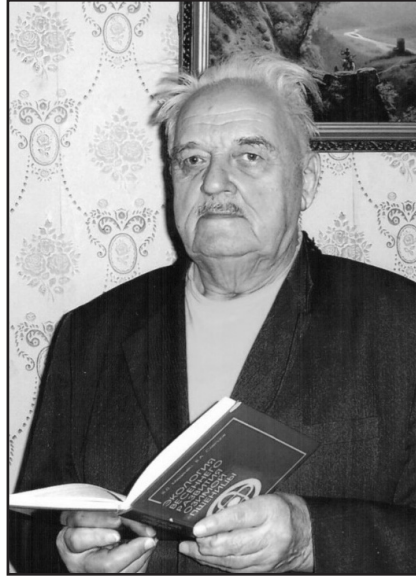
Таким чином, слід зазначити, що В. Д. Мединець зумів гармонійно поєднати практичну та наукову діяльність. Він переконливо довів, що, працюючи в системі сорто випробування, можна проявити себе науковцем-новатором і реалізувати інтелектуальні здібності. Цим самим, на

наш погляд, визначається масштабність його особистості та вагомість внеску в розвиток аграрної галузі. Адже через усе своє життя В. Д. Мединець проніс дослідницьку пристрасть, яка сприяла формуванню його індивідуального стилю, пов'язаного з ясною логікою викладу. Це було щастя повноцінної професійної праці. Ось чому Василь Дмитрович підпорядкував усього себе аналітиці отриманих даних із ЧВВВ і довіряв їй. Науковець свято вірив у свою ідею та вів за нею інших. Саме це дало змогу йому практично до 90 років зберігати гарну не лише фізичну, але й розумову форму, бути при цьому пристрасним оратором і вмільм поширювачем власних наукових спостережень. Зазначимо, що Василь Дмитрович завжди доводив, що його узагальнення з ЧВВВ не у когось підслухане чи переписане, а є багаторічним експериментом, доступним для повторення. І що тільки це – єдиний об'єктивний вимір справедливості висновків, які він визнає. Як досвідчений сортовипробувач, В. Д. Мединець вважав, що саме дослід відмітає усе наносне, спекулятивне та суб'єктивне у діяльності науковця. Це його переконання спиралось на власні моральні принципи та багаторічний життєвий і професійний досвід. Узагалі ж, про В. Д. Мединця можна сказати словами письменника М. О. Рубакіна: «Я не з тих, хто вже знайшов істину, а із тих, хто її шукає і до кінця днів буде шукати її». І це дійсно так. Усе своє довге життя Василь Дмитрович перевіряв істинність ЧВВВ, безупинно працював, залучаючи однодумців і приборчників. У цьому, на нашу думку, і було щастя його життя. Адже він не лише підмітив дуже важливе явище і став зачинателем його всебічного вивчення, але й побачив сприйняття свого узагальнення аграрною спільнотою – від уславлених академіків до агрономів і фермерів. З усіма із них він був готовий у будь-яку мить вести полеміку про значення ролі ЧВВВ у житті зимуючих рослин та догляді за ними.

НЕ ОЗИМИНОЮ ЄДИНОЮ

За нашими даними, з-під пера патріарха сортовипробування вишло п'ять монографій та 119 публікацій (хоч сам В. Д. Мединець казав, що він автор майже 200 наукових праць). Він був пошанований низкою урядових і відомчих нагород. Життєві інтереси Василя Дмитровича були доволі широкими й різноманітними. Вчений гарно знався на всесвітній та українській історії, надто княжої та гетьманської доби. З цього напрямку він мав власні неопубліковані розвідки.

У 80 років почав писати вірші громадянської та патріотичної спрямованості. Та понад усе захоплювався дендрологією [3]. У 1976 р. заснував і очолив дендрарій Держсортмережі та Полтавського відділення Українського ботанічного товариства в селі Огуївка колишнього Машівського, а нині Полтавського району [12]. Тут на площі 19 га В. Д. Мединцем особисто та разом з однодумцями було зібрано більше 350 видів, форм і сортів деревно-чагарникових рослин. Для цього науковець об'їздив найвідоміші дендропарки й ботанічні сади країни, активно листувався з різними установами щодо збору садивного матеріалу [13]. Водночас від 1979 р. Василь Дмитрович уперше в Україні на базі дендрарію організував випробування сортів тополь, верб, садового жасмину [15].

В. Д. Мединець отримав примірник своєї нової книги з питань ЧВВВ, 2006 р.

При розбудові дендрарію проявив талант дослідника-новатора. Колекціонуючи декоративні рослини, 1978 р. розробив програму вивчення їхньої реакції на ЧВВВ і провів такі досліді на 15 видах дерев і чагарників [6]. Такого в царині дендрології до В. Д. Мединця ніхто ще не робив. Учені лише бачили наслідки несподівано раннього або дуже пізнього пробудження тих чи інших видів дерев або кущів. Загальною закономірністю, встановленою дослідниками, було те, що реакція на ЧВВВ істотно впливала на зав'язування плодів. Такий висновок мав суттєве значення для дендрології, надто лісівництва. Ще більш суттєвими і цікавими виявилися результати експериментів із досліджень впливу ЧВВВ на інтродукцію сіянців південних рослин [6]. Загалом же мрією В. Д. Мединця було, щоб у майбутньому його дітище переросло в природний музей-сховище селекційних сортів лісових декоративних культур, які б проходили в ньому державну експертизу. «Із часом це

Наукові праці Республіканської наукової лабораторії сортової екології зимуючих культур, які вийшли за редакцією В. Д. Мединця

буде унікальне зібрання рослин, дуже потрібне для України», – вважав патріарх сортовипробування [3].

Ще 2014 р. наукова спільнота України, святкуючи 90-річчя В. Д. Мединця, прийняла ухвалу про присвоєння його імені дендрарію Держ-сортомережі [15]. Та, на жаль, це рішення не реалізоване й дотепер.

Тож бачимо, що В. Д. Мединець – знакова постать вітчизняного сортовипробування та сортознавства. Рослий, імпозантний, навіть величний, він був живим уособленням могутності людського духу. У його незалежному, повному гідності вигляді відразу ж угадувалася видатна особистість. А його творчий доробок назавжди ввійшов до золотого фонду здобутків національної аграрної науки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. **Мединець В. Д.** Особова справа. Архів Дніпровського аграрно-економічного університету. № 199. 1944–1946. 7 арк.
2. **Иващенко А.** Парадоксы четырёх «В». Известия. 1979. 20 марта. С. 2.
3. **Коба Л.** Один із тих, хто створює «екологічний каркас» майбутнього довкілля. Село полтавське. 2010. 10 грудня. С. 8–9.
4. **Коваль О. С.** Мединець В. Д. Прогнози фаз розвитку сільськогосподарських культур. Х. 1959. 114 с.
5. **Майорчик В.** Відкриття. Зоря Полтавщини. 1979. 15 квітня. С. 4.
6. **Мединець В. Д.** Весеннее развитие и продуктивность озимых хлебов. М.: Колос. 1982. 173 с.
7. **Мединець В. Д.** Влияние экологических условий и времени возобновления весенней вегетации растений на соотношение органов и продуктивность озимой пшеницы, их значение для сортовой агротехники и селекции: автореф. дис. ... доктора с.-х. наук. Х. 1974. 45 с.
8. **Мединець В. Д.** Условия повышения выхода зерна как фактор увеличения урожайности озимой пшеницы: автореф. дис. ... канд. с.-х. наук. Белая Церковь. 1963. 27 с.
9. **Мединець В. Д.** Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації. Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації: Матеріали наукової конференції. Полтава. 2004. С. 7–14.
10. **Самородов В. М.** Мединець Василь Дмитрович. Енциклопедія Сучасної України. Т. 19: Мал. – Мед. К. 2018. С. 659.
11. **Самородов В. М., Халимон О. В.** Василь Мединець (1924–2014) – звитяжець вітчизняного сортовипробування. Науково-інноваційний розвиток агропромисловства як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра. Вінниця. 2003. С. 38–40.
12. **Халимон О. В.** Етапи формування колекції «Дендрарію Держсортмережі». Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. 2014. № 1 (22). С. 58–64.
13. **Халимон О. В., Смоляр Н. О.** «Дендрарій Держсортмережі – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення». Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область. Машівський район. Полтава; Харків: ТОВ Майдан. 2020. С. 167–170.
14. Ухвала конференції. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 151–152.
15. **Чернявська А. Т.** Наслідки державних випробувань сортів садового жасмину. Нові знання про управління онтогенезом рослин: Наукові праці. Вип. 1. Полтава: Верстка. 1997. С. 77–78.
16. **Щербина Д. М.** Завдання подальшого вивчення впливу часу відновлення весняної вегетації на онтогенез рослин. Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації: Матеріали наукової конференції. Полтава. 2004. С. 33–37.

І. М. Багнюк,

старший лаборант кафедри геоматики, землеустрою та планування територій.
Полтавський державний аграрний університет

ВАСИЛЬ МЕДИНЕЦЬ ЗБЛИЗЬКА І НА ВІДСТАНІ

*Минулому не кинеш кладку,
Усе відходить, все мина.
І залишаються на згадку
Лиш рідні, чесні імена.*

Петро Сиченко

Життя невпинно летить уперед. Так було, є і буде. З плином часу з'являються нові обличчя, налагоджуються знайомства, а хтось іде на-завжди, лишившись у нашій пам'яті та спогадах. Із огляду на це маю з приємністю згадати добрим словом доктора сільськогосподарських наук, знаного науковця Василя Дмитровича Мединця. А привід у мене є, бо тісно переплелись життєві та професійні дороги моїх батьків і Василя Дмитровича.

Мої мама і тато, Ганна Іванівна та Михайло Ілліч Русакови, все своє трудове життя присвятили вивченню можливостей новостворених сортів сільськогосподарських культур з метою надання рекомендацій для подальшого їх районування. Хорольська державна агротехнічна сортодільниця, де мама працювала завідувачкою, а батько – агрономом, була єдиною у Полтавській області такого напрямку, бо досліджувала вплив агротехніки на урожайність випробовуваних сортів. Тому слова «сорт», «сортівипробування», «агротехніка» були у нашій сім'ї звичними і повсякденними. Бо, як відомо, люди, сповна віддані роботі, а такими і були мої батьки, частинку цієї захопленості обов'язково привносять до своєї родини, домівки. Разом із ними я та моя молодша сестра Люба часто бували в полі, особливо влітку, під час канікул, на ділянках сортівипробувань, беручи участь у сортових та видових прополках. Роботи з сортівипробування надзвичайно кропіткі, трудомісткі, бо потребують великих затрат праці. Спершу проводиться підготовка ґрунту, звичайно ж, механізована. Потім, дотримуючись певних вимог, виконують розмітку безпосередньо під ділянки, так звану розбивку площі. Згодом ці ділянки засівають, причому закривши частину сошників у зерновій сі-

ялці та залишаючи між ділянками межі-доріжки. Перед висівом кожного наступного сорту сіялка старанно очищалась, буквально до останньої зернинки, аби запобігти сортозмішуванню. І так по кожному сорту і по кожній культурі. «Очолував» сортовипробувні ділянки районований сорт-контроль, до урожайності якого прирівнювалися дані випробовуваних сортів та робилися відповідні висновки.

Частими відвідувачами на сортодільниці були автори сортів, учені, науковці, знані виробничники, про яких із захопленням розповідали батьки. А мережу сортодільниць, що на той час мала назву інспектура Держкомісії з сортовипробування сільськогосподарських культур у Полтавській області, очолював Василь Дмитрович Мединець, котрий був найбільшим авторитетом для завідувачів усіх сортодільниць Полтавського регіону. Для моїх батьків, підлеглих Василя Дмитровича, він насамперед являв собою приклад вимогливого, виваженого і мудрого керівника. Коли довідувалися, що сортодільницю відвідає Василь Дмитрович, то напередодні старанно готувалися: переглядали польові журнали спостережень, упорядковували робочі записи, знали наперед, що Василь Дмитрович обов'язково буде відстежувати ці документи, вкотре підтверджуючи свою скрупульозність і розумну педантичність. Методика сортовипробування для Мединця була як Біблія для віруючої людини, від неї не можна було відступити ні на йоту, ні на макове зерня, бо порівняльне вивчення сортів повинно проводитися надзвичайно точно і ретельно та враховуючи найменші дрібниці.

Квітень 1970 р., початок закладки дендрарію

Василь Мединець відвідував сортодільниці як за планом, так і несподівано, спонтанно. Це зобов'язувало працівників завжди бути зібраними, дисциплінованими. Та у будь-якому разі ці відвідини залишали по собі приємний відгомін. Бо Василь Дмитрович був не тільки вимогливим керманичем, але й приємним співрозмовником, любив жарти, дотепно розповідав усілякі життєві кумедні історії. Міг і покартати, а за необхідності дати слушну пораду, втішити й підтримати. Недарма батько у розмові з мамою жартома говорив: «Треба пам'ятати, що Мединець з роботи звільнить, навіть голосу не підвищуючи», – вкладаючи в ці слова глибокий зміст, учергове підкреслюючи важливість їхньої з мамою роботи та вміння Мединця бути лідером і організатором ввіреної йому сфери діяльності.

Зрозуміло, що, зростаючи у такому оточенні, я не могла обрати інший шлях – вступила до Полтавського сільськогосподарського технікуму. Після його закінчення в 1980 році почала працювати агрономом у дендрологічному парку, створеному В. Д. Мединцем при Новосанжарській сортодільниці. Все для мене було новим, неочікуваним, тому що культури, з якими довелося працювати, я не вивчала. Практичного досвіду не мала і з азами роботи знайомилася по ходу справи. На той час дендропарк переживав період становлення. Поповнювались колекції, висаджувались нові дерева і кущі, закладалась альпійська гірка, облаштовувався став.

Новосанжарська сортодільниця розташована у Машівському районі, в Степовій природно-кліматичній зоні, звідси – не зовсім задовільні умови життєдіяльності рослин, тож необхідно, особливо в перші періоди після висаджування, ретельно їх доглядати: проводити зволоження, притіняти, виполювати бур'яни. Кожного вечора, коли стояла спека, обов'язково потрібно було поливати. Робота з нелегких, але дарувала стільки позитиву, що і через роки, пишучи ці рядки, спогади огортають мене, немов серпанком, викликаючи приємний щем та розчуття. Очололював сортодільницю Михайло Іванович Булах, агроном із багаторічним досвідом, освічений фахівець, людина з м'яким характером, доброї вдачі, глибокої внутрішньої культури та мудрості. В усьому я відчувала його допомогу та щоденну підтримку.

У ті часи надзвичайно популярними були тюльпани, особливо червоні. В дендрарії зібрали невеличку колекцію різнобарвних тюльпанів. Особливо виділялися серед цього розмаїття білі, наче порцелянові, з довгим періодом цвітіння; ввечері здавалося, наче вони світяться. Таких на ту пору

навіть у Полтаві не зустрічалося. Значною була колекція садових жасминів, які під час квітвання щедро розливали навкруги неперевершений аромат, наповнюючи повітря тонкими, ніжними пахощами. Серед великої кількості сортів бузку вирізнялися білий та яскраво-ліловий, під час цвітіння вони поширювали чудові запахи. Дивував китайський бузок. Презентабельно виглядало зібрання соснових, різних видів туї, модрина. Там я дізналася, що модрина сибірська має надзвичайно міцну деревину, яка є найкращим покриттям для велотреків, вона не боїться вологи та температурних коливань. Росли також магонія падуболиста та самшит – вічнозелені кущі, які слугували живоplotом, створюючи своєрідну облямівку для листопадних видів. У спогадах дендропарк залишився як райський куточок серед звичного полтавського степу, як оаза поміж повсякденної буденності.

Цікава й захоплива робота дарувала позитивні емоції та незабутні враження, але при цьому потребувала знань, нової інформації, знайти яку на той час було не так просто, бо ще не ввійшов у наше життя всезнаючий Інтернет. Безперечно, часто навідувався Мединець, підказував, пояснював, завжди із захватом розповідав про кожного «мешканця» дендропарку, адже досконало знав особливості їх вирощування та догляду.

Літо промайнуло надзвичайно швидко, бо воно таке коротке, як сплеск долонь, і таке незабутнє, як окреме життя, сповнене приємними турботами, пов'язаними з роботою та отриманням нових знань, практичних навичок і вмінь. У вересні того ж року я стала студенткою Полтавського державного сільськогосподарського інституту, і наша співпраця перервалася. Але сталася ще одна знакова подія, пов'язана з ім'ям Мединця. Василь Дмитрович був Головою державної екзаменаційної комісії нашого випуску. Під час захисту дипломних робіт він не залишав аудиторію, кожна дипломну роботу продивлявся, спілкувався з автором, цікавився рівнем знань сортів сільськогосподарських культур. Тому вважаю, що він благословив усіх нас, тодішніх випускників, на самостійне трудове життя.

Закінчуючи ці спогади, сподіваюся, що започаткована та виплекана інтелектом і працею Мединця зелена перлина полтавського степу житиме, розвиватиметься, культивуватимуться нові рослини, колекція розширюватиметься і слугуватиме збереженню рідкісних видів. Звісно, кожен дендрологічний парк виконує велику місію охорони природи та збереження біорізноманіття. А надання парку імені Мединця буде гідною даниною пам'яті цього непересічного громадянина та науковця.

С. М. Капко,

науковий співробітник.

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського

МЕМОРІЇ В. Д. МЕДИНЦЯ В ПОЛТАВСЬКОМУ КРАЄЗНАВЧОМУ МУЗЕЇ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО

*В яких світах тепер Ви оселились?
Хай Божа ласка в храм Вас возведе...
Ми Вашою присутністю молились,
Відсутність Ваша пам'яттю зійде.*

Володимир Гнатюк

Одним із шляхів ушанування пам'яті видатних природодослідників краю в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського є створення тематичних фондів. На сьогоднішній день у закладі існують фонди Василя Докучаєва, Володимира Вернадського, Миколи Вавилова, Миколи Гавриленка, Олени Байрак та інших, які тематично сформовані з музейних предметів різних груп зберігання основного і науково-допоміжного фондів, наукової бібліотеки та архіву. При цьому зазначимо, що поняття «тематичний фонд» є умовним, оскільки зберігання музейних предметів здійснюється, у відповідності до музейної інструкції, за окремими інвентарними групами у різних сховищах.

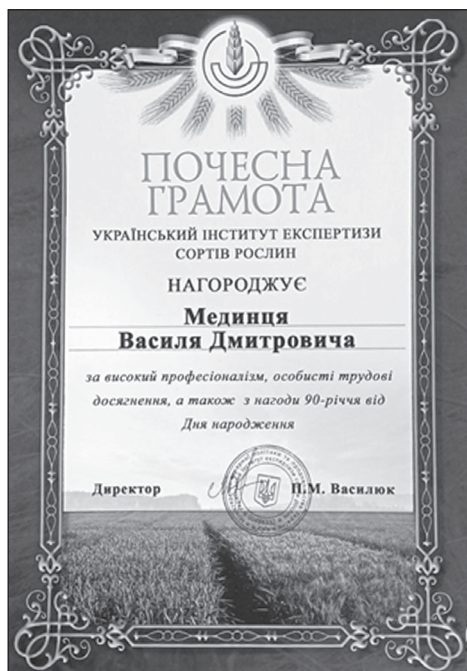
Для написання цієї статті автором опрацьовано матеріали музейної фондової колекції, наукових бібліотеки та архіву, пов'язані із життєвим шляхом Василя Дмитровича Мединця та його дослідницькою спадщиною, і визначено, що на сьогодні тематичний фонд В. Д. Мединця складається з 13 одиниць музейних предметів основного та науково-допоміжного фондів та 12 справ наукового архіву.

Матеріали основного фонду представлені предметами наступних груп зберігання: «Документи» – 7 од., «Книги, брошури» – 4 од., «Сувеніри» – 1 од. Усі оригінальні документи передані до фондової колекції музею дружиною науковця Марією Іванівною Мединець (Акт №182 від 09.11.2016). Це: диплом про закінчення Дніпропетровського сільськогосподарського інституту, виданий у 1947 р. [1]; трудова книжка за 1948–2002 рр. [2]; диплом МСХ №002299 від 16 червня 1964 р. про призначення Мединцю В. Д. вченого ступеня кандидата сільськогосподар-

ських наук рішенням Ради Білоцерківського сільськогосподарського інституту від 14 лютого 1964 р. [3]; диплом СХ № 000062 про присвоєння Мединцю В. Д. вченого ступеня доктора сільськогосподарських наук рішенням Вищої атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР від 7 травня 1976 р., протокол № 13 [4]; диплом Мединця В. Д. (№ 7119) про закінчення навчання у Всесоюзній школі управління та економічного механізму господарювання в АПК, 1988 р. [5]; Почесна грамота, якою Український інститут експертизи сортів нагородив Мединця В. Д. за високий професіоналізм, особливі трудові досягнення та з нагоди 90-річчя від дня народження, 2014 р. [6]; Подяка Мединцю В. Д. від Департаменту агропромислового розвитку Полтавської ОДА за багаторічну, самовіддану працю в системі випробувань та охорони сортів рослин, за наукові відкриття, які є вагомим внеском у світову скарбницю фундаментальних знань, січень 2014 р. [7].

У групі зберігання «Сувеніри» знаходиться пам'ятний Диплом номінанта альманаху «Золота книга Української еліти» (за підписом голови організаційного комітету Національного проекту «Золота книга Української еліти» Л. М. Кравчука), яким у 2001 р. нагороджена Республіканська лабораторія сортової екології зимуючих культур під керівництвом В. Д. Мединця «за заслуги в розбудові економіки та вагомий внесок у створення гідного міжнародного іміджу України». Він складається із дерев'яної основи, на якій закріплена металева пластина з написом, нанесеним методом термосублімації кольорового зображення на золотому тлі [8].

Музейні предмети групи зберігання «Книги, брошури» репрезентують багаторічну дослідницьку працю В. Д. Мединця, його колег і учнів у галузі сортовипробування та сортової екології зимуючих культур. Це 4 книги, одна із яких (Нові знання про управління онтогенезом рослин. Наукові праці. Вип. 1 / Під ред. В. Д. Мединця. Полтава. 1997. 86 с.) подарована музею особисто Василем Дмитровичем, про що свідчить його власноручний напис на авантагулі: «Полтавському краєзнавчому музеєві В. Мединець. 18.08.2011» [9], а три інші передані дружиною, М. І. Мединець (Акт № 185 від 09.11.2016): Управління онтогенезом рослин (агроекологічний напрям). Наукові праці. Вип. 2 / За ред. В. Д. Мединця. Полтава: Верстка. 2001 [10]; Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річному ювілею доктора сільськогосподарських наук Мединця Василя Дмитровича (14 січня 2014 р.). П.: ФОП Корзун

Д. Ю. 2014. 82 с. [11]; Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації. Матеріали наукової конференції. Полтава: АСМІ. 2004. 51 с. [12].

У науково-допоміжному фонді знаходиться 1 одиниця збереження – портрет плечовий «Мединець Василь Дмитрович у 2012 році» – кольоровий фотовідбиток на тонкому білому матовому фотопапері, розмір 20,8x29,8, також переданий Марією Іванівною Мединець (Акт № 1780 від 19.03.2017) [13].

У науковому архіві Полтавського краєзнавчого му-

зею імені Василя Кричевського зберігається передана автором книга: Мединець В. Д. Весеннее развитие и продуктивность озимых хлебов. М.: Колос. 1982. 173 с. До справи додані ксерокопії рецензій, якими відгукнулися на вихід книги на сторінках спеціальних видань професор А. О. Фісюнов, член-кореспондент ВАСГНІЛ О. Собко і заслужений агроном УРСР І. Щербак, професор І. Голубинський і декан агрофаку А. О. Піпко, професори В. Іванников і М. Каюмов. У них, зокрема, зазначається, що книга В. Мединця є результатом кількадесятирічної праці дослідника і безсумнівно її видання стало подією в біологічній і сільськогосподарській науці. «У книзі все нове: ідеї, практичні розробки, оцінка старих знань з нових позицій. Тож, – прогнозують рецензенти, – вона матиме велику цінність для селекціонерів, біологів, агрономів-виробничників, стане їм добрим порадиником». Також у справі є коротка біографічна довідка В. Д. Мединця, підготовлена О. В. Халимон у 2020 р., і ксерокопія автореферату дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата сільськогосподарських наук: «В. Д. Мединець. Условия повышения выхода зерна как фактор увеличения урожайности озимой пшеницы. Белая Церковь. 1963. 26 с.» [14]. Газетна стаття: Майорчик В. Відкриття. Зоря Полтавщини. 1979. 15 квіт. С. 4. знаходиться у справі 178 фонду 9 серед матеріалів про інших науковців-полтавців [15].

З ініціативи співробітників науково-дослідного експозиційного відділу природи у січні ювілейного 2024 р. було створено Фонд 33 – особовий фонд В. Д. Мединця. На сьогодні він налічує 8 справ, сформованих із документів і матеріалів, переданих до музею самим Василем Дмитровичем, науковцями В. М. Самородовим і О. В. Халимон, а також внучатою племінницею О. Е. Мединець. Це здебільшого робочі документи дендрарію Держсортмережі за 1976–1990 рр., серед яких – Книга обліку вступу і відпуску посадкового, насінневого і живцевого матеріалу плодкових, ягідних культур і винограду дендрарію Сортмережі; листи про обмін посадковим матеріалом із дендраріями, дослідними станціями та іншими установами; списки висаджених і замовлених рослин; схеми насаджень Огуївського дендропарку; плани будівництва ставка на його території; публікації про парк у обласній і центральній пресі. Ці документи В. Д. Мединець надав О. В. Халимон, яка досліджувала історію створення дендропарку й етапи формування його колекції, а вона у 2024 р. передала їх до наукового архіву [16].

В архіві також є наукові праці В. Д. Мединця, передані головою Полтавського відділення Українського ботанічного товариства В. М. Самородовим: Нові знання про управління онтогенезом рослин. Наукові праці. Вип. 1 / Під ред. В. Д. Мединця. Полтава. 1997. 86 с.; Управління онтогенезом рослин (агроекологічний напрям). Наукові праці. Вип. 2 / За ред. В. Д. Мединця. Полтава: Верстка. 2001; Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації. Матеріали наукової конференції. Полтава: АСМІ. 2004. 51 с. Остання з дарчим написом: «Дорогой внучке Олечке (Ольге Эдуардовне Мединец) в год твоего посвящения в студенты агрофака ПДДА с надеждой на продолжение научной работы деда и на непрерывность фамилии. Юбиляр [Підпис] [17]. Ще одну книгу – В. Д. Мединец, В. А. Слепцов. Экология весеннего развития озимой пшеницы. Полтава. 2006 – з дарчим написом: «Полтавському краєзнавчому музеєві. Співавтор Василь Мединець [Підпис]. 18.08.2011. м. Полтава» Василь Дмитрович передав до архіву через О. В. Халимон [18]. Ольга Едуардівна Мединець передала ксерокопію родоводу, який складав для нащадків Василь Дмитрович, а також шість кольорових фотовідбитків розміром 10x15 см, зроблених навесні–восени 2009 р. На одному з них Василь Дмитрович зображений у своїй квартирі з книгою, на другому – разом із професором В. М. Тищенко на дослідному полі ПДАА, на чотирьох інших – в Огуївському дендропарку, в т. ч. разом із О. Е. Мединець. Ксерокопії документів В. Д. Мединця (дипломів, службової кореспонденції, вітального адреса до 90-річчя від дня народження) передав В. М. Самородов [19].

Наукові співробітники відділу природи музею шанують пам'ять про свого видатного колегу, досліджують наявні документи, висвітлюють його роль у вітчизняній і світовій аграрній науці на конференціях. В архіві зберігаються такі праці, присвячені В. Д. Мединцю: Самородов В. М., Халимон О. В. Василь Мединець (1924–2014) – звитяжець вітчизняного сортовипробування // Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра. Матеріали конференції, ч. II. м. Київ, 19–20 квітня 2023. К. 2023. С. 38–40; Самородов В. М., Халимон О. В. Василь Мединець – ключова фігура сортознавства України ХХ сторіччя. 100-річчя формування національних сортових рослинних ресурсів України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 29 вересня 2023 р. К. 2023. С. 100–101 [20].

ДЖЕРЕЛА

1. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМ ВК 90213, Д 12161.
2. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90214, Д 12162.
3. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90215, Д 12163.
4. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90216, Д 12164.
5. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90217, Д 12165.
6. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90218, Д 12166.
7. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90219, Д 12167.
8. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90354, С 294.
9. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90223, КБ 4672.
10. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90224, КБ 4673.
11. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90225, КБ 4674.
12. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – ПКМВК 90226, КБ 4675.
13. Фонди ПКМ імені Василя Кричевського. – Ндп 711.
14. НА ПКМ імені Василя Кричевського. – Ф. 01. – Спр. 186.
15. НА ПКМ імені Василя Кричевського. – Ф. 09. – Спр. 178. – Арк. 9.
16. НА ПКМ імені Василя Кричевського. – Ф. 33. – Спр. 02, 03, 05.
17. НА ПКМ імені Василя Кричевського. – Ф. 33. – Спр. 04.
18. НА ПКМ імені Василя Кричевського. – Ф. 33. – Спр. 08.
19. НА ПКМ імені Василя Кричевського. – Ф. 33. – Спр. 07.
20. НА ПКМ імені Василя Кричевського. – Ф. 02. – Спр. 296. – Арк. 48–51.

В. В. Гангур,

*доктор сільськогосподарських наук,
старший науковий співробітник;*

М. М. Маренич,

*доктор сільськогосподарських наук, професор.
Полтавський державний аграрний університет*

РОЗРОБКА В. Д. МЕДИНЦЯ «ЧАС ВІДНОВЛЕННЯ ВЕСНЯНОЇ ВЕГЕТАЦІЇ» ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ УРОЖАЙНІСТЮ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ

*Встановлена істина, навіть найбільш
блисуча, не завжди легко визнається.*

Луї Пастер

Пшениця озима є головною продовольчою культурою України, а її зерно – провідною товарною продукцією, що має широкий попит як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Тому забезпечення високого і стабільного валового виробництва її зерна є надважливим завданням хліборобів нашого краю. Та, на жаль, бувають роки, коли врожайність пшениці дуже знижується через часткову чи повну загибель посівів.

Ще у другій половині XIX ст. відомий на Полтавщині практик-дослідник князь Володимир Олександрович Кудашев, котрий мав маєток і землеволодіння у селі Кириківка Кременчуцького повіту, в результаті 12-річних досліджень дійшов висновку, що основним фактором, який обмежує продуктивність посівів озимої пшениці на Полтавщині, є не земля та її родючість, а клімат. Він стверджував: у сприятливі за погодними умовами роки навіть селянські господарства на староорних землях, де ніколи не вносилися добрива і застосовувався варварський обробіток ґрунту, збирали по 100 та більше пудів зерна з десятини. У роки ж, коли погодні умови були малосприятливими, навіть кращі, культурні господарства часто одержували мізерну врожайність, інколи не повертаючи висіяного насіння [5, 17].

Потрібно було біля сотні років, щоб ідентифікувати чинник, який зумовлює різницю врожайності зерна пшениці озимої у 2,0–3,0, а інколи і більше т/га [2, 3].

Це сталося у кінці шістдесятих років минулого століття на Полтавщині, коли Василь Дмитрович Мединець, тоді ще кандидат сіль-

ськогосподарських наук, начальник інспектури Держкомісії із сортовипробування сільськогосподарських культур, довів існування екологічного ефекту часу відновлення весняної вегетації зимуючих рослин.

У другій половині ХХ ст. на Полтавщині два роки поспіль – у 1963 і 1964 – пересівалися значні площі пшениці озимої, а на тих, які залишали до збирання, врожайність зерна не перевищувала 0,7–1,1 т/га. Це саме повторилося через три роки – у 1967-му. Ситуація, що склалася, потребувала аргументованих пояснень і з'ясування причин. Але одно-

В. Д. Мединець, 60-і рр. ХХ ст.

значної відповіді ні у місцевих спеціалістів і науковців, ні у авторитетних відомих учених із провідних наукових центрів України не було. Ніхто не звернув уваги на характерну, спільну для цих трьох років обставину – пізнє відновлення весняної вегетації пшениці, в кінці першої декади квітня. Зафіксував цей факт лише В. Д. Мединець. Геніальна здогадка підтвердилась аналізом результатів державного сортовипробування пшениці озимої за всі післявоєнні роки в Україні та на європейській території колишнього радянського союзу. Йому, безумовно, належить пріоритет висновку, що час відновлення весняної вегетації у житті пшениці озимої відіграє надзвичайно важливу роль.

Уперше свої погляди на цю проблематику В. Д. Мединець виклав у науковій статті «О целесообразности пересева пострадавших посевов озимой пшеницы» [9]. У наступних публікаціях автор теорії про екологічний ефект часу відновлення весняної вегетації зимуючих рослин вже запропонував заходи щодо поліпшення якості зерна пшениці [11], підвищення стійкості посівів цієї культури до вилягання, зважаючи на ЧВВВ [10].

Цінність теоретичної концепції екологічного ефекту ЧВВВ визнається, насамперед, масштабністю його практичного застосування.

Користуючись ним, можна з високою достовірністю прогнозувати онтогенез пшениці озимої у другій половині вегетації того чи іншого конкретного року. Тільки за чіткого врахування ЧВВВ можна на високому професійному рівні вирішити питання щодо пересівання чи «ремонту» пошкоджених узимку посівів пшениці озимої, проведення технологічних заходів із догляду за ними, зокрема підживлення азотними добривами, регуляторами росту, застосування пестицидів.

Зважаючи на важливість заходів догляду для збільшення виробництва і поліпшення якості зерна, Міністерство сільського господарства СРСР рекомендувало господарствам, які вирощують пшеницю озиму, застосовувати технологію диференційованого догляду за цією культурою з урахуванням ЧВВВ [7, 8].

Найбільш повно і детально теоретичну сутність екологічного ефекту ЧВВВ та його вплив на технологію догляду за пшеницею озимою у весняно-літній період В. Д. Мединець висвітлює в монографії «Весеннее развитие и продуктивность озимых хлебов» [6].

У наступні роки автор активно популяризує своє відкриття. Зокрема, публікує роботи: «Становлення та застосування в господарствах Полтавщини беззатратної технології догляду озимої пшениці» у збірнику «Управління онтогенезом рослин»; «Догляд за посівами озимої пшениці залежно від часу відновлення їх весняної вегетації», матеріали обласної науково-виробничої конференції, 2003 р.; «Ощадна технологія диференційованого догляду озимої пшениці» [12, 13, 15]. Лейтмотивом цих публікацій є твердження про унікальність стартових умов відновлення весняної вегетації, від яких залежать майбутній ріст, розвиток, продуктивність озимих культур та беззатратність технологій догляду за ними. У згаданих роботах є посилання на інших авторів, які високо оцінювали відкриття В. Д. Мединцем екологічного ефекту ЧВВВ. Серед них – і на доктора сільськогосподарських наук І. Т. Нетіса з Інституту землеробства південного регіону УААН (м. Херсон). Наведені ним 14-річні результати досліджень (1975–1989 рр.) дають можливість порівняти ефективність раннього і пізнього відновлення весняної вегетації на фоні застосування зрошення і без нього [15, 16]. Без зрошення за раннього ЧВВВ, порівняно з пізнім, урожайність зерна пшениці була вищою на 1,29 т/га. У разі пізнього ЧВВВ, за вирощування пшениці на зрошуваних землях, урожайність культури зросла на 4,26 т/га – з 2,97 до 7,26 т/га, тобто більш ніж у

2 рази. Можна вважати, що саме у стільки разів ефективність впливу стартових умов ЧВВВ (висота Сонця і його похідні – радіаційний і тепловий режими) була нижчою від оптимального забезпечення рослин пшениці іншим чинником життя – вологою.

В. Д. Мединець сутність екологічного ефекту ЧВВВ зводить до того, що його стартові умови є домінуючими та визначають подальший ріст, розвиток і продуктивність пшениці озимої.

Вплив часу відновлення весняної вегетації рослин на врожайність посівів пшениці озимої також підтвердили досліді Інституту сільсько-го господарства Степу НААН. Встановлено, що чим пізніше відновлюється вегетація, тим меншою є врожайність. За надраннього відновлення вегетації (III декада лютого) врожайність різновікових посівів є майже однаковою і становить від 6,44 до 6,96 т/га. При пізньому відновленні вегетації (початок квітня) найвищу врожайність (3,86–3,91 т/га) отримують при сівбі з 10 по 25 вересня [14].

Відомо, що на Полтавщині в останні 42 роки відновлення ранньої весняної вегетації відбувалося з 10 лютого по 23 березня, тобто тривало понад 40 днів. Безперечно, що стартові умови ЧВВВ 10 лютого відрізнялись від умов 25 лютого, а тим більше від кінця другої декади березня, оскільки 23 березня тривалість дня у порівнянні з 10 лютого зростає на 2 години 30 хвилин. Сонце над горизонтом за цей час підіймається на $15^{\circ}20'$.

За даними М. Є. Берлянда про ймовірну сумарну радіацію (кал/см²/добу) залежно від широти місцевості, які наводяться М. А. Шульгіним, видно, що на широті 50° (Полтава – $49^{\circ}36'$) її 23 березня може надійти на 85% більше, ніж 10 лютого. Між іншим, ця різниця при порівнянні крайнього строку раннього ЧВВВ (25 березня) з середнім оптимальним (28 березня) не перевищує 5,6% [1].

Радіаційний, тепловий режими на час відновлення весняної вегетації залежать не лише від висоти Сонця, але також і від характеру радіації (пряма, розсіяна), прозорості атмосфери, насичення водяною парою, тривалості сонячного сяяння. У районі м. Полтава сонячне сяяння у лютому триває 66 годин (33% від загальної тривалості дня), у березні – 112 годин (38%), у квітні – 166 годин (53%) [1].

На потік радіації значно впливає хмарність неба. За даними І. Г. Булавенка, за відсутності на небі хмар і висоті Сонця 30° сумарна радіація становить 0,69 кал/см².хв. на горизонтальну поверхню [4]. При

небі, вкритому хмарами типу St (шарувато-купчасті), потік радіації зменшувався до 0,13 кал/см²-хв.

Отже, з одного боку, стартові умови за раннього відновлення ЧВВВ, тривалість яких, за В. Д. Мединцем, понад 40 днів (відновлення вегетації раніше 25 березня), не можуть бути однаковими, а з іншого – в один і той же календарний строк, за однієї і тієї ж висоти Сонця вони також можуть істотно різнитися між собою.

Та основний парадокс у тому, що висота Сонця, потік радіації, надходження енергії на поверхню землі, на наш погляд, дуже мало впливають на час відновлення весняної вегетації. За нормальних умов сумарна сонячна радіація 10 лютого 2002 р., коли пшениця найраніше відновила вегетацію, і 10 лютого 1987 р., коли вона почала вегетувати лише 18 квітня, різнилася між собою незначними величинами.

Час ВВВ (календарний строк) зумовлюється в основному надходженням і циркуляцією теплих чи холодних повітряних мас. Відомо, що саме під їх впливом пшениця озима може тимчасово вегетувати серед зими. Саме атмосферні маси, теплі чи холодні, визначають термін остаточного настання раннього чи пізнього відновлення вегетації.

Дослідження проводили з метою оцінки впливу ЧВВВ на ріст, розвиток і продуктивність пшениці у конкретному географічному пункті за більш чи менш тривалий проміжок часу. У даному разі передбачалось ретроспективним методом простежити цей процес упродовж 42 років (1963–2004) у дослідях лабораторії землеробства Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції імені М. І. Вавилова. Попередник пшениці – горох. За 42 роки через несприятливі умови восени та взимку її сім разів пересівали ярими зерновими культурами.

Щоб оцінити вплив ЧВВВ, крім дати його настання, визначали й інші, на наш погляд, важливі для пшениці абіотичні чинники:

- суму опадів за третю декаду серпня і вересень, мм;
- тривалість дня на ЧВВВ, год.;
- дату настання колосіння пшениці;
- тривалість вегетації від ЧВВВ до колосіння, днів;
- загальну тривалість дня за період від ЧВВВ до колосіння, год.;
- суму біологічно активних температур (понад +5°C) за період від ЧВВВ до колосіння, град.;
- суму опадів за цей же період, мм.

Якщо керуватися концепцією екологічного ефекту ЧВВВ, то за останні 42 роки на Полтавщині тривалість інтервалу ранньої вегетації перевищувала 40 календарних днів (з 10 лютого по 26 березня). Зважаючи на винятковість для пшениці озимої стартових умов ЧВВВ, що зумовлюються в основному висотою Сонця, то впродовж цього часу його положення на небосхилі кардинально змінювалося. Так, висота його 10 лютого 2002 р. (дата ЧВВВ) становила $26^{\circ}04'$, а 25 березня (останній день раннього ЧВВВ) – $42^{\circ}13'$. Цей показник різнився більш ніж на 17° . У той час, як різниця у висотах Сонця 25 і 28 березня (середина оптимального строку ЧВВВ) – майже 1° .

Незрозуміло, чому різниця у висоті Сонця в один градус зумовлює різні стартові умови відновлення весняної вегетації і відповідні зміни у технологіях догляду, а за різниці в 17° – вони вважаються однаковими. Тому в своїй роботі ми досить-таки тривалий етап раннього ЧВВВ розділили на три підетапи:

– надранній ЧВВВ, який починався до 1 березня з висотою Сонця менше 33° ;

– дуже ранній ЧВВВ – з 1 по 14 березня, тривалість 13 днів, висота Сонця в інтервалі $>33^{\circ}00'$ і $<37^{\circ}30'$;

– ранній ЧВВВ – з 14 по 27 березня, тривалість 13 днів, висота Сонця в $>37^{\circ}30'$ і $<43^{\circ}00'$.

Середина оптимального строку припала на 28–29 березня, тривалість 7 днів, з 27 березня по 3 квітня, висота Сонця в інтервалі $>43^{\circ}00'$ і $<45^{\circ}40'$.

Пізній ЧВВВ поділений на два підетапи:

– пізній ЧВВВ – з 3 по 10 квітня, тривалість 7 днів, висота Сонця в інтервалі $>45^{\circ}00'$ та $<48^{\circ}00'$;

– дуже пізній ЧВВВ – відновлення вегетації пізніше 10 квітня, висота Сонця понад $48^{\circ}00'$.

Результати проведених нами досліджень свідчать, що за 35 облікових років надранній ЧВВВ наставав 6 разів, дуже ранній – 3, ранній – 11. У десяти роках рослини пшениці відновлювали вегетацію в оптимальні строки – з 27 березня по 2 квітня. Пізно починала вегетувати пшениця три рази, а дуже пізно – двічі. Середні результати залежно від ЧВВВ наведені у таблиці 1.

За умов недостатнього зволоження Лівобережного Лісостепу одним із провідних чинників, що істотно впливає на формування стар-

тових умов росту і розвитку пшениці озимої та закладання потенціалу майбутнього врожаю, є забезпеченість орного шару ґрунту доступною вологою на час настання оптимальних строків сівби. Чим інтенсивніші дощі у третій декаді серпня та впродовж вересня, тим більші запаси доступної вологи в ґрунті.

Найбільше опадів у цей період було у ті роки, що передували рокам з надраннім відновленням весняної вегетації. У середньому за 2001, 1997, 1989, 1994, 1995, 1988 рр. за вказаний період їх сума становила 101 мм. За такої кількості опадів ґрунт накопичував високі запаси продуктивної вологи, пшениця кожен рік гарно кущилася, маючи на час припинення осінньої вегетації 3–6 пагонів. У роки, що передували дуже ранньому ЧВВВ, сума опадів у зазначений період становила 69 мм, ранньому – 62 мм, оптимальному – 55 мм, пізньому – 36 мм. Парадоксально, але згідно з одержаним даними можна зробити припущення, що ЧВВВ пшениці озимої зумовлюється сумою опадів кінця літа – початку осені попереднього року.

Середні дати ЧВВВ відмічали в інтервалі з 23 березня по 2 квітня. Настання надраннього й оптимального ЧВВВ різнилося 35 днями. В строках колосіння ця різниця становила всього 7 днів (22–29 травня).

Саме в результаті більш стислих строків колосіння спостерігали досить істотну різницю в тривалості вегетації з часу її відновлення до колосіння. Так, за надраннього ЧВВВ вона тривала 89 днів, за дуже раннього – 77, раннього – 67, оптимального – 61, дуже пізнього – 54 дні.

Згідно з екологічним ефектом ЧВВВ, за ранньої весни вегетація пшениці проходить при меншій інтенсивності сонячної радіації. За нашими спостереженнями, загальна тривалість світлового дня від початку відновлення вегетації до колосіння за надраннього ЧВВВ найдовша – 1165 годин. Порівняно з оптимальним строком ЧВВВ посіви пшениці озимої опромінювалися усім спектром сонячної радіації (від жорсткого ультрафіолету до далекого інфрачервоного) на 300 годин довше. Тобто протягом третини періоду від ЧВВВ до колосіння дія сонячної радіації на пшеницю щодня була тривалішою на 10 годин.

Якщо користуватися таблицею М. Є. Берлянда про можливу сумарну радіацію [1], то на широті Полтави за надраннього ЧВВВ від початку вегетації до колосіння її надійде 1621 кал/см^2 за добу, а за оптимальних строків – лише 1332 кал/см^2 за добу, або менше майже на 22 %. Навіть

за пізнього ЧВВВ (5 квітня) ймовірний радіаційний потік можна прогнозувати лише на рівні 1412 кал/см² за добу.

Таблиця 1

Характеристика абіотичних чинників і врожайність пшениці озимої залежно від часу відновлення весняної вегетації (ЧВВВ) впродовж періоду 1963–2004 рр.

ЧВВВ, роки	Сума опадів за 3 декаду серпня та вересня минулого року, мм	Дата відновлення весняної вегетації	Тривалість дня на ЧВВВ	Дата колосіння	Тривалість періоду від ЧВВВ до колосіння, днів	Загальна тривалість дня від ЧВВВ до колосіння, год.	Сума біологічно активних температур (понад 5°C) за період від ЧВВВ до колосіння, °C	Сума опадів за період від ЧВВВ до колосіння, мм	Урожайність, т/га
Надранній (до 1.03). Середнє за 2002, 1998, 1990, 1995, 1966, 1989 рр.	101	23.02	10 г. 24 хв.	22.05	89	1165	690	107	4,72
Дуже ранній з 1.03 по 14.03. Середнє за 1999, 2001, 2004 рр.	69	10.03	11 г. 21 хв.	27.05	77	1086	710	107	4,45
Ранній з 14.03 по 27.03. Середнє за 1977, 1997, 1983, 1974, 1992, 1979, 1998, 1981, 1993, 1986, 1991 рр.	62	22.03	11 г. 54 хв.	28.05	67	954	713	93	4,32
Оптимальний з 27.03 по 2.04. Середнє за 1978, 1969, 1973, 1975, 1982, 1984, 1965, 1971, 1972, 1996 рр.	55	29.03	12 г. 31 хв.	29.05	61	870	719	105	3,30
Пізній з 3.04 по 10.04. Середнє за 1964, 1976, 1968 рр.	36	5.04	12 г. 44 хв.	6.06	64	936	784	89	2,32
Дуже пізній з 10.04 і пізніше. Середнє за 1980, 1987 рр.	53	16.04	13 г. 31 хв.	9.06	54	828	717	91	3,64

Досить чітку, хоч і менш виражену залежність спостерігали, оцінюючи вплив ЧВВВ на суму біологічно активних температур (понад +5°C) за цей же період – від ЧВВВ до колосіння. Чим пізніше відновлювалась вегетація, тим більшою була сума цих температур. І навпаки, за надраннього ЧВВВ сума біологічно активних температур становила 690°, за оптимального відновлення вегетації – 719°. Тому В. Д. Мединець слушно зауважує, що ранні весни не є теплими, а при пізніх строках ЧВВВ пшениця озима вегетує за умов більшого надходження тепла [6]. Чіткої залежності між сумою опадів навесні за вегетаційний період від початку весняної вегетації до колосіння майже не спостерігали.

Середня врожайність зерна пшениці озимої залежно від строків відновлення весняної вегетації свідчить, що чим раніше вона починається, тим вища продуктивність посіву. Однак ця закономірність проявлялась не щороку. В одному році з трьох за раннього ЧВВВ (надраннього, дуже раннього, раннього) впливу екологічного ефекту ЧВВВ на продуктивність пшениці не спостерігали. За надраннього відновлення вегетації це мало місце у 1966 та 1998 рр., за дуже раннього – у 1999 р., за раннього – у 1979, 1981 і 1991 рр.

Зумовлювалося це, як правило, несприятливими абіотичними чинниками, які проявлялися значно пізнішим ЧВВВ. Насамперед, сухою і жаркою погодою впродовж дев'ятого, десятого і одинадцятого етапів органогенезу.

За оптимальних строків відновлення ЧВВВ, які відзначено 10 разів, у середньому зібрали по 3,30 т/га зерна пшениці, з них три роки (1971, 1988, 1992) врожайність перевищувала 4,0 т/га.

Нетипові роки мали місце і за пізнього відновлення вегетації. Насамперед, це стосується 1987-го. Вкрай несприятливі умови для пшениці озимої склалися ще восени 1986 р.: майже повна відсутність опадів у серпні та впродовж двох перших декад вересня, дуже низькі запаси продуктивної вологи на час сівби. Тому пшениця почала сходити лише на початку жовтня, після невеликого дощу в третій декаді вересня. До припинення осінньої вегетації, що почалася на 15 днів раніше, ніж звичайно, пшениця не починала кущитись, увійшла в зиму у фазі два-три листки. Зима 1986–1987 рр. була холодною, сніжною, без відлиг. Пошкодження рослин взимку не спостерігали.

За останні 42 роки найбільш пізнє відновлення вегетації відбулося 18 квітня 1987 р. Повне колосіння відзначено у кінці першої декади червня.

Таблиця 2

Вплив часу відновлення весняної вегетації
на врожайність пшениці озимої за всі роки спостережень, т/га

Надранній роки	Дуже ранній		Ранній		Оптимальний		Пізній		Дуже пізній		
	урожайність	роки	урожайність	роки	урожайність	роки	урожайність	роки	урожайність	роки	
1966	2,89	1999	2,74	1974	5,43	1965	1,13	1964	1,00	1980	3,05
1989	6,41	2001	4,90	1977	4,88	1968	2,40	1969	2,41	1987	4,23
1990	5,95	2004	5,72	1979	3,57	1971	4,61	1976	3,55		
1995	4,11			1981	3,61	1972	2,79				
1998	3,69			1983	4,77	1973	3,94				
2002	5,32			1986	4,36	1975	2,86				
				1988	4,73	1978	4,61				
				1991	2,13	1982	3,33				
				1992	3,57	1984	4,09				
				1993	6,69	1996	3,20				
				1997	3,84						
Середнє	4,72		4,45		4,32		3,30		2,32		3,64

Десятий і одинадцятий етапи органогенезу (формування і налив зерна) через нежарку, дощову погоду тривали на 12–14 днів довше, ніж звичайно. За таких умов, за дуже низького (1,3–1,6) коефіцієнта продуктивного кушіння, сформувався гарно озернений колос (35 і більше зернівок), з ваговитим зерном (маса 1000 зерен 39–42 г). Тому в рік з дуже пізнім відновленням вегетації врожайність зерна пшениці була порівняно високою – 3,8–4,3 т/га. Господарства області у 1987 р. зібрали зерна пшениці озимої по 4,39 т/га.

Отже, в окремі роки за особливих погодних умов, які виникають упродовж вегетаційного періоду значно пізніше терміну ЧВВВ, стартові умови (висота Сонця і його похідні – інтенсивність і якість потоку радіації та тепловий ресурс) за ефективністю поступаються іншим абіотичним чинникам.

Узагалі, не зважаючи на надзвичайно важливу роль сонячного світла як у філо-, так і онтогенезі рослинних організмів, фетишизувати його немає підстав. Якщо це допустити, то слід вважати, що одного з основних законів землеробства про незамінність і рівнозначність факторів життя рослин не існує.

У той же час ніхто не може заперечувати, що пшениця озима, вимушено припиняючи вегетацію взимку, забезпечує тим вищу врожайність, чим раніше вона її відновлює – екологічний ефект ЧВВВ.

На нашу думку, стартові умови відновлення весняної вегетації в одні й ті ж календарні строки (при одній і тій же висоті Сонця) через характер радіації – прямої і розсіяної, прозорість атмосфери, хмарність неба і форму хмар, тривалість сонячного сяяння можуть бути різними.

Найбільш стабільним показником у цьому відношенні є тривалість вегетаційного періоду. Загальновідомо, що чим він довший, тим кращі передумови для повнішого використання культурними рослинами енергії видимих променів Сонця (синьо-фіолетового спектра та жовтогарячо-червоного) у процесі фотосинтезу, засвоєння з атмосфери більшої кількості вуглецю – основного компонента сухої речовини органічної маси.

Наші дослідження продемонстрували пряму і чітку залежність між тривалістю вегетаційного періоду і врожайністю зерна пшениці озимої. З такою закономірністю не узгоджується лише пізній строк ЧВВВ через малу кількість років.

Узагальнення екологічного ефекту ЧВВВ не пояснює і таке парадоксальне явище: чому за лютневих і ранніх березневих строків ЧВВВ на

Полтавщині з 1 га може виноситися понад 200 кг азоту, біля 100 кг фосфору та близько 150 кг калію, навіть після гірших і недопустимих попередників, що залишають після себе дуже низькі запаси рухомих сполук речовин мінерального живлення, та за дуже млявих, майже впродовж 35–40 днів після початку вегетації, мікробіологічних процесів із урожаєм основної і побічної продукції. В той же час за оптимальних строків відновлення вегетації, навіть після кращих попередників, цей винос може бути на третину нижчим. Відповідно до цього виносу формується і рівень продуктивності озимої пшениці. Як такий феномен пояснити стартовими умовами, зокрема висотою Сонця? На наш погляд, це зумовлено не стартовими умовами ЧВВВ, а іншими чинниками.

Перше. За умов ранньої весни – це формування у рослин пшениці потужної кореневої системи, здатної охоплювати більшу масу ґрунту, за рахунок чого мати змогу засвоювати з неї більше азоту, фосфору, калію інших макро- і мікроелементів.

За надраннього та дуже раннього відновлення весняної вегетації на тих посівах, де пшениця інтенсивно кущилася восени, за прохолодної весни і гарного зволоження ґрунту продовжує наростати коренева система. Там, де восени кушіння не було або було незначним, інтенсивне стеблуння пшениці проходить навесні. Синхронно кушінню, також інтенсивно, особливо за гарного зволоження ґрунту, формується вторинна коренева система, відбувається утворення вузлового коріння. Кожне нове стебло формує свою «автономну» кореневу систему.

Урешті-решт, за сприятливих умов (висока зволоженість верхнього шару ґрунту, відносно невисокі температури) у рослини формується коренева система, адекватна утвореній кількості стебел, яка повинна забезпечити розкущену в 5–6 стебел рослину достатньою кількістю елементів мінерального живлення та вологою.

Відомо, що за оптимальної густоти (300–350 штук/м²) на одній рослині плодоносить, як правило, 2,0–2,5 стебла, решта відмирає. При цьому адекватної редукції кореневої системи не відбувається. Якщо вона сформувалася, щоб забезпечити 4–5 стебел усім необхідним із ґрунту, то працює максимум на 2,5 стебла.

Саме за рахунок потужної кореневої системи, якою охоплюється максимально можлива маса ґрунту, хоч із невисоким вмістом у ньому рухомих сполук елементів мінерального живлення, за раннього відновлення ЧВВВ найповніше реалізується продуктивний потенціал

пшениці. Якщо її сіють після кращих попередників, то нерідко внаслідок надмірного забезпечення азотом вона вилягає та її врожайність буває нижчою, ніж після гірших або навіть недопустимих для нашої зони попередників.

Друге. Потужна коренева система за раннього ЧВВВ функціонує триваліший час, ніж за його оптимальних строків, а тим більше, коли пшениця починає вегетувати пізно.

Отже, на підставі аналізу результатів вирощування пшениці озимої впродовж 42 років у лабораторії землеробства Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції імені М. І. Вавилова можна зробити такі узагальнення. Екологічний ефект ЧВВВ, пріоритетність відкриття якого належить В. Д. Мединцю, факт безумовний, незаперечний. У той же час немає підстав зводити його сутність лише до стартових умов відновлення вегетації, у яких домінують роль відводиться висоті Сонця на небосхилі. Більше підстав стверджувати, що ЧВВВ зумовлюється переміщенням, циркуляцією теплих чи холодних атмосферних мас. Час відновлення весняної вегетації визначає різну тривалість вегетаційного періоду пшениці озимої та неоднакові можливості забезпечення її елементами ґрунтового та атмосферного живлення. Цей фактор є одним із найвпливовіших абіотичних чинників у формуванні рівня продуктивності даної культури. Час відновлення весняної вегетації впливає лише на міру забезпеченості пшениці озимої факторами життя протягом весняно-літнього періоду. За ранньої весни така забезпеченість краща, за пізньої – гірша.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агроклиматический справочник по Полтавской области. Л.: Гидрометеоиздат. 1958. 184 с.
2. Браженко І. П., Гангур В. В., Крамаренко І. П., Чекрізов І. О., Удовенко К. П., Браженко Л. А. Час відновлення весняної вегетації озимої пшениці – догляд та продуктивність. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2006. № 1. С. 19–25.
3. Браженко І. П., Гангур В. В., Чекрізов І. О., Браженко Л. А. Час відновлення весняної вегетації, погодні умови, продуктивність озимої пшениці. Бюлетень Інституту зернового господарства. 2006. № 28–29. С. 73–79.
4. Булавенко І. Г. Величини складових радіаційного балансу в Південному Розточчі як передумова функціонування природних територіальних комплексів. Фізична географія та геоморфологія. 2013. Вип. 2 (70). С. 243–249.
5. Вергунов В. А. Українські аграрні студії князя В. О. Кудашева. К.: Аграрна наука. 2018. 266 с.

6. **Мединец В. Д.** Весеннее развитие и продуктивность озимых хлебов. М.: Колос. 1982. 174 с.
7. **Мединец В. Д.** Госагропром СССР. Методические рекомендации по разработке зональных систем ухода за посевами озимых культур в зависимости от ВВВ при интенсивной и обычной технологиях возделывания. Полтава. 1986. 22 с.
8. **Мединец В. Д.** Министерство сельского хозяйства СССР: Технология дифференцированного ухода за посевами озимых культур. М.: Колос. 1981. 6 с.
9. **Мединец В. Д.** О целесообразности посева пострадавших посевов озимой пшеницы. Зерновые и масличные культуры. 1968. № 2. С. 13–16.
10. **Мединец В. Д.** Полегание озимой пшеницы и возможности его предотвращения. Зерновые и масличные культуры. 1969. № 1. С. 24–26.
11. **Мединец В. Д.** Прогнозирование и пути повышения качества зерна озимой пшеницы. Зерновые и масличные культуры. 1968. № 5. С. 8–11.
12. **Мединец В. Д.** Становлення та застосування в господарствах Полтавщини беззатратної технології догляду озимі пшениці. Управління онтогенезом рослин. Наук. пр. Полтава. 2001. Вип. 2. С. 65–81.
13. **Мединец В. Д., Слепцов В. А., Опара М. М.** Ощадна технологія диференційного догляду озимі пшениці. Полтава. 2004. 6 с.
14. **Мостіпан М. І., Умрихін Н. Л.** Врожайність пшениці озимі залежно від погодних умов у ранньовесняний період в умовах Північного Степу України. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2018. № 4. С. 62–69.
15. **Нетис И. Т.** Начало весенней вегетации озимой пшеницы и эффективность агроприемов. Вісник аграрної науки. 1995. № 5. С. 61–66.
16. **Нетис И. Т.** Початок весни та догляд за посівами озимі пшениці. Управління онтогенезом рослин. Наук. пр. Полтава. 2001. Вип. 2. С. 60–62.
17. **Чекрізов І. О.** Князь Кудашев в історії землеробства Полтавщини. Історія української науки на межі тисячоліть: 36. наук. праць ДНСГБ. К. 2002. Вип. 9. С. 229–233.

В. М. Тищенко,

доктор сільськогосподарських наук, професор.

Полтавський державний аграрний університет

ЗНАЧЕННЯ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ В. Д. МЕДИНЦЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ СЕЛЕКЦІЇ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ

Знати – означає передбачувати;

передбачувати – означає управляти.

Іммануїл Кант

Метод часу відновлення весняної вегетації зимуючих культур (ЧВВВ), розроблений доктором сільськогосподарських наук Василем Дмитровичем Мединцем, відіграє помітну роль у селекції пшениці озимої [2, 4]. Тому що це інтегральний показник світлових, теплових і гідротермічних умов розвитку рослин у період від їх весняного пробудження до початку генеративної фази [1, 3]. На цей процес впливає не календарна дата ЧВВВ, а рівень сонячної радіації в день початку вегетації. Оскільки ЧВВВ змінюється по роках у широких межах (для пшениці озимої в Полтаві – від 05.02.2001 р. до 20.04.2003 р.), то й висота Сонця в апогеї змінюється для рослини так само, створюючи для посівів дуже різні енергетичні, світлові та фотоперіодичні умови весняного розвитку [1, 3]. Тому в практиці доцільно виходити з того, що ЧВВВ не прогнозує, а визначає, задає, програмує параметри світлових, теплових та гідротермічних умов весняного розвитку зимуючих рослин, які таким чином перетворюються для нас із некерованих і непередбачуваних у наперед відомі, незалежні від погоди тим більше, чим більше ЧВВВ у даному році відхиляється від норми [1]. По суті, час відновлення вегетації (ранній чи пізній) пшениці озимої можна кваліфікувати, за вченням видатного канадського фізіолога Ганса Сел'є, як стрес, тобто це опис реакції організму на сильний негативний вплив середовища [1]. Такий висновок є фундаментальною підставою для створення нових агроекологічних напрямів в управлінні онтогенезом, захисті та селекції передусім озимих культур. В управлінні онтогенезом рослин його значення полягає в тому, що завдяки такому розумінню технологи можуть контролювати не лише земні (волога, живлення), а й космічні (світло,

тепло) умови життя зимуючих рослин і на цій основі створювати інноваційні технології нового покоління, способи не теоретичного, а надійного практичного програмування урожайності та якості продукції, абсолютно неможливі за попереднього рівня біологічних і екологічних знань. Низку таких технологій на підставі напрацювань В. Д. Мединця вже розроблено в Україні, Німеччині, Чехії тощо [5].

У галузі захисту рослин від шкідників і хвороб розширюється можливість контролювати функціонування екосистеми рослина – шкідливий організм – довкілля, особливо щодо біотрофів та фітофагів, у разі порушення оптимальних зв'язків у цій системі, викликаного екстримами ЧВВВ.

Часові відновлення весняної вегетації належить помітна роль в еволюційному формотворенні (філогенезі) рослин, що зимують, бо якщо вони ростуть в одному місці, то лише за умови амплітуди ЧВВВ можуть адаптуватися до змін фотоперіоду, які уможливають розселення виду або його форми за межі первинного ареалу.

Для селекції рослин екологічний ефект ЧВВВ становить інтерес у тому сенсі, що він дозволяє виокремити природний і створити штучний фон екологічного стресу рослин. Для добору генотипів пшениці озимої на зимостійкість, посуховитривалість, здатність формувати густоту продуктивних стебел, толерантність щодо специфічних хвороб і шкідників, адаптивність, однорідність, стабільність важливим є фон штучного затримання відростання рослин або природний пізній та дуже пізній ЧВВВ. За таких умов в онтогенезі рослин повністю випадає сприятливий період їхньої адаптації до активної життєдіяльності, прозора виділяється гетерогенність сортів і популяцій в певних ознаках, обумовлених генетично, виявляється динамічність ліній як систем у рівновазі, що є необхідною умовою саморозвитку генома, і це забезпечує добір потрібних генотипів.

Витоки методу, запропонованого В. Д. Мединцем, беруть свій відлік від кінця 60-х рр. минулого сторіччя. Саме тоді на Козельщинській сортодільниці Держсортмережі по Полтавській області були розпочаті дослідження реакції сортів пшениці озимої на штучне затримання часу відновлення весняної вегетації. Сутність дослідження полягала в наступному: наприкінці зими, коли ще не зійшов сніг, ділянки накривали солом'яними або очеретяними матами, а зверху шаром соломи товщиною 15–20 см, щоб затримати розтавання снігу. Слідкували за

температурою на поверхні снігу під матами. Мати знімали через задане число днів (як правило, 15 і 30), а якщо температуру під матами не вдавалося затримати нижче $+2^{\circ}$, то знімали раніше. Після зняття накриття сніг на дослідних ділянках розтавав цілком природно, потім рослини відростали, але значно пізніше, ніж у контрольному варіанті (ніж природно на полі) [2].

Від 1970 р. В. Д. Мединцем було проведено багато польових дослідів за різними, часто складними схемами. Вивчалася реакція на затримку вегетації сортів озимої пшениці строків сівби та заходів догляду за посівами [1]. Якщо порівнювати час відновлення весняної вегетації різних років, то можна побачити вплив не лише часу відновлення весняної вегетації, а й інших чинників, які кожного року були неоднаковими. У разі, коли створювалися два різних терміни весняного пробудження рослин, то вивчали дію на рослини лише часу відновлення весняної вегетації, тому що інші чинники (погода восени, взимку та влітку, опади навесні), а також агротехнічні умови однакові, різні лише ті весняні умови, на які впливає час відновлення весняної вегетації. Затримка весняної вегетації в усіх без винятку роках ускладнювала виживання рослин після перезимівлі.

Пізній час відновлення весняної вегетації найбільше впливав на формування густоти продуктивних стебел і висоту рослин, унаслідок

Досліди зі штучної затримки часу відновлення весняної вегетації пшениці озимої: зліва – природний фон, справа – накриття шляхом снігування. 2001 р.

чого урожай сухої надземної маси всіх сортів у цьому разі зменшувався на 12–54 ц/га порівняно з урожаєм при оптимальному часі відновлення весняної вегетації (контролі). Інші елементи структури врожаю змінювалися неоднаково, при цьому кількість зерен у колосі та маса 1000 зернин за пізньої вегетації частіше зменшувались, а вихід зерна від урожаю біомаси іноді

збільшувався. За багаторічними даними досліджень, за кожен день затримки відновлення вегетації після 21 березня втрачалося від 0,5 до 4 ц/га (залежно від сорту) зерна озимої пшениці. Найбільше знижували урожайність малозимостійкі сорти пшениці.

Розроблений на цій основі експрес-метод оцінки зимостійкості сортів, який отримав назву «метод Мединця», використовується в Держсортмережі України від 1972 р. Його переваги перед іншими методами полягають у тому, що зимостійкість сортів можна оцінити не тільки в роки з суворими, але й з м'якими зимами, тобто кожен рік [2]. Суть методу в тому, що зимостійкість сортів оцінюють на фоні штучної затримки часу відновлення весняної вегетації, яке в умовах Полтави може варіювати з роками від початку березня (іноді кінця лютого) до 10–20 квітня. По кожному сорту підраховують кількість рослин перед відходом у зиму, кількість живих і загиблих рослин на 10-й і 30-й день після відновлення весняної вегетації, проводячи візуальну оцінку зимостійкості сортів у балах за такими показниками: 5 балів – прорідження непомітне; 4 бали – збереглося 2/3 рослин; 3 бали – збереглося 1/2 рослин; 2 бали – збереглося 1/3 рослин; 1 бал – збереглося менше 20% рослин; 0 балів – усі рослини загинули [2].

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МЕДИНЦЯ В СЕЛЕКЦІЇ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ

За результатами досліджень встановлено, що метод Мединця може бути застосований не тільки для оцінки зимостійкості створених раніше сортів пшениці озимої, але й безпосередньо в селекційному процесі при проведенні індивідуального та групового добору генотипів із підвищеною зимостійкістю [4]. Дослідження з використання ефекту ЧВВВ в селекційному процесі селекційного центру Полтавського державного аграрного університету почалися від 1996 р. і мали багатовекторне спрямування.

Слід відмітити, що робота з оцінки сортів і ліній пшениці озимої на зимостійкість за вказаним методом проводилася як на селекційних ділянках дослідного поля, так і на відкритому майданчику тепличного комплексу тоді ще Полтавської державної аграрної академії безпосередньо під керівництвом В. Д. Мединця та М. М. Чекаліна. Таким чином, у будь-який рік штучно відтворювався пізній час відновлення весняної вегетації при збереженні контролю в природних умовах [2].

За наслідками 2000–2024 рр. у селекційному центрі ПДАУ з використанням методу Мединця була створена низка зимостійких, адаптивних, морфологічно однорідних сортів пшениці озимої, а саме: Левада, Диканька, Вільшана, Сагайдак, Оржиця, Оржиця нова, Царичанка, Аріївка, Кармелюк, Соната полтавська, Санжара, Самара 2, Пабатка, Ташань. Усі вони вже занесені до Державного реєстру сортів рослин України. Крім цього, був створений перспективний селекційний матеріал, який дає можливість передавати до державного сорто-випробування по 2–3 сорти пшениці озимої кожного року.

За час досліджень (2000–2024 рр.) значна увага приділялась добору за рівнем формування і мінливістю таких кількісних ознак генеративної і вегетативної частини рослин, як їх висота, довжина колоса, кількість зерен у колосі, кількість міжвузлів, стійкість до вилягання, маса зерна в колосі, потенційна продуктивність. Крім того, визначалися й якісні параметри зерна, такі, як стабільність вмісту в ньому клейковини, білку та амінокислот при використанні фону ранньої та

В. Д. Мединець знайомить науковців М. М. Опару, В. А. Слепцова та В. М. Писаренка з результатами дослідів із затримки вегетації різних сортів пшениці озимої. 2003 р.

дуже ранньої вегетації рослин, тому що за пізньої вегетації показники якості сортів та селекційних зразків вирівнюються, що робить добір кращих генотипів практично неможливим. Увійшло в практику проводити попередній добір на якість за вмістом протеїну в зеленій масі, починаючи з фази виходу рослин у трубку, на підставі того, що співвідношення між сортами за вмістом білку в рослині зберігається впродовж вегетації аж до повної стиглості зерна [1].

Нами були розроблені і впроваджені в селекційний процес методи оцінки сортів та селекційного матеріалу на фотоперіодичну чутливість (ФПЧ) та період яровизації (ПЯ). Пріоритет об'єднання в одному генотипові цих двох ознак, які контролюються генами *Vrn* і *Ppd* і які визначають зимостійкість сорту пшениці, належить науковцям селекційного центру ПДАУ [4].

Фотоперіодичну чутливість (ФПЧ) сортів пшениці озимої різного географічного походження, константних селекційних номерів можна виявити шляхом аналізу даних польового досліду. В рік із ранньою вегетацією (до 10 березня) вдається затримати початок відростання на 25–30 днів, а різниця в тривалості світлового дня становитиме не менше 2 годин. Розподіливши за датою повного виколошування номери кожного варіанту на три групи скоростиглості з різницею, рівною НР0,95 (звичайно 2–3 дні), порівнюють дату виколошування на двох фонах. Сорти, що зберігають групу скоростиглості на обох фонах, відносять до нейтральних із слабкою ФПЧ. Сорти, дуже чутливі до фотоперіоду, що переходять від першої групи до третьої (в наших дослідях – Застава одеська, Левада, Оржиця нова), є скоростиглими в роки з ранньою і пізньостиглими в роки з пізньою вегетацією, тобто поводяться, як короткоденні. Сорти, що переходять від третьої групи до першої (Дніпровська 127, Миронівська 901), поводять себе як типові довгоденні, тобто є скоростиглими в роки з пізнім і пізньостиглими в роки з раннім ЧВВВ, і також є дуже чутливими до фотоперіоду. Решту сортів відносять до середньої ФПЧ.

Пізнє відновлення весняної вегетації, як природне (в Полтаві від 30 березня по 20 квітня), так і штучно створене, є могутнім екологічним стресором для пшениці озимої [3]. Воно дає можливість виявити часто приховані властивості окремих її зразків, забезпечує насамперед добір стабільних генотипів за продуктивністю, адаптованих до мінливих умов середовища.

РІВЕНЬ ЗИМОСТОЙКОСТІ КОЛЕКЦІЙНИХ ЗРАЗКІВ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ ПРИ РІЗНИХ СТРОКАХ СІВБИ

У селекційному центрі ПДАУ за результатами проведених досліджень із вивчення та застосування ролі ЧВВВ у технології селекційного процесу написана і опублікована велика кількість статей, зроблені доповіді на конференціях, захищені кандидатські дисертації. Значний крок уперед у наукових дослідженнях був здійснений у той період, коли розпочалися дослідження (1996 р.) по озимій пшениці за строками сівби. Відомо, що час відновлення весняної вегетації – це стресовий фактор, який впливає на рівень формування і мінливість багатьох кількісних ознак пшениці озимої. Тому нами протягом багатьох років проводилися і зараз проводяться дослідження, спрямовані на вивчення місцевих сортів пшениці озимої, сортів різного географічного походження, а також селекційних ліній пшениці озимої за строками сівби.

Протягом 2006–2011 рр. доцентом кафедри селекції, насінництва і генетики Л. М. Криворучко було досліджено в спеціальному досліді за строками сівби велике генетичне різноманіття сортів і селекційного матеріалу в роки: з раннім часом відновлення весняної вегетації

Доктори сільськогосподарських наук В. Д. Мединець і В. М. Тищенко оглядають рослини пшениці озимої на досліді із різними строками сівби. 2009 р.

(2007–2008 рр.), з пізнім часом відновлення весняної вегетації і оптимальним часом відновлення весняної вегетації (2009–2010 рр.). При проведенні досліджень із вивчення і застосування ЧВВВ у технології селекційного процесу та для обробки отриманих експериментальних даних ми використовували одно- та багатовимірні статистичні аналізи, такі як кореляційний, дисперсійний, регресійний і кластерний. Значний вклад у супровід математичної обробки отриманого матеріалу зробила науковий співробітник лабораторії при кафедрі селекції, насінництва і генетики О. М. Шапочка.

Особливо вдалим виявився запропонований, розроблений і застосований групою математиків: кандидатом фізико-математичних наук М. Г. Зюковим і аспірантом П. М. Панченком – кластерний аналіз за темою аспірантської роботи П. М. Панченка «Математичний моніторинг в теорії добору польових культур». Слід зазначити, що в кожній аспірантській роботі були представлені напрацювання, пов'язані з використанням ефекту ЧВВВ, дослідженого В. Д. Мединцем. На матеріалах лабораторії селекції пшениці озимої і безпосередньо там, де розроблялися питання використання методу В. Д. Мединця, захищені три кандидатські дисертації зі спеціальності «Селекція і насінництво»:

1. Дубенець Микола Васильович: «Адаптивний потенціал пшениці м'якої озимої селекції Полтавської державної аграрної академії в стресових умовах середовища Лісостепу України». Захищена в 2019 р.;
2. Криворучко Людмила Михайлівна: «Мінливість господарсько цінних ознак та особливості добору на продуктивність пшениці озимої в стресових умовах середовища». Захищена в 2020 р.;
3. Гусенкова Олеся Володимирівна: «Основні напрямки селекції пшениці озимої в умовах Лісостепу України». Захищена в 2022 р.

Упродовж 2007–2010 рр. аспіранткою О. М. Дінець були проведені плідні дослідження з вивчення робочої колекції пшениці озимої різного географічного походження, яка випробувалась у два строки сівби: I строк (ранній – сівба 1 вересня, СП-1) та II строк (пізній – сівба 1 жовтня, СП-2) від 83 (2007 р.) до 219 (2009 р.) сортів і селекційних ліній різного походження, і лише 41 зразок піддавався аналізу відповідно до вищевказаних умов. Тому нами отримана унікальна можливість дати оцінку 41 сорту за рівнем формування кількісних ознак і їхньої мінливості не тільки за роками вирощування, а й за строками сівби (СП-1, СП-2). Якщо аналізувати весь період досліджень (2007–2010 рр.),

то впродовж цих років була дана оцінка не лише врожайності, але і рівню фотоперіодичної чутливості (ФПЧ), тривалості періоду яровизації (ТПЯ), рівню формування ознак генеративної, вегетативної частини рослин, селекційним індексам, якості зерна на час відновлення весняної вегетації.

Оцінка за тривалістю періоду яровизації (ТПЯ) передбачала випробування зразків шляхом затримки вегетації снігуванням. Але в цій роботі ми наводимо дані по ТПЯ за відсотком (%) Perezimivli в складний для вегетації пшениці зимовий період 2010 р., коли спостерігалися довготривала льодова кірка та січнева відлига.

За даними досліджень із випробування 41 зразка нами наводиться інформація за такими ознаками: урожайність, реакція на фотоперіодичну чутливість (ФПЧ), тривалість періоду яровизації (ТПЯ).

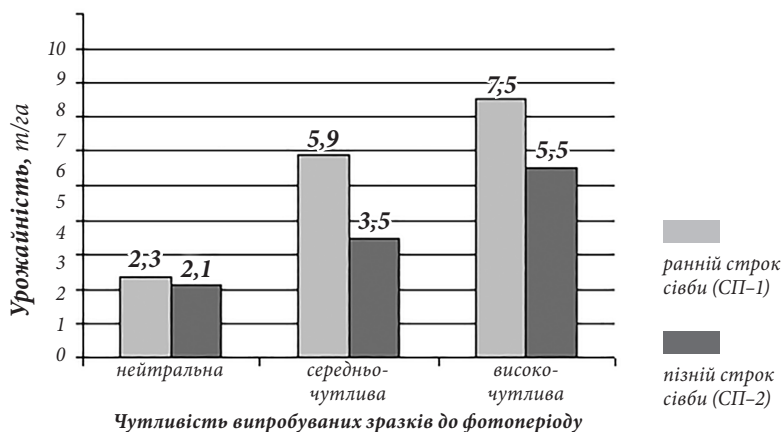

Рис. 1. Урожайність випробуваних зразків із різною реакцією на фотоперіодичну чутливість (ФПЧ) в умовах 2010 р. при різних строках сівби

Як видно з наведених даних, випробувані зразки з високою фотоперіодичною чутливістю мали найбільшу врожайність. При ранній сівбі (СП-1) середнє значення цього показника становило 7,5 т/га, при пізній сівбі (СП-2) – 5,5 т/га. Встановлено, що незалежно від реакції випробуваних зразків на ФПЧ урожайність при пізніх строках сівби у досліді була значно нижчою, ніж при ранніх строках.

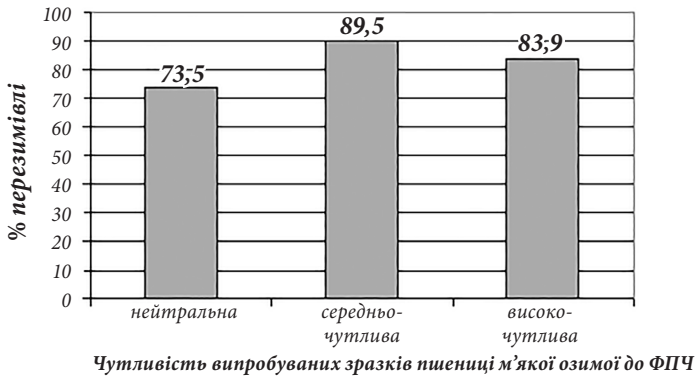

Рис. 2. Відсоток перезимівлі випробуваних зразків пшениці м'якої озимої з різною реакцією на фотоперіодичну чутливість (ФПЧ) за 2010 р.

У результаті проведених досліджень (рис. 2) з оцінки зимостійкості встановлено, що відсоток перезимівлі випробуваних зразків за середніми значеннями в 2010 р. становив 73,5% з нейтральною реакцією на ФПЧ; 89,5% – із середньочутливою; 83,9% – високочутливою реакцією. Отримані дані свідчать про те, що зразки пшениці м'якої озимої, які мають середньочутливу (89,5%) та високочутливу (83,9%) реакцію на фотоперіод, в екстремальних умовах зимівлі 2010 р. мали кращий відсоток перезимівлі, ніж зразки пшениці з нейтральною реакцією. Це можна пояснити тим, що випробувані зразки з нейтральною реакцією на фотоперіод мають гірші адаптивні властивості, а це сприяє послабленню їх зимостійкості й перезимівлі в цілому, особливо в екстремальних (льодова кірка, січнева відлига) умовах зимівлі.

Отже, в процесі проведених досліджень було встановлено, що основним критерієм непрямої оцінки за рівнем фотоперіодичної чутливості (ФПЧ) сортозразків пшениці є врожайність. Доведено, що незалежно від реакції випробуваних зразків на ФПЧ показники урожайності при пізніх строках сівби були нижчими, ніж при ранніх. Також, як було зазначено вище, в екстремальних умовах зимівлі 2010 р. зразки із середньочутливою та високочутливою реакцією на фотоперіод мали кращий відсоток перезимівлі, ніж зразки пшениці з нейтральною реакцією. Тому для подальшого використання випробуваних зразків як батьківських компонентів для схрещування слід

використовувати зразки пшениці м'якої озимої із середньочутливою та високочутливою реакцією на фотоперіод.

Час відновлення весняної вегетації – одне із важливих біологічних явищ в онтогенезі озимої пшениці, вплив якого на розвиток рослин цієї культури вивчав В. Д. Мединець. Зміни клімату, характерні для умов Лісостепу, Степу та Полісся, підтверджують необхідність врахування даного фактора не тільки в технології вирощування озимої пшениці, але і в технології ведення селекційного процесу. Відомо, що вегетація озимої пшениці в одній місцевості може відновлюватися в різний час із діапазоном між крайніми можливими строками 45–70 днів.

Суть фактора часу відновлення весняної вегетації полягає в тому, що при надто ранньому або надто пізньому відновленні вегетації у рослин спостерігається суттєве відхилення від оптимальних темпів росту і розвитку, інтенсивності фотосинтетичної діяльності, стійкості до полягання, структури, якості та величини врожаю. По суті, час відновлення вегетації (ранній чи пізній) пшениці озимої можна кваліфікувати, за вченням видатного канадського фізіолога Ганса Сел'є, як стрес, тобто це опис реакції організму на сильний негативний вплив середовища.

У селекційному центрі ПДАУ багато років ведеться вивчення рівня формування та мінливості кількісних ознак озимої пшениці при штучній затримці часу відновлення весняної вегетації. Досліди були спрямовані на вивчення впливу ЧВВВ на формування врожайності та якості зерна, стійкості до вилягання, пошкодження шкідниками й ураження хворобами. Ми вважаємо, що дана інформація може бути корисною при відборах на ранніх етапах селекції для прискорення і розвантаження селекційного процесу зимуючої культури пшениці озимої в просторі та часі.

Протягом багатьох років були сплановані досліді та проведений аналіз великої вибірки (1657 сортів та селекційних ліній) пшениці озимої, за якими вивчали врожайність, рівень формування вегетативних і генеративних ознак та їх мінливість. Роки проведених досліджень (2006–2011) були умовно розділені на групи:

- група 1 – роки з *раннім* часом відновлення вегетації – 2007, 2008 рр.;
- група 2 – роки з *оптимальним* часом відновлення весняної вегетації – 2009, 2010 рр.;

– група 3 – роки з *пізнім* часом відновлення весняної вегетації – 2006, 2011 рр.

Одним із завдань досліджень був пошук кількісних ознак, які менш мінливі в стресових умовах середовища та в яких генетичне успадкування ознак і генетичний коефіцієнт варіації ($Vg\%$) більш стабільні. Відомо, що фенотипова структура сорту за кількісними ознаками визначається його генотиповою структурою і умовами розвитку окремих рослин. Час відновлення вегетації є джерелом додаткового варіювання, тобто модифікацій, що можуть маскувати генетичні відмінності між окремими рослинами. Час відновлення весняної вегетації здійснює суттєвий вплив на прояв і мінливість кількісних ознак, маскуючи при цьому генетичні відмінності між окремими рослинами. Ранній та пізній або «стресовий» час відновлення весняної вегетації може дати можливість виділити високоадаптивні генотипи. Таким чином, на підставі проведених досліджень вивчення рівня формування і мінливості ознак генеративної частини великої вибірки сортів і селекційних ліній в різних стресових умовах середовища протягом шести років нами встановлено, що головні складові врожайності пшениці озимої мали різноманітний характер рівня їх формування та мінливості.

Однак просліджується загальна закономірність, яка може бути використана в технології селекційного процесу, особливо на ранніх її етапах, тобто при доборах як при ранній, так і пізній вегетації. Перш за все, при веденні селекції на масу зерна з колоса потрібно враховувати такі особливості: при ранній вегетації озимої пшениці формується найвище значення цієї ознаки, при оптимальному часові відновлення вегетації рівень формування зменшується, а при пізньому ЧВВВ стає мінімальним. Головний вибір у доборах необхідно вести при ранній вегетації, коли йде повна реалізація генотипу. Слід враховувати і значення лімітів варіювання як в оптимальні, так і пізні періоди часу відновлення весняної вегетації.

У наших дослідженнях доведено, що не виключена вірогідність появи видатних генотипів за ознакою маси колоса з зерном і в стресових умовах середовища. Тобто, судячи з результатів досліджень, і при пізньому часові відновлення вегетації сорти і селекційні лінії мали також достатньо високий рівень формування ознаки, який становив $1,77 \pm 0,04$ г (оптимальний $2,11 \pm 0,01$ г), і кращий шлях визначення цих генотипів може здійснюватися методами регресійного аналізу. Ми можемо перед-

бачати, що поява видатних генотипів в екстремальних умовах середовища (пізній час відновлення вегетації) обумовлена високою генотиповою варіансою, і добір таких сортів і селекційних ліній становить великий інтерес як для формування вихідного матеріалу, так і для створення адаптованих до стресових умов середовища сортів пшениці озимої.

При вивченні питання рівня формування та мінливості ознак вегетативної частини рослини у сортів і селекційних ліній пшениці озимої залежно від часу відновлення весняної вегетації було передбачено дослідити цілу низку ознак, які відносяться до вегетативної частини і які відіграють дуже важливу роль у формотворчих процесах культури. Зокрема, вони мають генетичну зчепленість із ознаками, які визначають продуктивність сорту чи селекційної лінії. Весь об'єм інформації про рівень формування ознак, їх мінливість, генетичні зв'язки сприяє підвищенню ефективності ведення селекційного процесу, орієнтує на ранніх етапах селекції на пошуки видатних генотипів, адаптованих до стресових умов середовища.

Загальна характеристика особливостей формування та мінливості ознак вегетативної частини свідчить про те, що вони безумовно змінюють свої показники під дією стресових умов середовища. По деяких із них спостерігаються закономірності, які можна використовувати при доборах із метою підвищення продуктивності культури. Наприклад, різний початок весняної вегетації мав незначний вплив на формування довжини колоса та маси стебла, тобто ці ознаки генетично детерміновані й при пізній вегетації не втрачається можливість пошуку та добору генотипів із більшою довжиною колоса й оптимальним значенням маси стебла. Маса рослини, довжина верхнього міжвузля, довжина нижнього міжвузля при дії стресового фактора (пізня вегетація) різко зменшують свій рівень інформації, дуже важливий при веденні селекційного процесу, при плануванні схрещувань, при вивченні вихідного матеріалу та при здійсненні гібридологічного аналізу.

У своїх дослідженнях ми вивчали класичні селекційні індекси: збиральний (HI), атракції (AI), мікророзподілів (Mic), мексиканський (Mx) та індекси, що були запропоновані виключно селекціонерами ПДАУ: полтавський (PI), лінійної щільності колоса (ILDS), індекс потенційної продуктивності (IPP) [4]. За результатами досліджень встановлено, що при різному часові відновлення весняної вегетації при доборах на потенціал урожаю на ранніх етапах селекції можна

використовувати такі селекційні індекси: Ні – збиральний та ILDS – лінійної щільності колоса, які можуть бути використані як маркерні ознаки.

Отримані результати підтверджують, що добори з використанням вторинних, або маркерних ознак можуть підвищити ефективність пошуку видатних генотипів і прискорити селекційний процес зі створення сортів озимої пшениці з високим потенціалом продуктивності та адаптованих до певних умов середовища.

ОСОБЛИВОСТІ ДОБОРУ ВИХІДНОГО МАТЕРІАЛУ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ У РІЗНИЙ ЧАС ОТРИМАННЯ СХОДІВ В ОСІННІЙ ПЕРІОД

Головними кількісними ознаками сортів пшениці озимої, що забезпечують потенціал урожайності, прийнято вважати ті, які належать до генеративної і вегетативної частини рослини. Найважливішою з цих ознак, за якою вибудований селекційний процес, є продуктивність. З багатьох літературних джерел відомо, як формуються ознаки, які забезпечують продуктивність залежно від генетичних особливостей сорту та стресових умов середовища.

При веденні селекційного процесу по культурі пшениці озимої на потенціал врожайності трапляються такі випадки, коли добори на продуктивність на ранніх етапах необхідно проводити в гібридних популяціях, які потрапляють у надзвичайні умови середовища. Наприклад, дуже пізні сходи, як це було в суху осінь 2011 р., і нам необхідно було знати, як відображається дія цього фактора на рівні формування кількісних ознак та головній ознаці – продуктивності і чи ефективно вести добори за кількісними ознаками та яка ознака найменше підлягає мінливості в стресових умовах. Ця інформація конче необхідна при веденні селекційного процесу.

Дослідження, проведені аспірантами та здобувачами М. В. Сакало, М. В. Дубенець, А. В. Снитко, О. М. Дінець, Ю. Г. Палій, О. П. Чернишовою, В. В. Шандибою, полягали в тому, щоб визначити рівень формування та мінливість головних кількісних ознак сортів і селекційних ліній пшениці озимої в дуже пізні строки їх сівби з метою виділення таких, які можна використовувати в селекції як вихідний матеріал. Для цього були залучені сорти та селекційні лінії, які вирощувались

упродовж 2011–2013 рр. Досліди проводили в польовій сівозміні при 4-кратній повторюваності. Площа ділянки становила 25 м². Урожайність після збирання комбайном «Сампо 500» перераховували в ц/га. По досліджуваних сортах і селекційних лініях (СЛ) проводився структурний аналіз 25 рослин, які вирізали на ділянках, доводили до повітряно-сухого стану і лише після цього вимірювали кількісні ознаки генеративної та вегетативної частини. По кожній ознаці обчислювали середнє арифметичне (X), ліміти варіювання (LV) та коефіцієнт варіації (CV). Слід зазначити, що 2010/11 р. був 1 варіант проведення досліджень – із оптимальним строком появи сходів (22 вересня), а рік 2011/12 – 2 варіант із пізнім строком появи сходів (20 грудня).

У результаті досліджень відмічена суттєва різниця за рівнем формування ознак генеративної частини. У варіанті з пізніми сходами майже вдвічі знизилася врожайність випробуваних сортів і селекційних ліній. Якщо при оптимальних сходах (варіант 1) вона становила 53,6 ц/га, то при варіанті 2 (пізні сходи) – 25,4 ц/га.

Одним із головних вимірів потенціалу продуктивності озимої пшениці є урожайність з одиниці площі. Це як би кінцевий результат аналізу всіх складових генотипового характеру сорту, селекційної лінії, який пов'язаний із ґрунтово-кліматичними умовами вирощування і адаптивними властивостями.

Нами були проведені аналізи рівня формування і мінливості ознаки кількості колосся на 1 м² як у цілому по всіх сортах, так і по кожному окремо. Слід відмітити, що при оптимальних сходах рівень ознаки становив 453,3±20,7 штуки колосся, тоді як при пізніх сходах – 159,2±55,3 штуки, тобто пізні сходи спричинили різке, майже на 64,9%, зниження формування колосся на одиниці площі (табл. 1).

Табл. 1

Рівень формування і мінливість ознаки кількості колосся на 1 м² у сортів і селекційних ліній пшениці озимої

Ознаки	1-й варіант (оптимальні сходи) 2010/11 р.	2-й варіант (пізні сходи) 2011/12 р.
ККМ – кількість колосся на 1м ²	453,3±20,7	159,2±55,3
LV – ліміти варіювання	350,1–675,5	48,1–360,9
CV% – коефіцієнт варіації	20,7	34,7

Доктор сільськогосподарських наук В. М. Тищенко (другий праворуч) знайомить кандидата сільськогосподарських наук І. І. Пестова, доктора сільськогосподарських наук В. Д. Мединця та аспіранта В. В. Шандибу з реакцією різних генотипів пшениці озимої на пізнє ЧВБВ. 2010 р.

Вважаємо, що зниження формування колосся відбулося через відсутність такої фази органогенезу, як кушніня. Тобто при пізніх сходах (20 грудня) осінні фази органогенезу генотипу переносяться на весняний період, і вся надія на отримання врожаю по сортах пшениці озимої покладається на здатність сортів куштитися навесні. В досліді виділені такі сорти і селекційні лінії, які сформували досить високий врожай при пізніх сходах, і ми можемо їх віднести до генотипів, що здатні куштитися навесні, це сорти Левада, Вільшана, Сагайдак, Зелений гай, Радивонівка, Полтавчанка, Кармелюк. За результатами досліджень пропонуємо ці сорти як вихідний матеріал у технології селекційного процесу на продуктивність.

Встановлено, що роки з стресовими умовами осіннього періоду (пізні сходи) сприяють зменшенню висоти рослин і збільшенню рівня формування деяких ознак генеративної частини. Вочевидь, у такі роки добори в технології селекційного процесу на продуктивність колоса будуть ризикованими, а щоб виключити негативні наслідки добору, більшу увагу потрібно приділяти генотиповій варіансі, яка більш інформативна у стресових умовах середовища.

МОРФОГЕНЕЗ КУЛЬТУРИ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ ЗА ВІДСУТНОСТІ ФАЗИ ВИМУШЕНОГО ЗИМОВОГО СПОКОЮ

Еволюційно в біології зимуючої культури пшениці озимої склалося так, що в середніх і північних широтах України ця культура в зимовий період вступає у фазу глибокого спокою (мабуть, це і генетично закріплено в геномі зимуючої культури) при температурі -18°C . При настанні сприятливих кліматичних умов вона продовжує вегетацію, яка може бути: дуже ранньою (2002 р. – 12 лютого); ранньою – кінець лютого (25–28 лютого), початок березня (5–25 березня); оптимальною (25–30 березня) та пізньою (1–2 декади квітня, 2003 р. – 16 квітня).

Ще цікавішим був 2020 р., тоді в Центральній Україні в зимовий період озима пшениця взагалі не вступала у фазу спокою та вегетувала протягом усієї зими. Для багатьох регіонів України це було рідкісним явищем, адже воно відмічається лише один раз на 70–100 р.

Слід зазначити, що всі сорти пшениці озимої полтавської селекції (більше 30 генотипів) і величезний обсяг створеного нами селекційного матеріалу випробовувалися і формувалися довгий час в умовах нормального органогенезу, і тільки 2020 р. став унікальним винятком. Тоді не було фази зимового спокою, тобто рослини вегетували з дня появи сходів до природного дозрівання.

У цих незвичайних умовах середовища дуже цікаво було встановити на величезній вибірці сортів і селекційного матеріалу, як проходив у культури морфогенез, які були відхилення в рівнях формування і мінливості кількісних ознак і які умови середовища вплинули на морфоутворюючі процеси сортів і селекційних ліній пшениці озимої. Об'єктом досліджень стали сорти Центру генетичних ресурсів України; ПДАУ та константні, перспективні лінії з селекційних розсадників (120 генотипів), які висівалися у спеціальному досліді за термінами посіву у три строки: перший – 1 вересня (тобто ранній), другий – 15 вересня (оптимальний) та третій – 1 жовтня (пізній).

Таким чином, увесь викладений матеріал свідчить про те, що В. Д. Мединець зробив унікальне відкриття ЧВВВ зимуючих рослин [1]. Запроваджена нами на його основі оригінальна методика з використання штучної затримки вегетації пшениці озимої дала можливість розробити цілу низку напрямів і підходів у технології селекційного процесу по цій культурі та встановити важливі біологічні, селекцій-

ні, генетичні закономірності, що не були раніше помічені селекціонерами. Все це дало нам змогу здійснити оцінку великого генетичного різноманіття селекційного матеріалу на таку ознаку, як період яровизації. При цьому було встановлено, що сорти пшениці озимої повинні мати подовжений період яровизації (ППЯ) і бути чутливими до фотоперіоду (ФПЧ). Ці дві генетичні ознаки, що поєднуються в генотипі, будуть визначати зимостійкість сорту. При застосуванні в селекційному процесі явища ЧВВВ ми змогли вивчити мінливість багатьох кількісних ознак і селекційних індексів пшениці озимої в стресових умовах середовища (пізня чи рання вегетація) і посилити вплив реакції генотипу чи селекційної лінії пшениці озимої до посухостійкості, переходу фаз органогенезу з осіннього на весняний період, вивчити особливості формування кореневої системи на ранніх фазах органогенезу. Всі ці напрацювання дали можливість підняти адаптивний потенціал створених сортів пшениці озимої в селекційному центрі Полтавського державного аграрного університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Мединець В. Д.** Весеннее развитие и продуктивность озимых хлебов. М.: Колос. 1982. 172 с.
2. **Мединець В. Д.** Експрес-оцінка зимостійкості та екологічної пластичності сортів озимої пшениці. Нові знання про управління онтогенезом рослин. Наукові праці Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Вип. 1. Полтава. 1997. С. 5–22.
3. **Мединець В. Д.** Погляд на витривалість озимих культур та їх сортів до зимових стресів. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2006. № 1. С. 5–10.
4. **Чекалін М. М., Тищенко В. М., Баташова М. Є.** Селекція і генетика окремих культур: навчальний посібник. Полтава. 2008. 368 с.
5. **Щербина Д. М.** Завдання подальшого вивчення впливу часу відновлення весняної вегетації на онтогенез рослин. Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації: Матеріали наукової конференції. Полтава. 2004. С. 33–37.

О. В. Халимон,

старша наукова співробітниця.

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського

ДЕНДРОЛОГІЧНІ СТУДІЇ В. Д. МЕДИНЦЯ: ВІД ЗАДУМІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

*Дерев люблю я древній світ,
Що шлють життя нам звідусюди.*

Володимир Сосюра

У селі Огуївка Машівського району розташований унікальний заповідний об'єкт Полтавщини – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення, що називається «Дендрарій Держсортмережі». Закладений він у квітні 1976 р. на базі Новосанжарської державної сорто випробувальної дільниці з ініціативи та за проектом доктора сільськогосподарських наук Василя Дмитровича Мединця, який очолював сорто випробувальну службу Полтавщини.

Захоплення дендрологією у науковця розпочалося з поїздки в 1974 р. до найстарішого на Полтавщині Устимівського дендропарку. Чимало вікових дерев настільки вразили Василя Дмитровича, що у нього виник задум створити парк в умовах відкритого степу. Це був виклик самому собі!

За задумом автора, планувалося в екстремальних умовах дефіциту вологи для більшості дерев і чагарників сформувати колекцію інтродуцентів із метою збагачення місцевої флори, створити базу для навчально-виховної та наукової роботи. Василь Дмитрович вирішив, зокрема, перевірити на дендрофлорі екологічний ефект часу відновлення весняної вегетації (ЧВВВ) – розроблений ним новий напрям у біології управління онтогенезом зимуючих рослин. Такого у царині дендрології до нього ніхто ще не робив. Учені бачили лише наслідки несподівано раннього або дуже пізнього пробудження тих чи інших видів дерев і кущів. Загальною закономірністю дослідів було те, що реакція на ЧВВВ суттєво впливала на зав'язування плодів. Такий висновок мав суттєве значення для дендрології, та надто – лісівництва. Ще більш суттєвими й цікавими виявилися наслідки експериментів із досліджень впливу ЧВВВ на інтродукцію сіянців південних рослин.

Узагалі ж В. Д. Мединець мріяв, щоб у майбутньому його дітище переросло у природний музей-сховище селекційних сортів лісових декоративних культур, які б проходили у ньому державну експертизу. Патріарх сортовипробування вважав, що із часом це буде унікальне зібрання рослин, дуже потрібне для України.

Під дендрарій обрали земельну ділянку розміром 75 на 105 м за селом Огуївка на лівому березі річки Тагамлик на відстані одного кілометра від руслу. Ділянку обнесли металеву огорожею, побудували лабораторію та влаштували пересувну систему поливу. Основні роботи із закладання парку виконали під час суботника 26 квітня 1976 р. У посадці дерев брали участь 24 особи – працівники Новосанжарської сортоділяниці та інспектури Держкомісії України з випробування і охорони сортів рослин по Полтавській області під керівництвом Василя Дмитровича Мединця.

Формування дендрофлори заповідного об'єкта тривало від 1976 по 2000 р. За цей період на його території було зібрано 360 видів дерев і чагарників, а разом із формами та сортами – 485 [11]. Працюючи над створенням дендрарію, В. Д. Мединець вивчив чимало спеціальної літератури, сам об'їздив найвідоміші дендропарки та ботанічні сади колишнього радянського союзу, побував на Кавказі, у Криму, Карпатах, активно листувався з різними установами щодо питань збору садивного матеріалу. Наполегливість, працелюбство і комунікабельність допомагали Василю Дмитровичу у досягненні мети. Тож не випадково, що на той час серед заповідних парків Полтавщини Огуївський посів почесне друге місце за кількістю видів, поступившись лише Устимівському дендропарку загальнодержавного значення. Заповідна площа дендрарію Держсортмережі – 1,5 га, а разом із новою територією, на якій розташовані ставок, альпійська гірка, сортовипробувальні насадження, становить 19,66 га. Територія парку у 1976–1983 рр. входила до землекористування колгоспу імені Жданова Машівського району, у 1983–1990 рр. – інспектури Держкомісії України з випробування і охорони сортів рослин по Полтавській області, у 1991–2003 рр. – Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур, у 2003–2012 рр. – Полтавського обласного державного центру експертизи сортів рослин, а з 2012 р. – Полтавської філії державного підприємства «Центр сертифікації та експертизи насіння і садивного матеріалу».

Згідно з геоботанічним районуванням територія парку знаходиться у смузі різнотравно-типчакowo-ковилових степів, Дніпровсько-Донецького округу, Орельського району [6, карта]. Клімат помірно-континентальний, відзначається нестійким зволоженням, холодною зимою та спекотним, інколи посушливим, літом. Зими малосніжні, товщина снігового покриву сягає 15 см. Максимальна глибина промерзання ґрунту – 129 см. У середньому за вегетаційний період 13 днів відзначаються відносною вологістю повітря нижче 30%. Парк розташований на вододілі Ворскла–Орчик. Рельєф являє собою слабо хвилясту рівнину. Висота над рівнем моря – 145 м, ґрунтові води залягають на глибині 10 м. Ґрунти – чорноземи потужні малогумусні вилужені.

Від 2011 р. автором цієї розвідки розпочато дослідження дендрарію Держсортomeрежі: вивчення стану збереження заповідного об'єкта, збір гербарію, матеріалів із історії формування колекції та визначення видового складу його сучасної дендрофлори. У 2015 р. з метою пропаганди дендрарію Держсортomeрежі, який заслуговував на включення до маршрутів зеленого туризму Полтавщини, написаний проспект тематичної дендрологічної екскурсії його територією [13].

Відомості про формування колекції дендрарію збереглися не в повному обсязі. На посаді дендролога парку працювали різні люди, зазвичай, агрономи-рільники. Вони фіксували надходження садивного матеріалу і реєстрували у книзі обліку. Записи велись по-різному: в одних подавалась лише назва роду рослини, а в інших – вказувались вид і рід навіть латинською мовою [4]. Крім того, частково збереглося листування В. Д. Мединця з різними ботанічними установами стосовно комплектації колекції дендрарію [5].

Парк мали намір закласти в умовах відкритого степу, тому спочатку необхідно було створити для майбутніх інтродуцентів сприятливі умови, а саме: побудувати систему поливу та насадити захисні лісо-смуги. Для останніх ще восени 1975 р. привезли із лісорозсадників садивний матеріал: 50 тополь пірамідальних, 20 гіркогоштанів, 37 плакучих верб, 150 кущів шипшини, а також берези, липи, грецькі горіхи та дуби. А в травні 1976 р. побудували пересувну систему поливу «Сигма». Перші інтродуценти привезені до Огуївки у квітні 1976 р. з Полтавщини. Так, фахівці Устимівського дендропарку подарували майже 200 дерев і чагарників 30 видів, третину їх склали голонасін-

ні рослини (ялини, сосни, ялиці, туї, ялівці, псевдотсуги). Саме з них були сформовані перші насадження у регулярному стилі, так званий «партер». У парку також отримали прописку такі види з Устимівки, як айлант найвищий, липи американська, різнолиста та її форма Мішо, барбариси, таволги, бузки, гордовина, форзиція європейська, екзохорда Альберта, птелея трилиста, ксантоцерас горобинолистий, золотий дощ, садовий жасмин.

Керівництво парку на Полі Полтавської битви передало 135 саджанців, переважно декоративних чагарників: магонію падуболисту, іргу колосисту, шипшину зморшкувату, горобинник горобинолистий, обліпиху крушинову, розсіченолисту форму сумаха оленерогого, гортензію Бретшнейдера тощо.

Три лісорозсадники Полтавщини: Лазірівський, Карлівський і Минівський – збагатили Огуївську колекцію саджанцями кленів, лип, гірकोкаштану, тополь, горіха грецького, бархату та бирючини, що були використані переважно для захисних насаджень парку.

Цікаву алею із кулястих форм робінії та клену гостролистого створили із саджанців, що надійшли з Кременчуцького радгоспу «Декоративні культури». Звідти привезли і 100 кущів таволг Бумальда та Вангутта, майже 40 раритетних реліктових рослин широкогілочника східного (біоти), декоративні верби – плакучу форму верби білої та вербу Матсудана.

До Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР В. Д. Мединець у 1976 р. їздив декілька разів. Звідти він спочатку привіз садивний матеріал зерняткових, кісточкових, ягідних і горіхоплідних рослин: яблуні, сливи, кизилу, абрикоса, глоду, ірги, калини, вишні, айви довгастої, хеномелесу японського, мигдалю, горіха грецького, барбарису та лимонника китайського. Пізніше – голонасінні рослини для продовження формування «партеру», а також багаторічні квіти, декоративні чагарники та дерева.

Рідкісні культивари надійшли з Краснокутського дендропарку: гірकोкаштан павія, бузок гімалайський, малина сахалінська, горіхи айлантолистий і маньчжурський. Донині в Огуївці зростають бундук дводомний, зантоксилум американський, катальпа чудова, міхурник східний, височать ялиці – Нордмана, одноколірна та Лоу. Остання, найкрасивіша серед усіх видів ялиць, у ті часи була лише в колекції Краснокутського дендропарку та на території Мліївської дослідної

станції садівництва [7]. Ялиця Лоу стала символом Огуївського дендрарію та першим його внеском у справу інтродукції нових рослин для умов Полтавщини. Всі згадані ялиці Лоу мають спільне генетичне походження.

Восени 1976 р. розпочалося освоєння другої частини парку, спланованої у ландшафтному стилі на ділянці площею 35 на 105 м. На ній висадили ялини та сосни звичайні з метою їх використання у подальшому як підщеп. Крім того, восени у створених шкільках висіяли насіння екзотів, зібраних і привезених із Сочинського дендрарію, Стрийського парку у Львові, Краснокутського дендропарку, околиць м. Полтави. Всього ж за перший рік існування дендрарію Держсортмережі було зібрано близько 100 порід дерев і чагарників та трав'янистих багаторічників.

У 1977 р. біля центрального входу в парк на початку «партеру» встановили 20-тонну гранітну брилу, привезену з Кременчуцького гранкар'єру, на якій викарбували напис: «Дендрарий Госсортосети. Заложен в апреле 1976 г.». Того року садивний матеріал надходив із Української дослідної станції квіткових і декоративних рослин, Краснокутського та Устимівського дендропарків, Гермаківського лісництва з Тернопільщини, Лубенської зональної дослідної станції лікарських рослин, Кременчуцького радгоспу «Декоративні культури», а також зібраний В. Д. Мединцем у Криму та на Кавказі. У цей період були закладені колекції лікарських, витких, вічнозелених рослин, розпочаті посадки дерев і чагарників для проведення дослідів із екологічного ефекту часу відновлення весняної вегетації. З насаджень 1977 р. до нашого часу збереглися такі інтродуценти, як керія японська, яблуня Недзвецького, слива Піссарда, тис далекосхідний, ялина звичайна форма гніздоподібна, ялівець звичайний, мушмула германська, секурина куциста, смородина золотиста, луїзеанія трилопатева, каштан посівний. Цікаво, що останній вид, привезений із Сочинського дендрарію, вже у 1989 р. почав плодоносити.

17 січня 1978 р. відбулося спільне засідання Наукової ради інспектури Держсортмережі по Полтавській області та Полтавського відділення Українського ботанічного товариства, на якому ухвалили рішення про надання дендрарію в Огуївці статусу природоохоронного об'єкта та призначили В. Д. Мединця його директором [11]. Цю посаду він обіймав до кінця свого життя, а вийшовши на пенсію, став почес-

ним директором. Активну участь у закладці та розбудові парку брали працівники Полтавської інспектури держкомісії В. О. Железняк, О. П. Засядько, Л. М. Засядько, В. Г. Іванченко, М. І. Кондратенко, А. Т. Черняхівська, М. І. Шмиголь.

У 1982 р. рішенням виконавчого комітету Полтавської обласної Ради народних депутатів № 671 від 28 грудня дендрарій Держсортмережі набув заповідного статусу – став парком-пам'яткою садово-паркового мистецтва місцевого значення [3, арк. 52]. З 1978 р. до Огуївки почали надходити делектуси – переліки насіння для безкоштовного обміну між ботанічними установами. З надісланого матеріалу проростало лише близько половини. Того року колекцію поповнили надходження з Києва – ботанічного саду сільськогосподарської академії та ЦРБС АН УРСР; ботанічних садів: Чернівецького університету, Нікітського, Куйбишевського, Свердловського; ботанічного саду та дендрарію імені Р. І. Шредера з Москви. Колекцію насіння дикорослих видів яблунь і груш, передану з Майкопської дослідної станції ВІРУ імені М. І. Вавилова, подарував голова Полтавського відділення Українського ботанічного товариства В. М. Самородов. І зараз в Огуївці на ділянці плодкових рослин можна побачити груші березолисту, маслинколисту, руську, вирощені з того насіння.

Дендрофлору парку поповнювали і раритетними видами з метою вивчення особливостей їх біології. Так, на кордоні Центрально-Чорноземного державного заповідника імені В. В. Альохіна були викопані (з дозволу його дирекції) декілька кущів реліктової ендемічної рослини – вовчника Юлії [5, Арк. 51, 67–73]. Вид у природі насінням практично не розмножувався. Для нормального росту вовчника спеціально завозили крейду, яку досипали у лунки під час садіння. В Огуївському парку вид ріс шість років.

У 1978 р. створили малу альпійську гірку та побудували декоративну альтанку, яку обсадили різними видами дикорослих яблунь; їх гілки переплели й утворили різнобарвний декоративний живопліт. Із посадок 1978 р. до нашого часу у парку збереглися бархат амурський, бруслина європейська, бузина червона, деревозгубник круглолистий, церцис канадський, калина звичайна, катальпа бігنونієвидна, мигдаль степовий, горобинник горобинолистий, самшит вічнозелений, сосна жовта, екзохорди Жіральнова та великоквіткова, ясен пенсільванський.

У цей же період у дендрарії почали вивчати реакції однолітків насаджень декоративних рослин на час відновлення весняної вегетації (ЧВВВ) [9]. Об'єктами досліджень стали 15 культурварів, серед них магонія падуболиста, гірकोкаштан звичайний, аронія чорноплідна, обліпиха крушинова та інші. Різні строки відновлення вегетації (прискорене, природне та затримане) створювалися штучно протягом одного року у триразовому повторенні. Для раннього пробудження молодих дерев і кущів їх накривали до початку розтавання снігу дерев'яними каркасами, обтягнутими поліетиленовою плівкою, а для пізнього – закривали дерев'яними ящиками без дна, які наповнювали снігом, а зверху засипали тирсою чи половиною та вкривали очеретяними матами. Контролем слугували рослини природного відновлення весняної вегетації. У наступні роки виявилось, що затримка відростання рослин пригнічувала їх плодоношення.

Також проводилися досліди з акліматизації південних видів. Для їх інтродукції та акліматизації важливе значення мали вивчення зимостійкості, розробка способів збереження сіянців при насінневому розмноженні у нових умовах. Експериментально доведено, що штучне прискорення початку вегетації підвищує виживання південних видів після зимівлі. Так, в Огуївці у відкритому ґрунті одну зиму пережили чай китайський, унабі ююба (зизифус), рускус понтійський, ласкавець кущовий; два роки зимували тюльпанове дерево, ліквідамбар смононосний, клокичка гімалайська, падуб, піраканта вузьколиста; три зими витримали альбіція ленкоранська, кедр ліванський, лавровишня лікарська та чотири види рододендронів. Найдовше (аж 12 років!) прожили вічнозелені кизильники – Франше та Даммера.

У 1979–1986 рр. у дендрарії проводили випробування 19 сортів садового жасмину французької та російської селекції [15]. Вони були завезені з Лісостепової дослідно-селекційної станції Липецької області та висаджені на новій резервній території. У ті часи це була найбільша в Україні сортова колекція садового жасмину. Щорічно на сортовипробувальній ділянці велись фенологічні спостереження, давалась оцінка декоративності сортів і зимостійкості у балах, процент укорінення живців, проводились біометричні виміри квіток, суцвіть і кущів. Із метою оцінки сортів та вибору серед них найкращих для міського озеленення запрошували ландшафтних архітекторів міст Полтави, Кременчука, Харкова, Дніпропетровська, Кривого Рога та

інших. За даними сортовипробування для областей Лівобережної частини України були районовані сорти Жемчуг, Помпон і Ромашка [2, арк. 48]. Сортовий садовий жасмин використовували не лише для озеленення, а й для поповнення збірок різних ботанічних закладів, зокрема ботанічного саду Одеського університету, степового відділення Нікітського ботанічного саду, Кременчуцького радгоспу «Декоративні культури» тощо. Після закінчення сортовипробування посадки садового жасмину залишили як колекцію, з якої до нашого часу збереглися лише окремі рослини. 1979 р. знаменний для Огуївки ще однією подією: у парку оселилося рідкісне реліктове дерево – гінґго дволопатеве. Василь Дмитрович привіз його з околиць м. Ужгорода.

Із 1980 р. дендрарій Держсортмережі забезпечував себе власним садивним матеріалом, адже майже 30 інтродуцентів вступили у генеративну стадію, серед них аронія чорноплідна, бархат амурський, магонія падуболиста, туя західна, птелея трилиста та інші. У цей час колекція поповнювалася за рахунок надходжень із Тростянецького дендропарку, Полтавського міського парку, Кременчуцького радгоспу «Декоративні культури» та Кременчуцького лісгоспу. Останній забезпечив садивним матеріалом сосен кримської (150 штук) та звичайної (850 штук), що були використані для створення полезахисної лісосмуги на новій резервній території.

Цікаві інтродуценти надійшли до Огуївки навесні 1981 р. Відтоді до нашого часу в парку ростуть сиза і конічна форми ялини канадської та ірландська форма ялівцю звичайного, привезені з Боярської лісової дослідної станції. Фахівці Української дослідної станції квіткових і декоративних рослин передали ліріодендрон тюльпанний, ліквідамбар смолоносний, церцис, гінґго дволопатево, секвоядендрон гігантський, мікробіоту перехреснопарну, сосну кедрову сибірську. Для галявини витких рослин із Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР привезли чотири види актинідій, по два види хвилівників та вічнозелених жимолостей. На жаль, ці інтродуценти до сьогодні в колекції не збереглися.

У 1982 р. в Огуївці розпочалося сортовипробування тополь і верб [1, арк. 80, 81]. 3200 живців гібридних тополь семи сортів та близько 1700 живців верб чотирьох сортів селекції Українського НДІ лісового господарства та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького надав Кобеляцький селекційний пункт. Крім того, Казахстанський НДІ лісового

*В. Д. Мединець і голова Південного відділення ВАСГНІЛ
М. В. Кузьменко на початку оглядової екскурсії по дендропарку.
Початок 80-х рр. ХХ ст.*

господарства та агролісомеліорації передав для сортовипробування по 200 живців тополь сортів Казахстанський і Кзил-Тан. Усі рослини висадили на резервній території згідно з прийнятою методикою. Для підняття рівня ґрунтових вод і створення сприятливого мікроклімату поблизу посадок у 1985 р. побудували ставок площею водного дзеркала 2,9 га. А викопаний ґрунт використали для створення альпійської гірки. На ній висадили ялівець козацький, золотисто-пістряволисту форму тису далекосхідного та невисокі декоративні чагарники: мигдаль степовий, кизильник блискучий, таволги, вишню степову, смородину золотисту тощо. Береги ставка озеленили вербами і тополями, створили водоохоронні насадження з ясенів, гледичії звичайної, терну та шипшини. Ця частина парку стала чудовим куточком відпочинку місцевого населення. Після закінчення сортовипробування посадки верб і тополь залишили як колекції. З них до нашого часу сорти тополь збереглися практично у повному обсязі, а верби – лише частково. Тож не дивно, що у 1991 р. дендрарій отримав паспорт № 5 як об'єкт, що охороняється, від Держуправління екобезпеки по Полтавській області [11].

Формування колекції дендрарію, проведене в основному протягом перших десяти років, продовжувалося до 2000 р. У цей період поповнювалися насадження на основній території та активно освоювалася резервна. Так, на останній навесні 1985 р. висадили 50 саджанців ліщини ведмежої, вирощених із насіння, зібраного на території Полтавського державного сільськогосподарського інституту. Наступного року створили чотирирядну алею з 450 грецьких горіхів. До неї увійшли і 13 форм грецького горіха, насіння яких В. Д. Мединець привіз із дендропарку «Веселі Боковеньки», що на Кіровоградщині. З Кременчуцького держлісгоспу надійшли дворічні саджанці дуба червоного, із них була сформована центральна алея на резервній території. У цей же час із околиць м. Сочі Василь Дмитрович привіз сіянці гібридного платану кленолистого, їх доростили у шкілці та заклали із них недалеко від ставка платановий гай. До нашого часу збереглося близько 50 дерев. Відомо, що у рослин гібридного походження (до їх числа належить і платан кленолистий) при насінневому розмноженні відбувається розщеплення ознак, це можна й зараз спостерігати в Огуївці у платановому гаю.

Хотілося б назвати найбільш цікаві культивари, посаджені у 80-х рр., що ростуть у парку й зараз. Це птелея пилчаста, яблуня сливолиста (Київ, Ботсад імені академіка О. В. Фоміна, 1983), барбарис амурський, береза паперова, глід Дугласів, дуби каштанolistий і великопиляковий, робінія клейка, горобина звичайна різновидність Небезинська, бузок Вольфів, ясен носolistий, горіх чорний (ЦРБС АН УРСР, 1983–1984), плющ звичайний (Крим, 1984), бархат сахалінський (Ташкентський ботанічний сад, 1984), каркас західний, софора японська (Кременчуцький радгосп «Декоративні культури», 1986), вейгела рання, карагана хамлагу (Москва, Головний ботанічний сад, 1989), розовик керієвидний, маклюра яблуконосна, кольквіція чарівна, кладрастис жовтий (Одеський ботанічний сад, 1984).

На території парку саджали не лише дерева і чагарники, її прикрашали й декоративними трав'янистими рослинами. Ще першого року висадили 300 штук півників, 200 хризантем, 10 півоній, привезених із Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР, та 70 кущів троянд із Кременчуцького радгоспу «Декоративні культури». Цю колекцію у наступному році поповнили весняними ефемероїдами. Майже 800 сортових тюльпанів, нарцисів і гіацинтів привезли з

В. Д. Мединець в одному із куточків його улюбленого дендропарку. 2010 р.

Прибалтики, Кременчуцького радгоспу «Декоративні культури» та інспектури Держкомісії України з випробування і охорони сортів рослин по Автономній Республіці Крим. У 1984 р. 900 цибулин сортових тюльпанів надійшли з Кримської квітково-декоративної ділянки. Крім того, у колекції були гладіолуси, корейські хризантеми, флокси та чимало декоративних однорічників. Висаджені у міжряддях декоративні трав'янисті рослини не лише прикрашали парк, а й забезпечували зберігання, вивчення та популяризацію вітчизняних сортів. Зокрема, колекції айстр і целозій у 1977 р. двічі були представлені на обласних виставках, які проводило Товариство охорони природи, і відзначені дипломами I ступеня. На жаль, від того квіткового різноманіття парку до нашого часу збереглася лише невеличка частина тюльпанів і півників.

Останнім поповненням колекції стали укорінені живці верби прутівидної сорту Тернопільська та дворічні щеплені саджанці сосни звичайної сорту Боярська-1. Вони надійшли з Києва від Національного університету біоресурсів і природокористування України у жовтні 2011 р. Восени наступного року фахівці Устимівського дендропарку подарували саджанці ксантоцера сагарінолистого.

За роки існування парку його видовий склад дещо скоротився. Причиною цього стали як особливості біології деяких видів, так і кліматичні та антропогенні чинники. Сьогодні дендрофлора заповідного об'єкта нараховує близько 300 видів, форм і сортів. Із них 26,96% складають європейські види; 26,59% – з Китаю та Японії; 23,33% – з Північної Америки; 9,78% – з Далекого Сходу; 5,99% – з Кавказу та по 2,61% – із Малої Азії та Сибіру, 2,24% – з Середньої Азії [10].

Завдяки багатому видовому складу дендрарій Держсортмережі є не лише важливим навчально-виховним осередком, а й цінним центром інтродукції та акліматизації рослин в умовах Степової зони України. Тому доцільно було б охопити заповідним режимом усю територію унікального парку – 19,66 га [14]. У 2014 р. на Міжнародній науково-практичній конференції «Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин», присвяченій 90-річчю В. Д. Мединця, була прийнята пропозиція присвоїти дендропарку у с. Огуївка ім'я його засновника [12]. Василь Дмитрович під час інтерв'ю газети «Село полтавське» про власне бачення майбутнього дендрарію сказав: «Останнім часом парк отримав новий напрямок розвитку: тут буде створено природний музей – сховище селекційних сортів лісових та декоративних порід дерев багатьох видів, які проходять тепер і проходять у майбутньому державну експертизу. Із часом це буде унікальне зібрання рослин, дуже потрібне для України. Це була моя давня мрія, і я радий, що вона збувається» [8].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. ДАПО. – Ф. р-4999. – Оп. 6. – Спр. 69. – 106 арк.
2. Там само. – Спр. 434. – 48 арк.
3. НА ПКМ імені Василя Кричевського. – Ф. 01. – Спр. 56. – 64 арк.
4. НА ПКМ імені Василя Кричевського. – Ф. 33. – Спр. 01. – 101 арк.
5. Там само. – Спр. 02. – 137 арк.
6. Геоботанічне районування Української РСР/ Відп. ред. А. І. Барбарич К.: Наукова думка. 1977. 302 с., карта.
7. **Кибкало В. А.** Краснокутський дендропарк. Х.: Прапор. 1976. С. 22.
8. **Коба Л.** Один із тих, хто створює «екологічний каркас» майбутнього довілля. Село полтавське. 2010. 10 грудня. С. 8–9.
9. **Мединець В. Д.** Реакція декоративних рослин на час відновлення весняної вегетації. Нові знання про управління онтогенезом рослин: Наукові праці. Вип. 1. Полтава: Верстка. 1997. С. 45–47.

10. **Мединец В. Д., Самородов В. Н.** Интродукция и изучение растений в дендрарии Госсортосети и Украинского ботанического общества. Роль ботаничних садів у формуванні наукового світогляду майбутніх біологів: Мат-ли перших Всеукраїнських наук. читань, присвяч. пам'яті академіка М. М. Гришка 24–25 верес. 2001 р., м. Полтава. Полтава. 2001. С. 99–102.

11. **Самородов В. Н.** Дендрарий Госсортосети и Украинского ботанического общества: итоги 25-летней деятельности // Управління онтогенезом рослин (агроекологічний напрямок): Наукові праці. – Вип. 2 / За ред. доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава: Верстка. 2001. С. 85–90.

12. Ухвала конференції. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 151–152.

13. **Халимон О.** «Дендрарій Держсортмережі» – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення (проспект тематичної екскурсії). Полтавський краєзнавчий музей. Маловідомі сторінки історії, музеезнавство, охорона пам'яток: Зб. наук. ст. Полтава: Дивосвіт. 2015. Вип. X. С. 448–497.

14. **Халимон О.** Науково-освітня цінність «Дендрарію Держсортмережі». Полтавський краєзнавчий музей. Маловідомі сторінки історії, музеезнавство, охорона пам'яток: Зб. наук. ст. Полтава: Дивосвіт. 2015. Вип. X. С. 36–40.

15. **Чернявська А. Т.** Наслідки державних випробувань сортів садового жасмину // Нові знання про управління онтогенезом рослин: Наукові праці. Вип. 1. Полтава: Верстка. 1997. С. 77–78.

В. Д. Медицину виповнилося 60 років. 1984 р.

*Виступ
В. Д. Мединця
на урочистостях
з нагоди 75-річчя
сортовипробування
сільсько-
господарських
рослин
на Полтавщині.
1998 р.*

*Патріарху
сортовипробування
України – 85 років.
2009 р.*

*В. Д. Мединець
знайомить професорів
В. М. Писаренка
та М. М. Чекаліна
з «Золотою книгою
української еліти»,
до якої занесено
інформацію
про Республіканську
лабораторію сортової
екології зимуючих
культур
та її очільника.
2001 р.*

***В. Д. Мединець виступає з доповіддю
на науковій конференції,
присвяченій 90-річчю від дня його народження. 2014 р.***

***В. Д. Мединець радіє успіхам аспірантки
Л. М. Криворучко – послідовниці його ідей.***

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ В. Д. МЕДИНЦЯ

1948

1. Обоценке урожайности сортов / В. Д. Мединец. Селекция и семеноводство. 1948. №12. С. 67–68.

1950

2. Оценка засухоустойчивости сортов в связи с урожаем / В. Д. Мединец. Селекция и семеноводство. 1950. №8. С. 58–61.

1951

3. Структура урожая с точки зрения его формирования в разных фазах роста / В. Д. Мединец. Селекция и семеноводство. 1951. №3. С. 22–27.

1952

4. Результаты испытания элиты зерновых культур / А. С. Коваль, В. Д. Мединец. Селекция и семеноводство. 1952. №10. С. 40–44.

1959

5. Прогнози фаз розвитку сільськогосподарських культур / О. С. Коваль, В. Д. Мединець. Х. 1959. 114 с.

1960

6. Сіяти озими швидше, дружніше, якісніше / В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1960. 21 серпня. С. 3.

1961

7. Кращі сорти сільськогосподарських культур для Полтавської області / Г. Устименко, В. Мединець, Г. Стеценко, І. Хоменко. Х. 1961. 39 с.

8. Кукурудза – культура великих можливостей / Г. Устименко, В. Мединець. Полтава: Полтав. обл. книжково-газет. вид-во. 1961. 32 с.

9. О важности учёта удельного веса зерна в общем урожае сорта / В. Д. Мединец. Селекция и семеноводство. 1961. №5. С. 21–24.

1962

10. Кукуруза увеличивает урожай зерна пшеницы / В. Д. Мединец. Кукуруза. 1962. №10. С. 27.

11. Сійте в кращі строки / В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1962. 10 серпня. С. 3.

1963

12. Заготовляйте насіння сорго / В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1963. 16 листопада. С. 2.

13. Наше багатство. За високі і сталі врожаї озимої пшениці на Полтавщині / Ф. Білецький, І. Хоменко, В. Мединець та ін. Зоря Полтавщини. 1963. 14 серпня. С. 2.

14. Нові високоврожайні сорти / В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1963. 13 січня. С. 2.

15. Пути повышения выхода зерна в общем урожае озимой пшеницы / В. Мединець. Вестник с.-х. науки 1963. №1. С. 7–13.

16. Условия повышения выхода зерна как фактор увеличения урожайности озимой пшеницы: автореф. дис. ... канд. с.-х. наук / В. Д. Мединець. 1963. 27 с.

1964

17. Напрямок селекції озимої пшениці (Аналіз матеріалів сортови-пробування і сортозміни) / В. Д. Мединець. Селекція і насінництво. К.: Урожай. Вип. 1. 1964. С. 3–12.

18. Про підвищення виходу зерна при одночасному зростанні загального врожаю рослин / В. Д. Мединець. Вісник с.-г. науки. 1964. №5. С. 37–41.

19. Роль удобрення в формирова-ванні вигідного отношения зер-на к соломе в урожає / В. Д. Меди-нец. Вестник с.-х. науки. 1964. №8. С. 44–48.

20. Тільки районованими сортами [виступ на обласному семінарі з ви-робництва проса і гречки] / В. Д. Ме-динець. Зоря Полтавщини. 1964. 26 листопада. С. 3.

1965

21. Ширше дорогу районованим сортам / В. Мединець. Зоря Полтав-щини. 1965. 18 серпня. С. 3.

1966

22. Зони і сорти / В. Мединець, В. Якименко. Зоря Полтавщини. 1966. 1 березня. С. 2.

23. О повышении коэффициента хозяйственной полноценности фотосинтеза / В. Д. Мединец. Фотосинте-тические системы. М.: Наука. 1966. С. 52–56.

24. Посіяти в кращі строки / В. Ме-динець. Зоря Полтавщини. 1966. 9 серпня. С. 2.

25. Сорт і агротехніка – основа врожаю / В. Д. Мединець, Л. А. Ка-сьянова, С. М. Бакуменко, О. С. Ко-валь. Х.: Прапор. 1966. 52 с.

1967

26. Високий збір ячменю / В. Ме-динець. Зоря Полтавщини. 1967. 4 серпня. С. 2.

27. Кореляції між надземними вегетативними й генеративними ор-ганами рослин залежно від рівня на-громадження сухої маси / В. Д. Ме-динець. Український ботан. журн. 1967. Т. XXIV, №3. С. 22–25.

28. Практика перекопує [вирущу-вати високі врожаї кукурудзи] / В. Д. Мединець. Зоря Полтавщини. 1967. 26 квітня. С. 3.

29. Сорт і врожай / В. Мединець. Зо-ря Полтавщини. 1967. 22 лютого. С. 2.

1968

30. Насінництво – наукову осно-ву / В. Мединець, В. Пустовойт. Зоря Полтавщини. 1968. 2 лютого. С. 2.

31. О целесообразности пересева пострадавших посевов озимой пшеницы / В. Д. Мединец. Зерновые и масличные культуры. 1968. №2. С.13–16.

32. Передбачення на деякі шля-хи підвищення якості зерна озимої пшениці / В. Д. Мединець. Резер-ви підвищення продуктивності с.-г. виробництва: Тез. доп. на наук.-ви-робнич. конф. при Полтавській с.-г. дослідній станції, серпень 1968 р. Полтава. 1968. С. 26–27.

33. Пшениця на Полтавщині / М. Г. Клімов, В. Д. Мединець, В. Г. Бе-зуглий. Х.: Прапор. 1968. 35 с.

34. Прогнозирование и пути по-вышения качества зерна озимой пшеницы / В. Д. Мединец. Зерновые и масличные культуры. 1968. №5. С. 8–11.

1969

35. Весенняя подкормка озимых / В. Д. Мединец. Земледелие. 1969. №3. С. 19–20.

36. Время весеннего пробуждения – важный этап в жизни озимых / В. Мединец. Зерновые и масличные культуры. 1969. №4. С. 18–20.

37. Інтенсивне використання парів / В. Д. Мединець. Х.: Прапор. 1969. 51 с.

38. Перспективний сорт [ячменю ярого Носівській-6] / В. Мединець, П. Клименко. Зоря Полтавщини. 1969. 20 липня. С. 2.

39. Полегание озимой пшеницы и возможности его предотвращения / В. Д. Мединец. Зерновые и масличные культуры. 1969. №1. С. 24–26.

1970

40. Агроекологическое обоснование мероприятий по весенне-летнему уходу за посевами озимой пшеницы / В. Д. Мединец. Тр. Гос. комиссии по сортоиспытанию с.-х. культур. М. 1970. Вып. 1. С. 23–69.

41. Продолжительность фаз развития и соотношение органов озимой пшеницы / В. Д. Мединец. Разработка приёмов получения высоких урожаев с.-х. культур: Тр. Полтавского с.-х. института. Т. XIII. Полтава. 1970. С. 41–45.

42. Різко підвищимо врожайність озимих культур / Г. Андрієнко, В. Ванцак, М. Гриб, О. Гуленко, Т. Єфіменко, І. Інзик, Я. Іващенко, М. Клімов, В. Мединець та ін. Зоря Полтавщини. 1970. 28 серпня. С. 2.

43. Чим засівати кормові угіддя / В. Д. Мединець. Зоря Полтавщини. 1970. 15 жовтня. С. 2.

1971

44. Вдали и вблизи от лесных полос / В. Д. Мединец. Земледелие. 1971. № 10. С. 19.

45. Кращі сорти пшениці / В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1971. 17 червня. С. 3.

46. Нові сорти пшениці. Яка їх сила? / В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1971. 13 серпня. С. 2.

47. «Одеська-51». Як її вирощувати? / В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1971. 28 серпня. С. 2.

48. Озимий лан Полтавщини / І. Спиця, В. Ванцак, І. Браженко, М. Гриб, В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1971. 4 серпня. С. 2.

1972

49. Весеннее отрастание озимых: экология и география / В. Мединец. Зерновое хозяйство. 1972. №2. С. 21–24.

50. Полевой метод оценки зимостойкости сортов / В. Д. Мединец. Селекция и семеноводство. Вып. 20. К. Урожай. 1972. С. 10–13.

1973

51. Ефективність добрив залежно від строку відновлення весняної вегетації озимої пшениці / В. Д. Мединець. Вісник с.-г. науки. 1973. №4. С. 19–24.

52. Новый метод оценки зимостойкости сортов / В. Д. Мединец. Селекция и семеноводство. 1973. №2. С. 42–45.

1974

53. Влияние экологических условий и времени возобновления весенней вегетации растений на соот-

ношение органов и продуктивность озимой пшеницы, их значение для сортовой агротехники и селекции: автореф. дис. ... доктора с.-х. наук / В. Д. Мединец. Х. 1974. 45 с.

54. Резерви озимого поля / В. Д. Мединець. Комсомолец Полтавщини. 1974. 12 березня. С. 3.

1976

55. Полтавский метод оценки зимостойкости сортов и рекомендации по пересеву / В. Д. Мединец. Зимостойкость озимых хлебов и многолетних трав. Ч. I. К.: Наук.думка. 1976. С. 53–60.

1977

56. Реакция озимой пшеницы на время возобновления весенней вегетации / В. Д. Мединец. Пшеница [коллективная монография]. К.: Урожай. 1977. С. 63–73.

57. Сократить сроки испытания сортов / В. Д. Мединец. Селекция и семеноводство. 1977. №8. С. 53–56.

1979

58. Экологический эффект времени возобновления весенней вегетации / В. Д. Мединец. Земледелие. 1979. №1. С. 33–37.

1980

59. Головному хлібові – особливу турботу / І. Спиця, В. Ванцак, В. Мединець та ін. Зоря Полтавщини. 1980. 6 вересня. С. 2.

60. Озимині – зразковий догляд / В. Ремесло, О. Собко, О. Денисенко, В. Мединець та ін. Сільські вісті. 1980. 28 лютого. С. 2.

61. Якщо запізнюється весна / В. Д. Мединець. Зоря Полтавщини. 1980. 5 квітня. С. 2.

1981

62. Технологія диференційованого ухода за посевами озимих культур [Буклет ВДНХ СССР] / В. Д. Мединец. М.: Колос. 1981. 6 с.

1982

63. Весеннее развитие и продуктивность озимых хлебов / В. Д. Мединец. М.: Колос. 1982. 172 с.

Рец.: Книга о новом в сельскохозяйственной науке и практике / В. Ф. Иванников. Селекция и семеноводство. 1983. №5. С. 48.

Принципы регулирования продуктивности озимых культур / М. К. Каюмов. Земледелие. 1983. №11. С. 57.

Секрети ЧВБВВ / О. Собко, І. Щербак. Хлібороб України. 1983. №7. С. 31.

Слово про весняну тактику / А. Бурлака, Д. Щербина. Зоря Полтавщини. 1983. 24 березня. С. 3.

Новое в жизни растений / А. В. Филюнов. Вестник с.-х. науки. 1984. №4. С. 157–158.

Экологический эффект времени возобновления весенней вегетации / И. Н. Голубинский, А. С. Пипко, П. Я. Биленко, С. П. Лыхо. Зерновое хозяйство. 1984. №4. С. 13, 16.

64. Головний хліб Полтавщини / В. Ванцак, В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1982. 21 серпня. С. 2.

65. Методические рекомендации для студентов 3 курса [Полтавского ордена Трудового Красного Знамени с.-х.] института по изучению в курсе «Растениеводство» вопроса «Экологический эффект времени возобновления весенней вегетации и приёмы дифференцированного ухода за посевами озимых культур» / В. Д. Мединец. Полтава: ПСХИ. 1982. 9 с.

1983

66. Весна і озимое поле / В. Д. Мединець. Сельская жизнь. 1983. 7 апреля. С. 2.

67. Весняно-літній догляд озимих / В. Мединець. Сільські вісті. 1983. 3 березня. С. 2.

68. Методические рекомендации по внедрению почвозащитной бесплужной системы земледелия в Полтавской области / В. Д. Мединець, Н. К. Шикуча, Ю. В. Безуглый, И. П. Браженко и др. Полтава. 1983. 47 с.

69. Резерви сортової агротехніки / В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1983. 1 вересня. С. 2.

70. Слово про сорти та сортову агротехніку [виступ на обласній агрономічній нараді] / В. Д. Мединець. Зоря Полтавщини. 1983. 4 серпня. С. 3: фото.

1984

71. Методические рекомендации по системе дифференцированного ухода за посевами озимых культур, особенно при интенсивной технологии их выращивания / В. Д. Мединець. Полтава. 1984. 18 с.

72. Нове в догляді за озиминою / В. Д. Мединець. Зоря Полтавщини. 1984. 15 березня. С. 2.

73. Сорти та гібриди для безвідвалки / В. Д. Мединець. Зоря Полтавщини. 1984. 28 грудня. С. 2: фото.

74. Сортова агротехніка озимих культур / В. Д. Мединець. Зоря Полтавщини. 1984. 22 серпня. С. 2.

1986

75. Гумус: плуг і плоскоріз / В. Мединець. Зоря Полтавщини. 1986. 25 жовтня. С. 2.

76. Методические рекомендации по разработке зональных систем дифференцированного ухода за посевами озимых культур в зависимости от ВВВВ при интенсивной и обычной технологиях / В. Д. Мединець. Полтава. 1986. 22 с.

77. Озимое поле даёт уроки / В. Д. Мединець. Сельская жизнь. 1986. 22 марта. С. 2.

78. Предисловие к урожаю / В. Д. Мединець. Сельская жизнь. 1986. 3 апреля. С. 2.

1987

79. Правильно определить тактику работ на озимом поле / В. Д. Мединець. Земледелие. 1987. №3. С. 9–10.

80. С учётом условий весны / В. Д. Мединець. Сельская жизнь. 1987. 30 апреля. С. 4.

81. Управлять азотным питанием озимых / В. Д. Мединець. Зерновое хозяйство. 1987. №3. С. 17–20.

1990

82. Догляд за озиминою / В. Чуйко, В. Мединець, М. Ставний. Зоря Полтавщини. 1990. 8 березня. С. 2.

1992

83. «Не слід квапитися з пересівом озимих» / В. Д. Мединець. Село полтавське. 1992. 19 березня. С. 1, 3: фото.

1995

84. Незвичайна весна 1995 року [за її впливом на озимину] / В. Д. Мединець. Село полтавське. 1995. 23 березня. С. 1.

85. Після весняного пробудження [озимини]. Зоря Полтавщини. 1995. 13 квітня. С. 2.

1996

86. Основи формування врожаю та стабілізації виробництва продовольчого зерна в 1997 р. [із виступу на конференції] / В. Д. Мединець. Село полтавське. 1996. 7 вересня. С. 6.

87. Тактика весняного поля / С. Москаленко, М. Опара, І. Браженко, В. Мединець та ін. Село полтавське. 1996. 6 квітня. С. 6.

1997

88. Експрес-оцінка зимостійкості та екологічної пластичності сортів озимої пшениці / В. Д. Мединець. Наукові знання про управління онтогенезом рослин. Наук. пр. Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Полтава. 1997. С. 5–22.

89. Нові відомості щодо управління онтогенезом рослин / В. Д. Мединець. Проблеми ботаніки і мікології на порозі третього тисячоліття: Матеріали Х з'їзду Українського ботанічного товариства (Полтава, 22–23 травня 1997 р.). К.; Полтава. 1997. С. 218.

90. Озимое поле дає уроки / В. Д. Мединець. Наукові знання про управління онтогенезом рослин. Наук. пр. Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Полтава. 1997. С. 72–76.

Передрук: Сельская жизнь. 1986. 22 марта. С. 2.

91. Реакція декоративних рослин на час відновлення весняної вегетації / В. Д. Мединець. Наукові знання про управління онтогенезом рослин. Наук. пр. Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Полтава. 1997. С. 45–47.

1998

92. Державне випробування сортів рослин на Полтавщині / В. Мединець. Село полтавське. 1998. 16 жовтня. С. 3.

93. Робота інспектури Держкомісії по Полтавській області з вдосконалення методики державних випробувань сортів рослин / В. Д. Мединець. Державне випробування сортів рослин на Полтавщині: 1923–1998. Полтава: Верстка. 1998. С. 5.

2001

94. Зимостійкість сортів озимої пшениці, визначена експрес-методом / В. Д. Мединець, А. Т. Чернявська, М. І. Мединець. Управління онтогенезом рослин (Агроекологічний напрям): Наук. пр. Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Вип. 2. Полтава: Верстка. 2001. С. 50–56.

95. Интродукция и изучение растений в дендрарии Украинского ботанического общества / В. Д. Мединець, В. Н. Самородов. Роль ботанічних садів у формуванні наук. світогляду майбутніх біологів: Матеріали Всеукр. наук. читань, присвяч. пам'яті академіка М. М. Гришка 24–25 вересня 2001 р., м. Полтава. Полтава. 2001. С. 99–102.

96. Природні стресори в онтогенезі зимуючих рослин / В. Д. Мединець. Управління онтогенезом рослин (Агроекологічний напрям): Наук. пр. Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Вип. 2. Полтава: Верстка. 2001. С. 23–49.

97. Співвідношення і взаємодія вегетативних і генеративних органів рослин озимої пшениці в філогенезі

і онтогенезі / В. Д. Мединець. Управління онтогенезом рослин (Агро-екологічний напрямок): Наук. пр. Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Вип. 2. Полтава: Верстка. 2001. С. 7–22.

98. Становлення та застосування в господарствах Полтавщини беззатратної технології догляду озимої пшениці в окремі роки / В. Д. Мединець. Управління онтогенезом рослин (Агро-екологічний напрямок): Наук. пр. Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Полтава: Верстка. 2001. С. 65–81.

2003

99. Апокаліпсис [Поема з восьми розділів]/Василь із Полтави [В. Д. Мединець]. Полтава. 2003. 120 с.

100. Догляд за посівами озимої пшениці залежно від часу відновлення їх весняної вегетації / В. Д. Мединець, В. А. Слєпцов, С. В. Писаренко. Матеріали обл. наук.-виробнич. конф. з питань ефективності ведення землеробства. Полтава. 2003. С. 89–94.

2004

101. Ощадна технологія диференційного догляду озимої пшениці / В. Д. Мединець, В. А. Слєпцов, М. М. Опара. Полтава. 2004. 36 с.

102. Управління онтогенезом зимуючих рослин у світі знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації / В. Д. Мединець. Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації: Матеріали наук. конф. Полтава. 2004. С. 7–14.

2006

103. Погляд на витривалість озимих культур та їх сортів до зимових стресів / В. Д. Мединець. Вісник Полтавської держ. аграр. академії. 2006. №1. С. 5–10.

104. Екологія весеннього розвитку озимої пшениці / В. Д. Мединець, В. А. Слєпцов. Полтава: АСМІ. 2006. 255 с.

Рец.: Дивовижне явище природи / М. Опара. Село полтавське. 2006. 6 жовтня. С. 4.

2009

105. Забуті технології доктора Мединця / В. Д. Мединець / З автором спілкувався спецкор газети О. Данилець. Аграрний тиждень. Україна. 2009. №17. С. 15.

106. Могучий творець качества зерна пшениці / В. Мединець. Зерно. 2009. №6. С. 80–83.

107. Практичні здобутки теорії екологічного ефекту ЧВВВ у селекції пшениці озимої / В. Д. Мединець. Вісник Полтавської держ. аграр. академії. 2009. №2. С. 149–152.

108. Сделано открытие в науке, что изменилось в практике? / В. Мединець. Зерно. 2009. №12. С. 17–22.

2010

109. Зерно: Україна вступає в смугу технологій нового покоління / В. Мединець. Село полтавське. 2010. 5 листопада. С. 7.

110. Інтегральний показатель для озимих / В. Мединець. Зерно. 2010. №12. С. 52–56.

111. Краса виховує добро / В. Мединець. Село полтавське. 2010. 9 квітня. С. 13.

112. Экологический эффект ВВВВ и уроки 2010 года / В. Мединец. *Зерно*. 2010. №10. С. 46–49.

2011

113. Загадкова Масляна / В. Мединец. Село полтавське. 2011. 4 березня. С. 11.

114. Пророк [вірш про Тараса Шевченка] / В. Мединец. Село полтавське. 2011. 4 березня. С. 8.

115. Хто хоче знищити Україну, той усвідомлює, що має знищити село / В. Мединец. Село полтавське. 2011. 18 березня. С. 10.

116. Чи будемо з хлібом-2011? / В. Мединец. Село полтавське. 2011. 8 квітня. С. 7.

2012

117. Крест на посевах может поставить позднее ВВВ, раннее способно их реанимировать / В. Мединец. *Зерно*. 2012. №3. С. 104–106.

118. Що рік прийдешній нам готує? / В. Мединец. Село полтавське. 2012. 27 січня. С. 10.

2014

119. На пути к познанию природы зимостойкости озимой пшеницы / В. Мединец. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 131–149.

120. Роль часу відновлення весняної вегетації в онтогенезі, філогенезі та селекції зимуючих рослин / В. Д. Мединец. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 4–9.

ПРАЦІ, ОПУБЛІКОВАНІ ЗА НАУКОВОЮ РЕДАКЦІЄЮ В. Д. МЕДИНЦЯ

1978

1. Результати Государственного сортоиспытания кукурузы в Полтавской области за период с 1945 по 1977 год / В. Д. Мединец. Полтава. 1978. 65 с.

1979

2. Результати Государственного сортоиспытания сельскохозяйственных культур. Анализ влияния сильных засух за период с 1945 по 1979 год на урожай озимой пшеницы в связи с ВВВВ / В. Мединец отв. ред. Полтава. 1979. 70 с.

1980

3. Результати Государственного сортоиспытания сельскохозяйственных культур в 1980 году. Вып. 2. / В. Д. Мединец, А. Т. Чернявская, Н. Е. Скрыльник – сост. таблиц. В. Д. Мединец отв. ред. Полтава. 1980. 72 с.

1984

4. Результати Государственного сортоиспытания сельскохозяйственных культур. Эффективность системы ухода за посевами озимой пшеницы в 1984 году / В. Д. Мединец отв. ред. Полтава. 1984. 22 с.

5. Селекция и семеноводство: Республиканский межведомственный тематический научный сборник Министерства сельского хозяйства УССР / Ред. кол.: Гурьев Б. П. (отв. ред.), В. Д. Мединец и др. К.: Урожай. 1984.

1984. Вып. 56–57.

1985

6. Селекция и семеноводство: Республиканский межведомственный тематический научный сборник Министерства сельского хозяйства УССР / Ред. кол.: Гурьев Б. П. (отв. ред.), В. Д. Мединец и др. К.: Урожай. 1985.

1985. Вып. 58–59.

1986

7. Селекция и семеноводство: Республиканский межведомственный тематический научный сборник Министерства сельского хозяйства УССР / Ред. кол.: Гурьев Б. П. (отв. ред.), В. Д. Мединец и др. К.: Урожай. 1986.

1986. Вып. 60–61.

1987

8. Результаты Государственного сортоиспытания сельскохозяйственных культур. Озимые культуры / В. Д. Мединец ред.; Н. Е. Скрыльник отв. за вып. Полтава. 1987. 22 с.

9. Селекция и семеноводство: Республиканский межведомственный тематический научный сборник Министерства сельского хозяйства УССР / Ред. кол.: Гурьев Б. П. (отв. ред.), В. Д. Мединец и др. К.: Урожай. 1987.

1987. Вып. 62–63.

1988

10. Результаты Государственного сортоиспытания озимых культур / В. Д. Мединец отв. ред.; Н. Е. Скрыльник отв. за вып. Полтава. 1988. 22 с.

11. Результаты Государственного сортоиспытания сельскохозяйственных культур. Яровые культуры / В. Д. Мединец отв. ред. Полтава. 1988. 68 с.

12. Селекция и семеноводство: Республиканский межведомственный тематический научный сборник Государственного агропромышленного комитета УССР / Ред. кол.: Гурьев Б. П. (отв. ред.), В. Д. Мединец и др. К.: Урожай. 1988.

1988. Вып. 64–65.

1989

13. Селекция и семеноводство: Республиканский межведомственный тематический научный сборник Государственного агропромышленного комитета УССР / Ред. кол.: Гурьев Б. П. (отв. ред.), В. Д. Мединец и др. К.: Урожай. 1989.

1989. Вып. 66–67.

1990

14. Селекція и семеноводство: Республиканский межведомственный тематический научный сборник Государственного агропромышленного комитета УССР / Ред. кол.: Гурьев Б. П. (отв. ред.), В. Д. Мединец и др. К.: Урожай. 1990.
1990. Вып. 68–69.

1991

15. Селекція і насінництво: Республіканський міжвідомчий тематичний науковий збірник Міністерства сільського господарства УРСР / Ред. кол.: Гур'єв Б. П. (відп. ред.), В. Д. Мединець та ін. К.: Урожай. 1991.
1991. Вип. 70.

1997

16. Нові знання про управління онтогенезом рослин: Наукові праці Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. / Ред. кол.: В. Д. Мединець відп. ред. Вип. 1. Полтава. 1997. 88 с.

2001

17. Управління онтогенезом рослин (Агроекологічний напрямок): Наукові праці Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур / Ред. кол.: В. Д. Мединець відп. ред. Вип. 2. Полтава: Верстка. 2001. 92 с.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ В. Д. МЕДИНЦЯ

1964

1. **Тільки районованими сортами.** // Зоря Полтавщини. 1964. 26 листопада. С. 3.

Про виступ В. Д. Мединця на обласному семінарі з культури гречки і проса.

1965

2. **Склад обласної ради** спеціалістів сільського господарства. Зоря Полтавщини. 1965. 29 вересня. С. 3.

24.09.1965 р. на Першій обласній конференції спеціалістів сільського господарства обрано обласну раду. До неї увійшов Державний інспектор по сортовипробуванню с.-г. культур, член секції землеробства В. Д. Мединець.

1966

3. **В обласній раді** спеціалістів сільського господарства. Зоря Полтавщини. 1966. 1 березня. С. 2.

На засіданні секції рільництва обласної ради спеціалістів сільського господарства її член В. Д. Мединець виголосив промову «Про поділ Полтавської області на ґрунтово-кліматичні зони».

4. **Левченко Б.** Проблеми пшеничного лану. Зоря Полтавщини. 1966. 11 червня. С. 2.

Про виступ В. Д. Мединця на обласному семінарі з питань збільшення врожайності та валового збору зерна пшениці озимої.

1969

5. **Тарчевский И. А.** Фотосинтез пшеницы. Физиология сельскохозяйственных растений. В 12 тт. Т. IV (пшеница). М.: Изд-во МГУ. 1969. С. 298–365.

Всебічно проаналізовано праці В. Д. Мединця про залежність урожаю і виходу зерна (К госп.) пшениці озимої від величини врожаю загальної маси. – С. 348, 349.

1970

6. **Гарус И. И, Забазный П. А, Ковтун И. И.** Перезимовка и продуктивность озимых хлебов. М.: Колос. 238 с.

Про діяльність В. Д. Мединця з вивчення пшениці озимої, надто відновлення її весняної вегетації. – С. 88, 225, 226, 227, 228.

1971

7. Крячко П., Крижанівський М. Не завжди чекайте на милість від погоди. Комсомолец Полтавщини. 1971. 16 грудня. С. 3.

Про виступ В. Д. Мединця з питань перезимівлі озимих на першій раді працівників агрометео- і гідрометеослужби, агрономів і вчених, організованій редакцією газети.

1972

8. Федорова Н. А. Зимостійкість і врожайність озимої пшениці. К.: Урожай. 1972. 260 с.

Авторка виділяє агрометеорологічні дослідження В. Д. Мединця з питань перезимівлі озимих. – С. 81, 83, 85, 104.

1975

9. Ремесло В. М., Сайко В. Ф. Сортова агротехніка пшениці. К.: Урожай. 1975. 176 с.

Автори зосереджують увагу читачів на узагальненнях із застосування препарату ТУР на озимих злаках, проведених В. Д. Мединцем. – С. 161–162.

1976

10. Собко А. А. Озимая пшеница на орошаемых землях. К.: Урожай. 1976. 128 с.

Автор звертає увагу читачів на важливість спостережень В. Д. Мединця (1963 р.) з питань відновлення ваги зерна до ваги біомаси у різних за врожайністю сортів пшениці озимої. – С. 95.

11. Черняк Б. Сільський дендропарк. Зоря Полтавщини. 1976. 19 жовтня. С. 4.

Про В. Д. Мединця як організатора Огуївського дендропарку.

1977

12. Самородов В. М. Випробувачі рослин. Зоря Полтавщини. 1977. 14 травня. С. 3.

Про діяльність В. Д. Мединця як голови Полтавської держінспектури по сортовипробуванню рослин.

1978

13. Самородов В. Н. Основа успеха – правильная организация соревнования. Селекция и семеноводство. 1978. №2. С. 5–8: фото.

Про В. Д. Мединця як здібного організатора сортовипробування с.-г. культури на Полтавщині. – С. 5, 7.

1979

14. Иващенко А. Парадоксы четырёх «В». Известия. 1979. 20 марта. С. 2.
*Нарис про В. Д. Мединця та його відкриття у ЧВВВ (часу відновлення
весняної вегетації).*

15. Майорчик В. Відкриття. Зоря Полтавщини. 1979. 15 квітня. С. 4: фото.
Те ж саме: Будні п'ятирічки. Рік четвертий. Полтавська область. Нарис-
си, зарисовки, інтерв'ю, репортажі. Х.: Прапор. С. 61–66.
Нарис про В. Д. Мединця та його відкриття в науці.

1980

16. Каплун В. Парки Полтавщини. Рідна природа. 1980. №1. С. 36–37.
Про В. Д. Мединця – активного розбудовника Огуївського дендропарку.

1981

17. Иваненко В. П. Сила пшеничного колоса: Опыт хозяйств Донбасса.
Донецк: Донбасс. 1981. 72 с.
*Про використання на Донбасі наукових розробок В. Д. Мединця, надто
з питань пересіву пшениці озимої. – С. 52, 54.*

18. Ремесло В. Н., Сайко В. Ф. Сортовая агротехника пшеницы: Пер. с
укр. – издание перераб. и доп. К.: Урожай. 1981. 200 с.
*Автори дають високу оцінку узагальненню В. Д. Мединця (1967–1975 рр.)
з застосуванням препарату ТУР на озимих злаках. – С. 183, 184.*

1982

19. Кулик О. Зелений оазис краси. Зоря Полтавщини. 1982. 14 вересня. С. 3.
Про Огуївський дендропарк і його головного творця – В. Д. Мединця.

1984

20 Годичные общие собрания действительных членов (академиков) и
членов-корреспондентов ВАСХНИЛ. Отраслевых отделений. Вестник с.-х.
науки. 1984. №9. С. 136–156.

*Про участь В. Д. Мединця у роботі Відділення рослинництва і селекції
ВАСГНІЛ у 1983 р., на якому він виступив із доповіддю «Технологія диференці-
йованого догляду за посівами озимих культур і її теоретичні основи». – С. 145.*

1986

21. Время возобновления весенней вегетации и уход за озимыми /
Реферат по статье из журнала «Урода» (ЧССР). 1985. №2. Подготовил
Б. Н. Пакулев. Земледелие. 1986. №5. С. 59.

У Чехо-Словацькій Соціалістичній Республіці закладались досліді за методикою В. Д. Мединця. Отримані результати повністю відповідали закономірностям, встановленим полтавським науковцем.

22. Ковырялов Ю. П. Интенсивные технологии производства пшеницы. М.: Агропромиздат. 1986. 126 с.

Викладаючи сутність розробки В. Д. Мединця з екологічного ефекту ЧВВВ, автор наголошує на тому, що «саме вона дає можливість агроному заздалегідь отримати достовірну інформацію про прийдешні світлові та теплові умови розвитку озимих рослин». – С. 55, 56.

1987

23. Дмитрук М. Чарівний куточок. Зоря Полтавщини. 1987. 10 квітня. С. 4.
Про дендрологічні захоплення В. Д. Мединця.

1988

24. Губанов Я. В., Иванов Н. Н. Озимая пшеница. М.: Агропромиздат. 1988. 303 с.

Автори виділяють напрацювання В. Д. Мединця з екологічного ефекту ЧВВВ. Вони наголошують, що саме з використанням цієї розробки «повинні вибудовуватись елементи технології по догляду за посівами пшениці озимої і найперше система її удобрення у весняно-літній період вегетації». – С. 74, 75.

25. Муха В. Д., Пелипец В. А. Программирование урожая основных сельскохозяйственных культур. К.: Вища школа. 1998. 222 с.

Автори рекомендують при розгляді технології вирощування пшениці озимої використовувати напрацювання В. Д. Мединця щодо часу відновлення весняної вегетації. – С. 115–116.

1990

26. Ковтун И. И., Гойса Н. И., Митрофанов Б. А. Оптимизация условий возделывания озимой пшеницы по интенсивной технологии / Под ред. д-ра с.-х. наук, проф. И. И. Гаруса. Л.: Гидрометеоиздат. 1990. 288 с.

Характеризуючи відновлення весняної вегетації пшениці озимої, автори розглядають його згідно з напрацюваннями В. Д. Мединця. – С. 150, 151.

27. Пасечнюк А. Д. Погода и полегание зерновых культур. Л.: Гидрометеоиздат. 1990. 213 с.

Про наукові нароби В. Д. Мединця з агроекологічного обґрунтування заходів із весняно-літнього догляду за посівами пшениці озимої. – С. 6, 7, 129, 130, 172.

28. Растениеводство с основами селекции и семеноводства. / Р. В. Коренев, П. И. Подгорный, С. Н. Щербак: под ред. Г. В. Коренева. 3-е изд.,

перераб. и доп. М.: Агропромиздат. 1990. 575 с. (Учебники и учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений).

Автори описують запропонований В. Д. Мединцем метод ЧВВВ для оцінки посівів озимих культур після перезимування і визначення на їх основі заходів подальшого догляду за ними. – С. 96–97.

1991

29. Чекалін М. Полтавцеві – медаль Вавилова. Зоря Полтавщини. 1991. 30 липня. С. 4.

В. Д. Мединцю вручили ювілейну медаль академіка М. І. Вавилова АН СРСР.

1995

30. Нетис І. Т. Начало весенней вегетации озимой пшеницы и эффективность агроприёмов. Вісник аграрної науки. 1995. №5. С. 61–66.

Автор дає позитивну оцінку дослідженням В. Д. Мединця. З огляду на це, він наголошує: «Усі заходи по догляду за посівами культури [пшениці озимої] необхідно використовувати з урахуванням часу відновлення вегетації рослин». – С. 61.

1996

31. Шемет П. Г. Наука на Полтавщині. Постметодика. 1996. №3. С. 10–14.

Про В. Д. Мединця і очолювану ним Республіканську лабораторію сортової екології зимуючих культур. – С. 13.

1997

32. Вовкодав В. В. 30-летие новых научных знаний об управлении онтогенезом зимующих растений. Нові знання про управління онтогенезом рослин: Наукові праці Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Вип. 1. Полтава. 1997. С. 48–71.

Наведено глибокий та аргументований аналіз наукової розробки В. Д. Мединця, присвяченої екологічному ефекту ЧВВВ зимуючих рослин.

1998

33. Чекалін М. М., Самородов В. М. Задля пріоритету України. Державне випробування сортів рослин на Полтавщині: 1923–1998. Полтава: Верстка. 1998. С. 6: фото.

Про наукові здобутки В. Д. Мединця в галузі сортовипробування рослин.

1999

34. Самородов В. М., Чекалін М. М. Доктору сільськогосподарських наук В. Д. Мединцю –75 років. Вісник Полтавського державного с.-г. інституту. 1999. №2. С. 57: фото.

2000

35. Про призначення державних стипендій видатним діячам науки: розпорядження Президента України №284/2000-рп, 19 вересня 2000 р. Урядовий кур'єр. 2000. 4 жовтня. С. 1–2 (додаток «Орієнтир»).

Серед стипендіатів доктор с.-г. наук В. Д. Мединець. – С. 2.

2001

36. Писаренко В. М. Десятиріччя Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Управління онтогенезом рослин (агроекологічний напрямок): Наукові праці Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Вип. 2. Полтава: Верстка. 2001. – С. 5–6.

Надано характеристику В. Д. Мединцю як організатору та очільнику лабораторії.

37. Республіканська лабораторія сортової екології зимуючих культур. Золота книга української еліти: інформаційно-іміджевий альманах у 6 тт. Т. 6. К.: Комп. Євроімідж. 2001. С. 215: фото.

Про діяльність і здобутки В. Д. Мединця – керівника лабораторії, яку він очолює від 1991 р.

38. Рослинництво: Підручник / О. І. Зінченко, В. Н. Салатенко, М. А. Білоножко; за ред. О. І. Зінченка. К.: Аграрна освіта. 2001. 591 с.

Зазначено, що догляд за озимими культурами залежно від часу відновлення весняної вегетації (ЧВВВ) – науково-практична розробка доктора с.-г. наук В. Д. Мединця. – С. 230–232.

39. Самородов В. Н. Дендрарий Госсортосети и Украинского ботанического общества: итоги 25-летней деятельности. Управління онтогенезом рослин (агроекологічний напрямок): Наукові праці Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Вип. 2. Полтава: Верстка. 2001. С. 85–90.

Висвітлено роль В. Д. Мединця в організації та розбудові дендрарію.

40. Чекалин Н. М. Тищенко В. Н. Оригинальный способ оценки селекционного материала озимой пшеницы на зимостойкость. Управління онтогенезом рослин (агроекологічний напрямок): Наукові праці Республіканської лабораторії сортової екології зимуючих культур. Вип. 2. Полтава: Верстка. 2001. – С. 57–59.

Автори використали розробку В. Д. Мединця для оцінки та відбору зимостійких генотипів пшениці озимої на початкових етапах їх селекції. – С. 57, 59.

2003

41. **Писаренко В. М.** Доктору сільськогосподарських наук В. Д. Мединцю – 80 років. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2003. №6. С. 144–145: фото.

2004

42. **Коробка Л.** Подвижник і його справа. Зоря Полтавщини. 2004. 14 січня. С. 1.

Про діяльність В. Д. Мединця у зв'язку з його 80-річчям.

43. **Опара М. М.** [Виповнилося 80 років від дня народження Василя Дмитровича Мединця]. Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації: Матеріали наук. конф. Полтава. 2004. С. 3.

44. **Писаренко В. М.** Почесному професору Полтавської державної аграрної академії В. Д. Мединцю – 80 років. Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації: Матеріали наук. конф. Полтава. 2004. С. 4–6.

45. **Щербина Д. М.** Завдання подальшого вивчення впливу часу відновлення весняної вегетації на онтогенез рослин. Управління онтогенезом зимуючих рослин у світлі нових знань про екологічний ефект часу відновлення їх весняної вегетації: Матеріали наук. конф. Полтава. 2004. С. 33–37.

Викладено дані, отримані вітчизняною та світовою науковою аграрною спільнотою щодо розробленої В. Д. Мединцем теорії часу відновлення весняної вегетації зимуючих рослин.

2006

46. **Час відновлення** весняної вегетації озимої пшениці – догляд та продуктивність / І. П. Браженко, В. В. Гангур, І. В. Крамаренко, І. О. Чекрізов, К. П. Удовенко, Л. А. Браженко. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2006. №2. С. 19–25.

Про розробку В. Д. Мединцем питань ЧВВВ. – С. 19, 20, 23, 25. Автори зазначають, що стан пшениці озимої у шістдесяті роки ХХ ст. потребував аргументованих пояснень, їх надала «геніальна здогадка В. Д. Мединця». – С. 19. Вона розкрила появу закономірностей ЧВВВ, «пріоритетність відкриття якого належить В. Д. Мединцю, [як] факт, безумовно, незаперечний». – С. 25.

2007

47. **Байрак О. М., Самородов В. М., Панасенко Т. В.** Парки Полтавщини: історія створення, сучасний стан дендрофлори, шляхи збереження і розвитку. Полтава: Верстка. 2007. 276 с.: фото.

Про дендрологічні напрацювання В. Д. Мединця. – С. 6, 25, 60, 147, 148, 149.

2008

48. Чекалін М. М., Тищенко В. М., Баташова М. Є. Селекція і генетика окремих культур: Навчальний посібник. Полтава. 2008. 368 с.

Про використання розробок В. Д. Мединця в селекції пшениці озимої. – С. 55.

2009

49. Косолап Н. П. Не бросайте озимую на произвол судьбы. Зерно. 2009. №3. С. 40–44.

Автор розкриває особливості догляду за пшеницею м'якою на підставі наукових праць В. Д. Мединця. – С. 41–42.

2010

50. Долина О. Єдиний парк України, закладений у відкритому степу... Аграрний тиждень. Україна. 2010. 30 серпня. С. 16: фото.

В. Д. Мединець розповідає про своє дітище – дендропарк в с. Огуївка на Полтавщині.

51. Коба Л. Один із тих, хто створює «екологічний каркас» майбутнього довкілля. Село полтавське. 2010. 10 грудня. С. 8–9: фото.

Про життя та здобутки В. Д. Мединця і заснований ним у 1976 р. дендропарк.

2011

52. Москаленко С. Стратегія весеннього ухода [за пшеницею озимою]. Зерно. 2011. №1. С. 38–40.

Викладається розроблена В. Д. Мединцем технологія диференційованого догляду за пшеницею озимою залежно від часу відновлення весняної вегетації та наслідки її застосування аграріями Полтавщини.

2013

53. Василенко П. М. Становлення та розвиток наукових засад сортівиробництва в Україні. К.: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2013. 214 с.

Про діяльність В. Д. Мединця в галузі сортівивчення рослин. – С. 104, 105, 165.

54. Писаренко П., Тищенко В. Полтавському науковому відкриттю – 45 років, двічі по 45 – його автору. Село полтавське. 2013. 18 квітня. С. 16: фото.

Про діяльність та наукові здобутки В. Д. Мединця.

2014

55. Бабич М. Відкриття Василя Мединця визнане аграріями світу. Село полтавське. 2014. 23 січня. С. 12: фото.

56. Даценко Л., Чапала А. Досвід творення врожаїв. Зоря Полтавщини. 2014. 24 січня. С. 3: фото.

Про святкування у Полтаві 90-річчя від дня народження В. Д. Мединця.

57. Каражбей Г. М. 4 січня В. Д. Мединцю – 90. Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. 2014. №1. С. 65.

58. Ківерський Л. В. Проблеми агротехніки зимуючих рослин в зв'язку з часом ВВВ. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 38-51.

Автор ділиться враженнями від знайомства з В. Д. Мединцем, робить висновок про впровадження ідей вченого у практичну діяльність. – С. 38, 51.

59. Нетіс І. Т. Час відновлення весняної вегетації та його вплив на продуктивність пшениці озимої на півдні України. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 22–34.

Зроблено висновок про те, що «вперше запропонований В. Мединцем диференційований догляд за посівами пшениці залежно від часу відновлення весняної вегетації дозволяє значно підвищити врожай і якість зерна». – С. 34.

60. Новак В. Г. Засновник вітчизняної фенології. Професор В. О. Поггенполь – учений, метеоролог, фенолог, кліматолог, викладач, інспектор Уманського училища землеробства і садівництва: Матеріали круглого столу (18 вересня 2014 р., м. Умань). Умань. 2014. С. 38–39.

Про діяльність В. Д. Мединця в галузі фенології. – С. 38, 39.

61. Оцінка досліджень В. Д. Мединця за вітальними листами на адресу конференції та ювіляра. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 152–157.

62. Терещенко Ю. Ф. Висвітлення екологічного ефекту ЧВВВ в підручниках для аграрних вишів. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 35–37.

63. Терещенко Ю. Ф. Невичерпні напрацювання професора В. О. Поггенполя. Професор В. О. Поггенполь – учений, метеоролог, фенолог, кліматолог, викладач, інспектор Уманського училища землеробства і садівництва: Матеріали круглого столу (18 вересня 2014 р., м. Умань). Умань. 2014. С. 36–37.

Автор вважає «...чудовим прикладом творчого розвитку ідей В. О. Поггенполя та широкого їх впровадження відкриття екологічного ефекту фактора часу відновлення вегетації озимих і зимуючих культур весною В. Д. Мединцем...». – С. 37.

64. Тищенко В. Н. Открыты простые вещи. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 10–14.

Висвітлено внесок В. Д. Мединця не лише в рослинництво, а і в селекцію пшениці озимої. – С. 10, 12.

65. Уліч О. Л., Ткачик С. О., Хахула В. С., Терещенко Ю. Ф. Оцінка впливу часу відновлення весняної вегетації на ріст і розвиток рослин та продуктивність сортів пшениці м'якої. Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. 2014. №4. С. 51–57.

Про розробку В. Д. Мединцем теорії часу відновлення весняної вегетації пшениці м'якої. – С. 51.

66. Халимон О. В. «Дендрарій Держсортмережі»: етапи формування колекції. Роль часу відновлення весняної вегетації в житті зимуючих рослин: Тези Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річному ювілею доктора с.-г. наук Мединця В. Д. Полтава. 2014. С. 75–86.

Про роль В. Д. Мединця у створенні та розбудові дендрарію Держсортмережі.

67. Халимон О. Етапи формування колекції «Дендрарію Держсортмережі». Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. 2014. №1. С. 58–64: фото.

В. Д. Мединець – ініціатор створення і головний розбудовник дендрарію Держсортмережі.

68. Халимон О. Історія формування колекції «Дендрарію Держсортмережі». Полтавський краєзнавчий музей: зб. наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. Вип. ІХ. Полтава: Дивосвіт. 2014. С. 24–86: фото.

Про діяльність В. Д. Мединця, надто його дендрологічні напрацювання. – С. 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 35, 36, 37, 41, 49, 53, 56, 62, 63, 68, 77.

2015

69. Халимон О. «Дендрарій Держсортмережі» – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення (Проспект тематичної екскурсії). Полтавський краєзнавчий музей: зб. наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. Вип. Х. Полтава: Дивосвіт. 2015. С. 448–497.

Стаття має посвяту: «Світлій пам'яті засновника парку Василя Дмитровича Мединця присвячується». – С. 448. *Про діяльність В. Д. Мединця та його паркорозбудовчу роботу.* – С. 460, 472, 476, 479.

70. Халимон О. Науково-освітня цінність «Дендрарію Держсортмережі». Полтавський краєзнавчий музей: зб. наук. статей. Маловідомі

сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. Вип. Х. Полтава: Дивосвіт. 2015. С. 36–40.

Про роль В. Д. Мединця у розбудові дендрарію Держсортмережі. – С. 36, 37, 39.

2018

71. Самородов В. М. Мединець Василь Дмитрович. Енциклопедія Сучасної України. Т. 19: Маличи-Медицина. К. 2018. С. 659: фото.

2019

72. Самородов В. М. Мединець Василь Дмитрович. Полтавіка. Полтавська енциклопедія: у 12 тт. Гол. ред. О. А. Білоусько. Т. 6: Освіта і наука. Кн. 2: Кременчук–Полтава. ПЦ Мозаїка. С. 462–463: фото.

73. Чекалин Н. М. Воспоминания моей жизни. Автобиографические очерки. Под. ред. М. Е. Багашовой и О. Н. Шапочки. Полтава. 2019. 52 с.

Про діяльність В. Д. Мединця та його наукові здобутки. – С. 47, 48, 49.

2020

74. Звід пам'яток історії та культури України. Полтавська область. Машівський район. Полтава, Х.: ТОВ Майдан. 2020. 296 с.

Про дендрологічні студії В. Д. Мединця. – С. 23, 167, 168.

75. Полтавська державна аграрна академія: 100 років звершень / А. А. Кочерга, М. М. Опара, В. М. Писаренко, В. М. Самородов, М. А. Якименко. К.: Літопис. 2020. 353 с.: фото.

В. Д. Мединець – почесний професор Полтавської державної аграрної академії. – С. 100, 132.

2021

76. Полтавський державний аграрний університет. 100 років звершень / За ред. В. І. Аранчій, Т. О. Шаравари, А. А. Кочерги, М. М. Опари, В. М. Писаренка, В. М. Самородова, М. А. Якименка. К.: Літопис. 2021. 369 с.: фото.

Про почесного професора університету В. Д. Мединця. – С. 100, 132.

2023

77. Самородов В. М., Халимон О. В. Василь Мединець (1924–2014) – звиятець вітчизняного сортовипробування. Науково-інноваційний розвиток агропромисловства як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра: Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 квітня 2023 р.) Вінниця: ТОВ Твори. 2023. Ч. II. С. 38–40.

78. Самородов В. М., Халимон О. В. Василь Мединець – ключова фігура сортознавства України ХХ сторіччя. 100-річчя формування національних сортових рослинних ресурсів України: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (29 вересня 2023 р., м. Київ). К. 2023. С. 100–101.

79. Формування національних сортових рослинних ресурсів (1923–2023). Історичні нариси / Упоряд. Н. В. Лешук, Л. М. Присяжнюк, С. М. Гринів та ін., за заг. ред. С. І. Мельника. Вінниця: Твори. 2023. 260 с.: фото.

Про діяльність В. Д. Мединця – С. 186, 213, 214. С. 213–214: «Мединець Василь Дмитрович, доктор сільськогосподарських наук [...], працював на посадах помічника завідувача Куп'янської, Близнюківської та Савинської сортодільниць» [Харківської області].

2024

80. Самородов В. М., Халимон О. В. Василь Мединець (1924–2014) – життя, присвячене сортознавству. Plant Varieties Studying and Protection. 2024. Т. 20, №1. С. 69–70: фото.

81. Самородов В. М., Халимон О. В. Василь Мединець: самотність, професійність, життєвість. Вечірня Полтава. 2024. 10 квітня. С. 5: фото.

82. Самородов В. М., Халимон О. В. Внесок В. Д. Мединця (1924–2014) у розвиток сортовипробування рослин в Україні. Сучасні напрями та досягнення селекції і насінництва сільськогосподарських культур: Матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (29 березня 2024 р.). Полтава: ПДАУ. 2024. С. 18–20.

83. Самородов В. М., Халимон О. В. Стратег весняного поля: Пам'яті Василя Мединця. Зерно. 2024. № 4. С. 68–71: фото.

84. Самородов В. М., Халимон О. В. Узагальнення В. Д. Мединця – визначне інтелектуальне надбання вітчизняної агрономії ХХ ст. Талановита організатор, вчена-практик, педагог: присвячено 85-річчю від дня народження докторки біологічних наук, професорки Любові Калинівни Тараненко: Матеріали круглого столу (Київ, 16 квітня 2024 р.), наук. ред. В. А. Вергунов. Вінниця: Твори. 2024. С. 177–179.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Андрієнко Г. 87
Аранчій В. І. 106

Б

Бабич М. 104
Багнюк І. М. 30
Байрак О. М. 34, 102
Бакуменко С. М. 86
Баташова М. Є. 103, 106
Безуглий В. Г. 86
Безуглий Ю. В. 89
Бекаревич М. О. 13
Берлянд М. Є. 42, 46
Биленко П. Я. 88
Білецький Ф. 85
Білоножко М. А. 101
Білоусько О. А. 106
Браженко І. П. 87, 89, 90, 102
Браженко Л. А. 102
Бродський Е. 11
Булавенко І. Г. 43
Бурлака А. 88
Буряк Ю. 4

В

Вавилов М. І. 34
Ванцак В. 87, 88
Василенко П. М. 103
Вергунов В. А. 107
Вернадський В. І. 34
Вовкодав В. В. 24, 25, 100

Г

Гавриленко М. І. 34
Галич А. О. 5
Гангур В. В. 40, 102
Гаркавий П. Х. 18
Гарус І. І. 96, 99
Герасимова М. Ю. 11
Гнатюк В. 34
Гойса Н. І. 99
Голубинський І. М. 37, 88
Гриб М. 87
Гринів С. М. 107
Губанов Я. В. 99
Гуленко О. 87
Гурьев Б. П. 93, 94, 95
Гусенкова О. В. 61

Д

Даценко О. 88, 104
Дінець О. М. 61
Дмитрук М. 99
Докучаєв В. В. 34
Долина О. 103
Дубенець М. В. 61, 67

Ж

Железняк В. О. 77
Жемела Г. П. 21

З

Забазний П. А. 96
Засядько А. Н. 77

Засядько О. П. 77
Зеленський М. О. 18
Зінченко О. І. 101

Є

Єфіменко Т. 87

И

Иваненко В. П. 98
Иванников В. Ф. 88
Иванов Н. Н. 99
Иващенко А. 98

І

Іванніков В. 37
Іванченко В. Г. 77
Іващенко Я. 87
Ільїнська-Центилович М. А. 18
Інзик І. 87

К

Кант І. 54
Капко С. М. 34
Каплун В. 98
Каражбей Г. М. 104
Касьянова Л. А. 86
Каюмов М. К. 37, 88
Кириченко Ф. Г. 18
Ківерський Л. В. 104
Клименко П. 87
Клімов М. Г. 86, 87

Коба Л. 103
Коваль О. С. 16, 85, 86
Ковтун И. И. 96, 99
Ковырялов Ю. П. 99
Кондратенко М. І. 77
Коренев Г. В. 99
Коробка Л. 102

Косолап Н. П. 103
Кочерга А. А. 106
Кравчук Л. М. 35
Крамаренко І. О. 102
Криворучко Л. М. 60, 61
Крижанівський М. 97
Крячко П. 97
Кудашев В. О. 40
Кузьменко М. В. 80
Кулешов М. І. 19
Кулик О. 98
Курбацька Л. М. 5
Куценко Н. І. 5

Л

Левченко Б. 96
Лещук Н. В. 107
Лихвар Д. Ф. 18
Лыхо С. П. 88

М

Майорчик В. 37, 98
Маренич М. М. 40
Мединець В. Д. 11
Мединець Д. Й. 11
Мединець Л. Д. 11
Мединець М. І. 34, 35, 90
Мединець О. Е. 5, 11, 38
Мединець О. К. 11

Мединець П. Д. 11
Мельник С. І. 107
Митрофанов Б. А. 99
Москаленко С. Л. 24, 103
Муха В. Д. 99

Н

Нетіс І. Т. 42, 100, 104
Новак В. Г. 104

О

Опара М. М. 58, 90, 91,
102, 106

П

Павленко А. М. 5
Пакулев Б. Н. 98
Палій Ю. Г. 67
Панасенко Т. В. 102
Пасечнюк А. Д. 99
Пастер Л. 40
Патон Б. Є. 19
Пелипец В. А. 99
Пестов І. І. 69
Піпко О. С. 37, 88
Писаренко В. М. 58,
100, 102, 106
Писаренко П. В. 103
Писаренко С. В. 91
Поггенполь В. О. 24, 104
Подгорний П. К. 99

Р

Ремесло В. М. 18, 88,
97, 98

Рубакін М. О. 26
Русаков М. І. 30
Русакова Г. І. 30

С

Сайко В. Ф. 97, 98
Салатенко В. Н. 101
Сал'є Г. 54, 67
Самородов В. М. 10,
37, 38, 77, 90, 97, 100-
102, 106, 107
Салтиковський М. І.
13, 14
Скрыльник Н. Е. 93, 94
Слепцов В. А. 24, 38,
58, 91
Снитко А. В. 67
Собко О. 37, 88, 97
Сосюра В. 72
Спиця І. 87, 88
Ставний М. 89
Стеценко Г. 85

Т

Тарчевский И. А. 96
Терещенко Ю. Ф. 104, 105
Тищенко В. М. 25, 38,
60, 69, 101, 103, 105
Ткачик С. О. 105

У

Удовенко К. П. 102
Уліч О. Л. 105
Устименко Г. 85

Ф

Федорова Н. А. 17, 97
Фисюнов О. В. 37, 88

Х

Халимон О. В. 10, 37,
38, 72, 105–107
Хахула В. С. 105
Хоменко І. 85

Ч

Чапала А. 104
Чекалін М. М. 25, 57,
100, 101, 103, 106

Чекрізов І. О. 102

Чернишова О. П.

Чернявська А. Т. 77,
90, 93

Чернявський Є. Г. 15

Черняк Б. 97

Чуйко В. 89

Ш

Шандиба В. В. 69

Шапочка О. Н. 61, 106

Шаровара Т. О. 106

Шевелєв І. Н. 13

Шевелуха В. С. 24

Шевченко Тарас 92

Шемет П. Г. 100

Шикула Н. К. 89

Шмиголь М. І. 77

Шульгін М. А. 43

Щербак І. 37, 88

Щербак С. Н. 99

Щербина Д. М. 88, 102

Я

Якименко В. 86

Якименко М. А. 106

ЗМІСТ

Голос та відлуння життя і звершень В. Д. Мединця	4
Основні дати життя та діяльності доктора сільськогосподарських наук Василя Дмитровича Мединця.....	6
В. М. Самородов, О. В. Халимон. Василь Мединець (1924–2014): велич долі та професійності	10
І. М. Багнюк. Василь Мединець зблизька і на відстані	30
С. М. Капко. Меморії В. Д. Мединця в Полтавському красназвочному музеї імені Василя Кричевського	34
В. В. Гангур, М. М. Маренич. Розробка В. Д. Мединця «Час відновлення весняної вегетації» та її зв'язок із урожайністю пшениці озимої	40
В. М. Тищенко. Значення наукової спадщини В. Д. Мединця для розвитку селекції пшениці озимої.....	54
О. В. Халимон. Дендрологічні студії В. Д. Мединця: від задумів до реалізації.....	72
Хронологічний покажчик наукових праць В. Д. Мединця.....	85
Праці, опубліковані за науковою редакцією В. Д. Мединця.....	93
Література про життя та діяльність В. Д. Мединця	96
Іменний покажчик.....	108

Наукове видання

В. М. Самородов, О. В. Халимон, В. М. Тищенко

**СОРТОЗНАВЕЦЬ ВАСИЛЬ МЕДИНЕЦЬ
(1924 – 2014):
ІДЕЇ, СПРАВИ, СПАДЩИНА**

Літературний редактор Галина Михайленко
Художньо-технічний редактор Ганна Грибан
Коректор Галина Михайленко
Комп'ютерна верстка Наталії Васильєвої
Обкладинка Наталії Васильєвої
Фото Федора Гірченка, Валерія Черкаса

Мова українська

Підписано до друку 16.09.24.
Формат 60x84/16.
Папір офсетний.
Гарнітура School BookC.
Ум. друк. арк. 5,2. Ум. фарб.-відб.5,4.
Обл. вид.-арк. 5,6.
Тираж 60 прим. Вид. № 8.

Видавець і виготівник ПП «Дивосвіт».
36039, Полтава, вул. Р. Кириченко, 36.
E-mail: divosvit2007@ukr.net
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції серія ДК №866 від 22.03.02